

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: «ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ
ΛΕΥΚΑΔΑΣ ΤΗΝ ΔΕΚΑΕΤΙΑ 2003-2013 – ΝΕΕΣ
ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ»**

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ Α.Μ: 5579

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ

ΠΑΤΡΑ , 2015

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Παναγόπουλο Αναστάσιο χωρίς τη βοήθεια και συμπαράσταση του οποίου, δε θα μπορούσα να ολοκληρώσω την πτυχιακή μου εργασία η οποία αποτελεί το επιστέγασμα των προσπαθειών μου για την ολοκλήρωση των σπουδών μου. Βεβαίως, θα ήθελα μέσα από την καρδιά μου να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, το στήριγμά μου τόσο σε οικονομικό όσο και σε ψυχολογικό επίπεδο κατά τη διάρκεια των σπουδών μου.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτελεί προσπάθεια καταγραφής της πορείας του τουρισμού την δεκαετία 2003-2013 στον νομό Λευκάδας. Ο προβληματισμός που οδήγησε στην ανάληψη του συγκεκριμένου θέματος, είναι η ελλιπής βιβλιογραφική επισκόπηση σχετικά με τον τουρισμό σε ένα από τα σημαντικότερα νησιά των Επτανήσων, τη Λευκάδα. Μελέτες σχετικά με την πορεία της τουριστικής κίνησης στα Ιόνια νησιά και στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων γενικότερα, έχουν εκπονηθεί κατά καιρούς, ωστόσο ξεχωριστές μελέτες, εντρυφώντας στα είδη του τουρισμού που αναπτύσσονται ή δύνανται να αναπτυχθούν στη Λευκάδα, στο είδος και τα χαρακτηριστικά του εισερχόμενου τουρισμού της Λευκάδας, δεν έχουν εκπονηθεί σε μεγάλο βαθμό. Αυτό αποτέλεσε αφορμή για να συγγραφεί η παρούσα πτυχιακή εργασία, γεγονός στο οποίο συνετέλεσε θετικά, η λευκαδίτικη καταγωγή του εισηγητή.

Για τη συλλογή στοιχείων, δεδομένων και στατιστικών, απαραίτητων για την πλήρη και ολοκληρωμένη κάλυψη του θέματος της πτυχιακής, απευθυνθήκαμε στα γραφεία της Περιφερειακής Υπηρεσίας Τουρισμού Δυτικής Ελλάδας στην Πάτρα, στο Γραφείο Υποστήριξης Τουρισμού Αργοστολίου, στον δήμο Λευκάδας και σε άλλους τοπικούς οργανισμούς αυτοδιοίκησης του νομού Λευκάδας ενώ οι ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες του ΣΕΤΕ και της ΕΛΣΤΑΤ, αποτέλεσαν την κύρια πηγή άντλησης των στατιστικών για τον τουρισμό στη Λευκάδα (αφίξεις, διανυκτερεύσεις, εξέλιξη ξενοδοχειακού δυναμικού κ.ά).

Ως προς τη δομή της εργασίας, αρχικά, θα παρουσιάσουμε βασικές έννοιες για τον τουρισμό έτσι ώστε ο οποιοσδήποτε αναγνώστης να εξοικειωθεί με έννοιες που θα χρησιμοποιηθούν σε επόμενα κεφάλαια. Κατόπιν, θα περιγράψουμε με συντομία τον Νομό Λευκάδας, κάνοντας μνεία στο φυσικό περιβάλλον και σε άλλα γνωρίσματα του νησιού. Έπειτα θα αναλύσουμε την πορεία του τουρισμού στο νησί την τελευταία δεκαετία (2003-2013). Το κεφάλαιο αυτό αποτελεί την καρδιά της πτυχιακής όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό. Στο επόμενο κεφάλαιο θα αναφερθούμε σε σημαντικές πολιτιστικές εκδηλώσεις και φεστιβάλ που λαμβάνουν χώρα στον Νομό Λευκάδας, ενώ στο τελευταίο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στις οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις που επιφέρει το τουριστικό στοιχείο στην Λευκάδα, καταλήγοντας με χρήσιμα συμπεράσματα και προτάσεις για περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού στον Νομό Λευκάδας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο τουρισμός αποτελεί τον διαχρονικό οικονομικό πυλώνα της ελληνικής οικονομίας, συμμετέχοντας στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν της χώρας με ολοένα και μεγαλύτερο ποσοστό κάθε χρόνο. Δε θα ήταν υπερβολή να ισχυριστούμε ότι ο τουρισμός είναι ο οικονομικός κλάδος στον οποίο η χώρα στηρίζεται για την βιωσιμότητά της τα τελευταία τριάντα χρόνια, από τη μεταπολίτευση δηλαδή έως σήμερα.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη της πορείας του τουρισμού στον Νομό Λευκάδας την δεκαετία 2003-2013. Βασιζόμενοι σε υπάρχουσα βιβλιογραφία (έρευνες, μελέτες κ.ά), αλλά κυρίως σε στατιστικά από την ΕΛΣΤΑΤ και τον ΣΕΤΕ, παρουσιάσαμε αναλυτικά την πορεία της τουριστικής ζήτησης και τουριστικής προσφοράς του Νομού Λευκάδας. Τα σημαντικότερα ευρήματα είναι ότι η Λευκάδα αποτελεί εύκολο τουριστικό προορισμό για ημεδαπούς καθώς η πρόσβαση στο νησί γίνεται οδικώς, χωρίς την ανάγκη μεταφοράς μέσω πλοίου ή ferry boat. Επίσης, ο αριθμός αφίξεων αλλοδαπών την δεκαετία 2003-2013 σημείωσε ορισμένες αυξομειώσεις, ωστόσο τα τελευταία χρόνια της υπό εξέταση περιόδου παρατηρείται σημαντική αύξηση της προσέλευσης τουριστών στον Νομό Λευκάδας.

Όσον αφορά τη ξενοδοχειακή υποδομή που απαντάται στο νησί, αλλά και εν γένει, της τουριστικής ανωδομής, παρατηρήσαμε ότι αυτά βελτιώθηκαν και πιο συγκεκριμένα τα τουριστικά καταλύματα αυξήθηκαν κατά τη δεκαετία 2003-2013. Επιπροσθέτως, πρέπει να αναφέρουμε ότι σημαντικά σημεία της έρευνας στο πλαίσιο εκπόνησης της πτυχιακής αποτελούν τα εξής: εξετάσαμε την επιρροή μεγάλων πολιτιστικών γεγονότων στην τουριστική ζήτηση του τουριστικού προϊόντος της Λευκάδας, μελετήσαμε τις οικονομικοκοινωνικές, αλλά και περιβαλλοντικές επιπτώσεις του τουρισμού στην ζωή του νησιού και καταλήξαμε σε χρήσιμα συμπεράσματα για την ανοδική πορεία που ακολουθά ο τουρισμός στο νησί της Λευκάδας, παρά την έντονη οικονομική κρίση που ταλανίζει τη χώρα την τελευταία εξαετία.

Λέξεις κλειδιά: Τουρισμός Λευκάδας, Τουρισμός Ιονίων Νήσων, Ξενοδοχειακά καταλύματα, Αλλοδαπός Τουρισμός Νομού Λευκάδας, Επιπτώσεις Τουρισμού

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο -ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ-	9
1.1 Εισαγωγή	9
1.2 Τουρισμός.....	9
1.3 Τουριστική Ανάπτυξη.....	13
1.4 Μοντέλα Τουρισμού	14
1.4.1 Μοντέλα Κύκλου Ζωής.....	15
1.4.2 Μορφολογικά Μοντέλα	18
1.4.3 Αλλογενή Μοντέλα Ανάπτυξης	19
1.5 Εξελικτική Πορεία Τουρισμού	20
1.6 Επιπτώσεις Τουριστικής Ανάπτυξης στις κοινωνίες υποδοχής.....	21
1.6.1 Επιπτώσεις στο Φυσικό περιβάλλον	21
1.6.2 Επιπτώσεις στην οικονομία.....	23
1.6.3 Κοινωνικές – Πολιτιστικές Επιπτώσεις	24
1.7 Συμπεράσματα	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο –Ο ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ-.....	27
2.1 Περιγραφή Νομού Λευκάδας	27
2.2 Φυσικό Περιβάλλον.....	28
2.3 Πολιτιστικά και Πολιτισμικά Στοιχεία.....	30
2.4 Θαλάσσιος Τουρισμός.....	32
2.5 Οικολογικός Τουρισμός.....	33
2.6 Αγροτικός Τουρισμός.....	34
2.7 Πολιτιστικός Τουρισμός.....	35
2.8 Γεωργία.....	36
2.9 Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις.....	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο - Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ -	39
3.1 Εισαγωγή	39
3.2 Ο τουρισμός στη Λευκάδα την τελευταία δεκαετία (2003 – 2013)	40
3.3 Ξενοδοχεία Λευκάδας	41
3.4 Τουρίστες που προτιμούν τη Λευκάδα.....	45
3.5 Αύξηση τουριστών στο νησί.....	46
3.6 Τουριστικά έσοδα στο νησί	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο - ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ ΝΟΜΟΥ ΛΕΥΚΑΔΑΣ -.....	53
4.1 Διεθνές Φεστιβάλ Φολκλόρ.....	53
4.2 Γιορτές Λόγου και Τέχνης.....	54
4.3 Αρχαιολογικοί Χώροι.....	55
4.4 Κηποθέατρο Άγγελου Σικελιανού.....	57
4.5 Ναυτικός Όμιλος Λευκάδας.....	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο - ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΥΠΟΔΟΜΗ ΛΕΥΚΑΔΑΣ –.....	59
5.1 Τουριστική Ανάπτυξη και Τουριστική Υποδομή του Νομού Λευκάδας 2002 – 2013 59	
5.2 Επιπτώσεις Τουρισμού.....	60
5.2.1 Οικονομικές Επιπτώσεις.....	60
5.2.2 Κοινωνικές επιπτώσεις.....	61
5.2.3 Περιβαλλοντικές επιπτώσεις.....	62
5.3 Τουριστική διαφήμιση Λευκάδας.....	63
5.4 Εξέλιξη του Τουρισμού την επόμενη δεκαετία.....	63
5.5 Επίλογος.....	65
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	66
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	68

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η είσοδος της Ελλάδας στην Ευρωζώνη και η υιοθέτηση του ευρώ ως μονάδας συναλλαγής της χώρας από το 2001, επέφερε μια πληθώρα αλλαγών στο εμπορικό ισοζύγιο και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της χώρας. Ανεπηρέαστη δε θα μπορούσε να μείνει η τουριστική αγορά της Ελλάδας η οποία υπολογίζεται ότι κάθε χρόνο υποδέχεται τουλάχιστον από δεκατρία (13) έως είκοσι (20) εκατομμύρια τουρίστες της αλλοδαπής. Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση που ξέσπασε στις Η.Π.Α το 2007, άρχισε να κάνει εμφανείς τις επιπτώσεις της στον ευρωπαϊκό κόσμο και στην διαχρονικά αδύναμη οικονομία της Ελλάδας το 2009. Ο τουρισμός, ο βασικός πυλώνας της ελληνικής οικονομίας βρέθηκε στο μάτι του κυκλώνα, κάνοντας ακόμα πιο δυσχερή την οικονομική πραγματικότητα του ελληνικού κράτους. Αφορμής δοθείσης από την οικονομική κρίση, αλλά παράλληλα από την ελάχιστη μελέτη της πορείας του τουρισμού στη Λευκάδα, εκπονήθηκε η παρούσα εργασία η οποία μελετά την τουριστική ανάπτυξη της Λευκάδας το χρονικό διάστημα 2003-2013, ξεκινώντας δηλαδή από την προ κρίση περίοδο φθάνοντας έως το 2013.

Όπως προαναφέραμε η γνώση για την εξελικτική πορεία του τουρισμού στο νησί της Λευκάδας περιορίζεται σε μελέτες που έχουν εκπονηθεί για τα Επτάνησα, από τις οποίες ένα κομμάτι αναφέρεται στη Λευκάδα, χωρίς ωστόσο να επιχειρείται εμβάθυνση σε δυνατά, αδύνατα σημεία, ευκαιρίες και απειλές που εμφανίζει το τουριστικό προϊόν που προσφέρει η Λευκάδα. Παράλληλα με την ελλιπή μελέτη της τουριστικής προσφοράς και τουριστικής ζήτησης της Λευκάδας, η παρούσα εργασία θα επιχειρήσει να αναδείξει τα σημεία που αποτελούν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα του νησιού. Επίσης, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι ακόμα και τα στατιστικά για την εξέλιξη του ξενοδοχειακού δυναμικού του νησιού, της τουριστικής υποδομής και ανωδομής εντοπίζονται σε επίπεδο μελέτης του τουρισμού των Επτανήσων συνολικά, με αποτέλεσμα βασικά χαρακτηριστικά και γνωρίσματα που μπορεί να αναζητήσει κάποιος τουρίστας ή απλός μελετητής – αναγνώστης για το νησί της Λευκάδας να περιορίζονται λόγω της ανεπαρκούς μελέτης της Λευκάδας ως ξεχωριστής τουριστικής οντότητας,

Η εξέλιξη του τουριστικού φαινομένου στην Ελλάδα απασχολεί μια πληθώρα επαγγελματιών που σχετίζονται με τον χώρο, ενώ το ελληνικό κράτος το οποίο βασίζει ένα μεγάλο ποσοστό των εσόδων του από την τουριστική αγορά, μελετά επισταμένα τις τάσεις που παρουσιάζει, προσαρμόζοντας τις πολιτικές του ανάλογα με τα ευρήματα. Σκοπός της εργασίας είναι να δώσει μια εικόνα του τουρισμού στην Λευκάδα και των στοιχείων που διαμορφώνουν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του, δίνοντας την ευχέρεια στον αναγνώστη να κατανοήσει ό,τι σχετίζεται με τον τουρισμό της Λευκάδας για την περίοδο 2003-2013. Οι συνιστώσες του τουρισμού ξεχωριστά για την Λευκάδα, δεν είναι ευδιάκριτες, καθώς οι περισσότερες μελέτες και έρευνες που έχουν διεξαχθεί, μελετούν την πορεία της τουριστικής κίνησης στην Περιφέρεια των Ιονίων Νήσων συνολικά. Το κενό αυτό θα προσπαθήσει να καλύψει η παρούσα πτυχιακή εργασία.

Η ανάπτυξη του θέματος της εργασίας χωρίστηκε σε δύο ξεχωριστά κομμάτια. Το πρώτο κομμάτι αφορά την καθαρά θεωρητική προσέγγιση του θέματος, με την παράθεση στοιχείων απαραίτητων για τη δημιουργία ενός πλαισίου το οποίο θα αποτελέσει βάση για την συνέχιση και ολοκλήρωση της εργασίας με το δεύτερο κομμάτι της έρευνας και παράθεσης στατιστικών και εξαγωγής συμπερασμάτων για την ανάπτυξη του τουρισμού στη Λευκάδα. Το θεωρητικό πλαίσιο θα συμπεριλαμβάνει τα κύρια χαρακτηριστικά του τουριστικού

προϊόντος της Λευκάδας, αλλά και βασικών εννοιών περί τουρισμού. Το δεύτερο κομμάτι, της ανάλυσης στατιστικών στοιχείων, ασχολείται με θέματα όπως η εξέλιξη του αριθμού των τουριστικών καταλυμάτων, των αφίξεων στο νησί από τουρίστες της ημεδαπής και της αλλοδαπής, της πορείας των διανυκτερεύσεων στα τουριστικά καταλύματα του νησιού και με άλλα στατιστικά που θα χρησιμεύσουν στην κατανόηση της αναπτυξιακής πορείας του τουρισμού στη Λευκάδα. Παρακάτω εν συντομία παρουσιάζεται η δομή της πτυχιακής εργασίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται βασικές έννοιες του τουρισμού, τα μοντέλα του τουρισμού ενώ περιληπτικά αναφέρονται οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές επιπτώσεις του τουρισμού.

Το δεύτερο κεφάλαιο έχει ως αντικείμενο την περιγραφή του φυσικού περιβάλλοντος της Λευκάδας, αλλά και άλλων σημαντικών δημογραφικών στοιχείων του νησιού. Επίσης, μελετώνται διάφορες μορφές εναλλακτικού τουρισμού που εντοπίζονται στο νησί, κλείνοντας με αναφορά στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις του νησιού.

Στο τρίτο κεφάλαιο ακολουθεί παράθεση της πορείας του τουρισμού στη Λευκάδα τη δεκαετία 2003-2013. Επιπροσθέτως γίνεται μνεία στα ξενοδοχεία της Λευκάδας και στο είδος των τουριστών που επισκέπτονται το νησί, ενώ ταυτόχρονα εξετάζονται τα έσοδα που δημιουργεί ο τουρισμός για το νησί.

Η παράθεση θεσμών, πολιτιστικών δράσεων και φεστιβάλ που προσελκύουν τουρισμό στο νησί γίνεται στο τέταρτο κεφάλαιο με παράλληλη αναφορά σε σημαντικούς αρχαιολογικούς και πολιτιστικούς χώρους της Λευκάδας.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την τουριστική ανάπτυξη και τουριστική υποδομή του Νομού Λευκάδας για την περίοδο 2002-2013. Ακόμη, αναλύονται περαιτέρω οι επιπτώσεις, περιβαλλοντικές και κοινωνικοοικονομικές που επιφέρει η έντονη παρουσία και δράση του τουρισμού στην Λευκάδα. Έχοντας συλλέξει τα απαραίτητα στοιχεία, επιχειρείται τέλος, προσπάθεια πρόβλεψης της εξέλιξης του τουρισμού στο νησί την επόμενη δεκαετία.

Η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση των σημαντικότερων συμπερασμάτων που εξήχθησαν, υποβάλλοντας ταυτόχρονα προτάσεις για την βελτίωση της πορείας του τουρισμού στο νησί της Λευκάδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^Ο -ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ-

1.1 Εισαγωγή

Ο τουρισμός αποτελεί μαζί με την ναυτιλία και τη γεωργία – βιομηχανική παραγωγή τροφίμων, έναν από τους σημαντικότερους οικονομικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας. Η Ελλάδα ανέκαθεν ήταν χώρα η οποία στηριζόταν στον τριτογενή τομέα παραγωγής, της παροχής υπηρεσιών. Ο κλάδος του τουρισμού λοιπόν, συνεισφέρει 16,4% στο ΑΕΠ της χώρας καλύπτοντας το 51% του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου της Ελλάδας το οποίο ανερχόταν γύρω στα 15 δις ευρώ στα τέλη του 2013. Ταυτόχρονα, κατά μέσο όρο απασχολεί έναν στους πέντε Έλληνες από τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό της χώρας, δημιουργώντας την ίδια στιγμή 35 δις ευρώ συνολική ζήτηση στην ελληνική οικονομία για το 2013 (ΣΕΤΕ, 2013). Γίνεται κατανοητό λοιπόν, ότι η παρούσα εργασία μπορεί να δώσει σαφή εικόνα του μεριδίου που αναλογεί από τα παραπάνω μεγέθη, στον τουρισμό που πραγματώνεται στην Λευκάδα.

Πριν από την εμβάθυνση σε αμιγώς στατιστικά στοιχεία για την τουριστική ζήτηση και προσφορά της Λευκάδας και στα συμπεράσματα που θα εξαχθούν κατόπιν ανάλυσής τους, κρίνεται σκόπιμη η αναφορά σε σημαντικές έννοιες - ορισμούς που αφορούν στον τουρισμό. Η κατανόησή τους θα κάνει πιο εύληπτο το περιεχόμενο των επόμενων κεφαλαίων, στα οποία θα εντρυφήσουμε σε θέματα τουριστικής ανάπτυξης. Στις ενότητες που ακολουθούν αναλύεται ο τουρισμός σε πρωτογενές επίπεδο, αναφέρουμε τα μοντέλα του κύκλου ζωής του τουρισμού καθώς επίσης τα μορφολογικά και αλλογενή μοντέλα τουρισμού, έννοιες οι οποίες έχουν μελετηθεί από μια πληθώρα ερευνητών κατά καιρούς. Τέλος, παρουσιάζονται οι επιπτώσεις στις κοινωνίες υποδοχής που επιφέρει το έντονο τουριστικό στοιχείο, επηρεάζοντας άμεσα την οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου καθώς και το φυσικό περιβάλλον.

1.2 Τουρισμός

Όπως ήδη υπογραμμίσαμε στην εισαγωγή, ο τουρισμός είναι ζωτικής σημασίας γρανάζι για την οικονομική ζωή κάθε χώρας ξεχωριστά και δη, για την Ελλάδα, έναν κατεξοχήν παγκόσμιο τουριστικό προορισμό. Προς επίρρωση του παραπάνω ισχυρισμού, αξίζει να αναφέρουμε ότι η Ελλάδα αποτελεί έναν από τους δεκαπέντε κορυφαίους τουριστικούς προορισμούς παγκοσμίως, κατόπιν έρευνας του μεγαλύτερου διεθνούς εκδότη ταξιδιωτικών οδηγιών της Lonely Planet ενώ η Telegraph Travel Awards της Αγγλίας, κατατάσσει την Ελλάδα στην πρώτη πεντάδα των καλύτερων, ευρωπαϊκών, τουριστικών χωρών που αξίζει να επισκεφθεί κανείς (ΣΕΤΕ, 2012).

Ο τουρισμός διακρίνεται σε τουριστική ζήτηση και τουριστική προσφορά. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά της τουριστικής ζήτησης είναι:

- η *ετερογένεια*, καθώς διαφορετικοί κλάδοι εμπλέκονται στην παραγωγή και διάθεση των προϊόντων που επιδιώκει να καταναλώσει ο τουρίστας.

- η *εποχικότητα*, που χαρακτηρίζει σε μεγάλο βαθμό τη ζήτηση για το ελληνικό τουριστικό προϊόν,
- η *ελαστικότητα* (η τουριστική ζήτηση είναι κατά κανόνα ελαστική ως προς το εισόδημα και σχετικώς ανελαστική ως προς την τιμή),
- η *εναλλακτική της φύση*, με την έννοια ότι η ζήτηση για τουρισμό επηρεάζεται από τις πολιτιστικές και τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που επικρατούν σε έναν προορισμό.

Η τουριστική ζήτηση διακρίνεται σε ζήτηση προερχόμενη από τα νοικοκυριά (καταναλωτική ζήτηση, που εκφράζεται με την αγορά μεμονωμένων τουριστικών πακέτων), σε ζήτηση προερχόμενη από το δημόσιο (καταναλωτική και επενδυτική, που σκοπό έχει την παροχή δημόσιων τουριστικών υπηρεσιών για την εξυπηρέτηση των τουριστών), σε ζήτηση προερχόμενη από τις επιχειρήσεις που ασκούν επιχειρηματικές δραστηριότητες μέσα στο τουριστικό κύκλωμα (πρακτορεία ταξιδιών, γραφεία ενοικίασης οχημάτων) και σε ζήτηση από τις επιχειρήσεις που βρίσκονται εκτός τουριστικού κυκλώματος (Εκθεση για την Τουριστική Οικονομική και Ελληνική Τουριστική Οικονομία στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Equal, Ιούλιος, 2006) .

Η τουριστική προσφορά συνίσταται στις υπηρεσίες σχετικές με τον τουρισμό που προσφέρει μια χώρα – μια τουριστική περιοχή. Ακόμη, η ξενοδοχειακή υποδομή, η γενικότερη τουριστική υποδομή, το φυσικό περιβάλλον, οι αρχαιολογικοί χώροι, οι χώροι πολιτιστικού ενδιαφέροντος στους τόπους προορισμού, αποτελούν μερικές από τις εκφάνσεις της έννοιας της τουριστικής προσφοράς (Βαρβαρέσος, 1998).

Ωστόσο οι μορφές που λαμβάνει ο τουρισμός ποικίλουν και διαφέρουν ανάλογα τον τόπο προορισμού, αλλά και την εποχή. Είναι λογικό να συναντάμε μείωση στα επίπεδα του θαλάσσιου τουρισμού κατά τους χειμερινούς μήνες ή σε περιοχές που δε βρέχονται από θάλασσα, ενώ από την άλλη, την ίδια εποχή αυξάνονται τα ποσοστά του τουρισμού των χειμερινών σπορ και οποιασδήποτε εναλλακτικής μορφής σχετίζεται με τις καιρικές συνθήκες της εποχής. Παρακάτω θα παρουσιάσουμε τις σημαντικότερες εναλλακτικές μορφές τουρισμού που απαντώνται στη διεθνή βιβλιογραφία (Ηγουμενάκης, 2004).

- ✓ **Γενικός τουρισμός:** ο γενικός τουρισμός ή τουρισμός αναψυχής αποτελεί μια δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου του ανθρώπου που σχετίζεται με την ανάγκη που έχει για ανάπαυση και αναψυχή. Η μορφή αυτή του τουρισμού είναι αναμφίβολα η σημαντικότερη τόσο από άποψη μεγέθους όσο και από άποψη αναγκών σε πόρους και υπηρεσίες που απαιτούνται για την καλύτερη εξυπηρέτηση των τουριστών. Ως προς την μορφή του ο γενικός τουρισμός διακρίνεται σε 3 κατηγορίες:
 - *τουρισμό περιήγησης:* ο τουρίστας παρουσιάζει γεωγραφική κινητικότητα και μετακινείται τον περισσότερο χρόνο των διακοπών του από μέρος σε μέρος
 - *τουρισμό διαμονής:* ο τουρίστας παραμένει στην ίδια περιοχή της χώρας τουριστικού προορισμού σε όλη τη διάρκεια των διακοπών του
 - *τουρισμό μικρού χαρακτήρα:* περιλαμβάνει τουρισμό περιήγησης και τουρισμό διαμονής
- ✓ **Μορφωτικός τουρισμός:** αποτελεί μια μορφή τουρισμού στην οποία τα άτομα έχουν σαν κύριο σκοπό την συμμετοχή τους σε πολιτιστικές, γενικά, εκδηλώσεις. Περιλαμβάνει συν τοις άλλοις και επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, ιστορικά μνημεία, μουσεία, πινακοθήκες, συναυλίες, παρακολούθηση σεμιναρίων γλωσσολογίας, φιλολογίας κ.ά.

- ✓ **Τουρισμός υγείας:** εξελίσσεται σε μια από τις βασικότερες μορφές τουρισμού, τα δε άτομα που μετέχουν σε αυτόν έχουν σαν κύριο κίνητρο την αποκατάσταση και διατήρηση της υγείας τους, την θεραπεία, ανάρρωση από διάφορες ασθένειες. Η μορφή αυτή απαιτεί φυσικά ειδικές εγκαταστάσεις και καταλύματα και παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών.
- ✓ **Τουρισμός άθλησης:** έχει σαν κύριο κίνητρο την άσκηση ενός αθλήματος όπως η ποδηλασία, τα ο τένις, το γκολφ, κλπ. Και πάλι, απαιτούνται εγκαταστάσεις άθλησης εκ μέρους των ξενοδοχειακών υπηρεσιών.
- ✓ **Τουρισμός πόλης:** πρόκειται για μια μορφή τουρισμού που έχει σαν κύριο χαρακτηριστικό του ότι τα άτομα που μετέχουν σε αυτόν ταξιδεύουν σε μια πόλη και την περιηγούνται για μερικές ημέρες.
- ✓ **Συνεδριακός τουρισμός:** στον συνεδριακό τουρισμό υπάγονται κάθε είδους οργανωμένες εκδηλώσεις όπως για παράδειγμα συνέδρια ή συναντήσεις με μεγάλο ή μικρό αριθμό συμμετοχών και σε οποιοδήποτε επίπεδο ,δηλαδή τοπικό, περιφερειακό, εθνικό ή διεθνές.
- ✓ **Τουρισμός περιπέτειας:** αποτελεί μια μορφή τουρισμού με έντονο το στοιχείο του απροσδόκητου, της έκπληξης. Φωτογραφικά σαφάρι, περιπλανήσεις σε άγνωστες περιοχές, κωπηλασία σε ορμητικούς ποταμούς κ.ά.
- ✓ **Τουρισμός 3^{ης} ηλικίας:** διαθέτοντας απεριόριστο ελεύθερο χρόνο ,σταθερό εισόδημα, υψηλό δείκτη αποταμίευσης λόγω νοοτροπίας και τρόπου ζωής , η τρίτη ηλικία αποτελεί ένα ανθρώπινο δυναμικό διόλου ευκαταφρόνητο για τον τουρισμό. Έτσι η τάση για περισσότερα και μακρύτερα ταξίδια επηρέασε και την τρίτη ηλικία που αποζητά αποδράσεις.
- ✓ **Τουρισμός χειμερινών σπορ:** είναι μια δυναμική μορφή τουρισμού που προσπαθούν να αναπτύξουν παγκοσμίως οι χώρες ώστε να εκμεταλλευθούν τους μήνες αδράνειας. Καλύπτει το σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων που διεξάγονται στη διάρκεια του χειμώνα. Τα άτομα που κάνουν αυτής της μορφής τον τουρισμό συνδέονται αποκλειστικά με τα χειμερινά σπορ και με συναφείς προς αυτά δραστηριότητες. Απαραίτητη είναι η ανάπτυξη κατάλληλης υποδομής κι ανωδομής από τους εκάστοτε ενδιαφερομένους όπως π.χ. χιονοδρομικά κέντρα, πίστες πατινάζ, πίστες σκι για παιδιά, πίστες για έλκηθρα κτλ.
- ✓ **Ορεινός τουρισμός:** αν και παρουσιάζει ορισμένες ομοιότητες με τον τουρισμό των χειμερινών σπορ δεν ταυτίζεται με αυτόν. Συγκεκριμένα δεν έχει χρονικούς περιορισμούς εκδήλωσης μια αναφέρεται στο σύνολο των δραστηριοτήτων υπαίθριας αναψυχής και τουρισμού, που εκδηλώνεται αποκλειστικά και μόνο στις ορεινές περιοχές των χωρών υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών που επιθυμούν να αναπτύξουν αυτής της μορφής τον τουρισμό.
- ✓ **Αγροτικός τουρισμός:** αναφέρεται στις δραστηριότητες υπαίθριας αναψυχής και τουρισμού που αναπτύσσονται στον αγροτικό χώρο και εντάσσονται στο πλαίσιο του αγροτικού περιβάλλοντος και της αγροτικής ζωής. Ειδικότερα, αναφέρεται σε μορφές τουριστικών δραστηριοτήτων που εντάσσονται οργανικά και αρμονικά στον αγροτικό χώρο και περιλαμβάνει διάφορες τουριστικές δραστηριότητες που είναι

συμπληρωματικές ή δεν έρχονται σε σύγκρουση με άλλες δραστηριότητες , όπως για παράδειγμα οικονομικές και κοινωνικές, που χαρακτηρίζουν τον αγροτικό χώρο.

- ✓ **Θαλάσσιος τουρισμός:** αναφέρεται στο σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων, που διεξάγονται στο θαλάσσιο χώρο μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών. Αναμφίβολα ο θαλάσσιος τουρισμός αποτελεί μια από τις δυναμικότερες μορφές του σύγχρονου τουρισμού, αφού η σημασία του στις τουριστικές οικονομίες των χωρών που έχουν τόσο τις φυσικές προϋποθέσεις όσο και τις οικονομικές δυνατότητες να τον αναπτύξουν είναι κυριολεκτικά μεγάλη.
- ✓ **Θρησκευτικός τουρισμός:** Ο θρησκευτικός τουρισμός αποτελεί σημαντικό κομμάτι της ελληνικής τουριστικής κίνησης και αφορά την επίσκεψη σε θρησκευτικούς τόπους λατρείας, όπως μοναστήρια και εκκλησίες. Ο θρησκευτικός τουρισμός χωρίζεται σε δύο κατηγορίες:
 - *Προσκυνητές τουρίστες*, στους οποίους επικρατεί το θρησκευτικό κίνητρο. Οι τουρίστες αυτοί επισκέπτονται μία περιοχή αποκλειστικά για την επίσκεψη στο θρησκευτικό χώρο.
 - *Τουρισμός θρησκευτικής κληρονομιάς*, του οποίου οι τουρίστες ταξιδεύουν ομαδικά και συνδυάζουν το ταξίδι τους και με άλλες τουριστικές δραστηριότητες.
- ✓ **Οικολογικός τουρισμός:** Σε αυτή τη μορφή τουρισμού τόσο ο τουρίστας όσο και τουριστικό κύκλωμα υποδοχής και εξυπηρέτησης σέβονται την φύση μέχρι σημείου να αποφεύγονται τα μαζικά μέσα μετακίνησης παντού όπου είναι αυτό εφικτό. Στο πλαίσιο της ανάπτυξης του οικολογικού τουρισμού εντάσσεται η τουριστική ανάπτυξη των παραδοσιακών οικισμών, των βιοτόπων, των εθνικών δρυμών κτλ.
- ✓ **Κοσμοπολίτικος τουρισμός:** Η πελατεία του κοσμοπολίτικου τουρισμού είναι κατά κύριο λόγο ο κόσμος της αριστοκρατίας και του πλούτου ,που ταξιδεύουν από το ένα κοσμοπολίτικο κέντρο στο άλλο. Τα άτομα αυτά ξοδεύουν μεγάλα χρηματικά ποσά γι' αυτό και οι απαιτήσεις τους είναι πάρα πολύ μεγάλες. Μετακινούνται με ιδιότητα μεταφορικά μέσα όπως π.χ με θαλαμηγούς, αεροπλάνα κτλ. Στον τουριστικό προορισμό τους διαμένουν είτε σε ξενοδοχεία πολυτελείας είτε σε ιδιότητες ή ενοικιασμένες επαύλεις.
- ✓ **Τουρισμός αναπήρων:** Ο τουρισμός αναπήρων ή ατόμων με ειδικές ανάγκες πρόκειται για μια ειδική μορφή τουρισμού, η ανάπτυξη της οποίας προωθείται ολοένα και περισσότερο σε ορισμένες χώρες. Βασική παράμετρος για την ανάπτυξη αυτής της μορφής του τουρισμού είναι η δημιουργία κάθε είδους τουριστικών εγκαταστάσεων και προδιαγραφών, που να διαθέτουν ανάλογο εξοπλισμό για την εξυπηρέτηση των τουριστών με ειδικές ανάγκες, όπως και η προσφορά τουριστικών πακέτων που θα απευθύνεται στην ειδική αυτή κατηγορία πελατείας και θα ικανοποιεί τις δικές της τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες, οι ράμπες, ανελκυστήρες , ειδικός εξοπλισμός στα δωμάτια και τους λοιπούς χώρους των τουριστικών καταλυμάτων κλπ.

1.3 Τουριστική Ανάπτυξη

Η τουριστική ανάπτυξη είναι ο συνδυασμός διαφόρων παραγόντων και στοιχείων τα οποία υπό κατάλληλες συνθήκες, μέσα σε ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, μπορούν να αποδώσουν οικονομικά και μη, οφέλη στην τουριστική βιομηχανία μιας χώρας και εν συνεχεία στο κοινωνικό της σύνολο. Για να επιτευχθεί αυτό απαιτούνται οργανωμένες προσπάθειες, στοχευμένες πολιτικές δράσης τόσο δημοσίων φορέων όσο και ιδιωτικών φορέων και πρωτοβουλιών. Η γνώση της τουριστικής αγοράς σε διεθνές επίπεδο είναι αναγκαίο συστατικό για την πραγματοποίηση υγιούς τουριστικής ανάπτυξης με διάρκεια. Η ίδια η φύση της τουριστικής ανάπτυξης ενέχει την έννοια της διάρκειας στο χρόνο. Δεν νοείται υγιής τουρισμός, δίχως πολιτικές που να αποβλέπουν στην βελτίωσή του σε επίπεδο τουριστικής προσφοράς (Ηγουμενάκης, 2000).

Θα μπορούσε εν ολίγοις η τουριστική ανάπτυξη να θεωρηθεί ως μια διαδικασία σταθερούς βελτίωσης της τουριστικής βιομηχανίας ενός τουριστικού προορισμού, μιας χώρας, σε επίπεδο υποδομής, ανωδομής, προσφερόμενων υπηρεσιών, στοιχεία τα οποία θα πρέπει να χαίρουν καθολικής εκτίμησης και αποδοχής της τουριστικής αγοράς. Η προσέλκυση αυξανόμενου μεριδίου τουρισμού σε κοινωνίες που αποσκοπούν σε τουριστική ανάπτυξη μπορεί να αποτελέσει την πραγμάτωση της, αποτιμώμενη σε βάθος χρόνου (Gartner, 2013). Θα πρέπει να διευκρινίσουμε ότι η τουριστική ανάπτυξη δεν συνάδει με πολιτικές που εφαρμόζονται για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα οικονομίας. Αντιθέτως, η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση του φυσικού περιβάλλοντος του χώρου που δραστηριοποιείται η τουριστική επιχείρηση ή που συντελείται η τουριστική δραστηριότητα.

Είναι γεγονός ότι η τουριστική ανάπτυξη οδηγεί σε αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου μιας περιοχής που αναπτύσσεται τουριστικά, καθώς χάριν της επιδιωκόμενης εύρυθμης λειτουργίας των δραστηριοτήτων που έχουν άμεση και έμμεση σχέση με τον τουρισμό (λιμάνια, ξενοδοχεία, beach bar, οργανωμένες παραλίες, τουριστικά πρακτορεία, τουριστικά καταλύματα κ.ά) βελτιώνεται συνολικά η ανωδομή της περιοχής (δίκτυο ύδρευσης και άρδευσης, αποχετευτικό σύστημα, δημιουργία οδικών αρτηριών για την πρόσβαση των τουριστών σε τουριστικές τοποθεσίες κτλ). Φυσικά, η αυξανόμενη δημιουργία καταλυμάτων, τουριστικών επιχειρήσεων κ.ο.κ μπορεί να επιφέρει επιβάρυνση στο περιβάλλον όπως είναι εύκολα αντιληπτό, ωστόσο η επιβάρυνση αυτή αντισταθμίζεται και πολλές φορές θεωρείται αναγκαίο κακό, για την ωφέλεια του κοινωνικού συνόλου (ΙΤΕΠ, 2007).

Οι κυριότεροι τρόποι που η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να επιβαρύνει το περιβάλλον είναι είτε με την υπεράντληση και κατασπατάληση ή άσκοπη χρήση υδάτων και δη, πόσιμου νερού, είτε με την μόλυνση των υδάτων αυτών από τη δραστηριότητα των επιχειρήσεων που λειτουργούν στο «όνωμα» του τουρισμού. Άλλες περιβαλλοντικές επιπτώσεις που μπορεί να προκαλέσει η τουριστική δραστηριότητα είναι η υποβάθμιση παραλιακών τοποθεσιών με την ταυτόχρονη ανάδειξη άλλων παραλιών, η καταστροφή της πανίδας και χλωρίδας με την αυξανόμενη δόμηση, η εμφάνιση του φαινομένου της κυκλοφοριακής συμφόρησης λόγω της μεγάλης προσέλευσης τουριστών σε ένα μέρος και της αυξανόμενης ζήτησης μεταφορικών μέσων κ.ά (Χατζηδάκης, 2005). Μια βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη οφείλει να συνδέεται άμεσα με τη διαφύλαξη των φυσικών, πολιτισμικών και κοινωνικών πόρων των προορισμών, να βελτιώνει τους περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς δείκτες και να διαφυλάσσει διαχρονικά την ποιότητα ζωής τόσο των πολιτών όσο και των επισκεπτών.

Κατά τον Noronha απαντώνται τρία επίπεδα στη δυναμική διαδικασία της τουριστικής ανάπτυξης και αυτά είναι τα παρακάτω (Noronha, 1976):

- ✓ Το πρώτο επίπεδο απαιτεί την ύπαρξη μιας μερίδας τουριστών(αλλοδαπών) οι οποίοι θα επισκεφθούν έναν συγκεκριμένο τουριστικό προορισμό
- ✓ Κατόπιν ακολουθεί το επόμενο επίπεδο που αφορά τη γνωστοποίηση σε τρίτους, από μεριάς εισερχόμενου τουρισμού, του τουριστικού προορισμού που επισκέφθηκαν με αποτέλεσμα την βελτίωση της φήμης της περιοχής
- ✓ Εάν τα παραπάνω επίπεδα έχουν διάρκεια και τα ποσοστά εισερχόμενου τουρισμού αυξάνονται σταθερά, καθώς επίσης τα έσοδα της τουριστικής περιοχής, τότε πραγματώνεται το τρίτο και τελευταίο επίπεδο, της τουριστικής ανάπτυξης

Οι Κοκκώσης και Τσάρτας έχουν προτείνει ορισμένα πρότυπα στα οποία μπορεί να στηριχθεί η τουριστική ανάπτυξη και εν συντομία είναι τα ακόλουθα (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2001):

- ✓ Πρότυπο οργανωμένου μαζικού τουρισμού διακοπών: κατά αυτό το πρότυπο στις κοινωνίες υποδοχής, τουριστικούς προορισμούς παρατηρείται μεγάλη προσέλευση όχι συγκεκριμένου είδους τουριστών, με οικονομικοκοινωνικές επιπτώσεις
- ✓ Πρότυπο ενταγμένο στο τοπικό αναπτυξιακό πλαίσιο: σύμφωνα με αυτό το πρότυπο, η παραγωγική βάση του τουριστικού προορισμού – τουριστικής περιοχής τροποποιείται με τρόπο που αποσκοπεί στην βελτίωση των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών για την προσέλκυση μεγαλύτερης μερίδας τουριστών
- ✓ Πρότυπο βιώσιμου τουρισμού με χρήση ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού: κατά αυτό το πρότυπο προωθείται η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού στις τουριστικές περιοχές οι οποίες αποσκοπούν σε βιώσιμη ανάπτυξη
- ✓ Πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης σε θύλακες: σύμφωνα με αυτό το πρότυπο επιδιώκεται η βελτίωση της υποδομής και ανωδομής της τουριστικής περιοχής
- ✓ Πρότυπο παραθερισμού: κατά αυτό το πρότυπο επιδιώκεται ανάπτυξη περιοχών που δεν παρουσιάζουν χαρακτηριστικά του γενικού – μαζικού τουρισμού και κατά κύριο λόγο βρίσκονται εκτός μεγάλων αστικών κέντρων

1.4 Μοντέλα Τουρισμού

Η πολύπλοκη φύση του τουριστικού προϊόντος οδηγεί σε διαφορετικές πολιτικές προσέγγισης ή αλλιώς, προσέλκυσης τουριστών από διάφορες χώρες υποδοχής και τουριστικούς προορισμούς. Σε κεντρικό επίπεδο, οι κυβερνητικές πολιτικές των κρατών, δεν αποσκοπούν σε μια πρόσκαιρη και επιδερμική ανάπτυξη του τουριστικού κλάδου, αλλά στη δημιουργία μακροχρόνιου δεσμού με τους τουρίστες, η ποιοτική εξυπηρέτηση των οποίων αποτελεί πρωταρχικό στόχο κρατικών και ιδιωτικών φορέων, ώστε να δημιουργηθεί η κατάλληλη βάση για την τουριστική ανάπτυξη. Ωστόσο, με την εξέλιξη του τουρισμού, παρουσιάστηκε η ανάγκη δημιουργίας κοινών πλαισίων και πρότυπων κανόνων, οι οποίοι θα συμπεριλαμβάνουν τους άξονες για την εφαρμογή πολιτικής τουριστικής ανάπτυξης.

Στη διεθνή βιβλιογραφία συναντάμε κατά κύριο λόγο τρία μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης τα οποία είναι τα εξής (Παππάς, 2006):

- Μοντέλα Κύκλου Ζωής
- Μορφολογικά Μοντέλα
- Τύποι Διασποράς ή Αλλογενούς Ανάπτυξης

Τα μοντέλα αυτά έχουν εκφραστεί, τεκμηριωθεί υιοθετηθεί από την ακαδημαϊκή κοινότητα, ενώ βρίσκουν πρακτική εφαρμογή σε προγράμματα δράσης διαφόρων χωρών μέσω κρατικών παρεμβάσεων και ιδιωτικών πρωτοβουλιών. Ακολουθεί ανάλυση ξεχωριστά για την κάθε περίπτωση αναφέροντας τους εισηγητές των θεωριών τους.

1.4.1 Μοντέλα Κύκλου Ζωής

Η αντίληψη περί κύκλου ζωής του τουριστικού φαινομένου που απαντάται σε έναν τουριστικό προορισμό άρχισε να εμφανίζεται στην ακαδημαϊκή κοινότητα και να γίνεται αντικείμενο μελέτης γύρω στην τρίτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα. Η πρώτη άποψη για τον κύκλο ζωής ως μοντέλου τουρισμού εκφράστηκε από τον Gilbert (1939) κατά τον οποίο μια τουριστική περιοχή αρχικά πρέπει να εντοπιστεί – ανακαλυφθεί από μια μερίδα τουριστών. Κατόπιν η περιοχή αυτή αναπτύσσεται με όποια πολιτική αποφασιστεί από κεντρικά και τοπικά όργανα διοίκησης και με το πέρασ των ενός χρονικού, απροσδιόριστου διαστήματος, επέρχεται η παρακμή του τουριστικού φαινομένου ή της περιοχής ευρύτερα.

Τη θεωρία αυτή αναπροσάρμοσε, σχεδόν δύο δεκαετίες αργότερα ο Defert (1954), ο οποίος εν μέρει απέρριψε το στάδιο της παρακμής και εισήγαγε την έννοια της αναζωογόνησης του ενδιαφέροντος για την τουριστική προσφορά μιας τουριστικής περιοχής. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη που εξέφρασε λίγα χρόνια μετά ο Christaller (1964) ο οποίος θεώρησε καίριας σημασίας την άποψη που εκφράζουν καλλιτέχνες ένα μέρος. Μια θετική εισήγησή τους μπορεί να βελτιώσει τη φήμη της περιοχής και να την καταστήσει πόλο έλξης για τουρίστες. Νέα διάσταση στους παράγοντες που επηρεάζουν τον κύκλο ζωής ενός τουριστικού θέρετρου εισήγαγε ο Plog το 1973, σύμφωνα με τον οποίο η διαφορετική ιδιοσυγκρασία των διαφορετικών τύπων εισερχόμενου τουρισμού, επηρεάζει τη φάση που διαρκεί το κάθε στάδιο του κύκλου ζωής της τουριστικής εξέλιξης μιας περιοχής.

Η συμβολή της θεωρίας του Doxey (1976) περί βαθμού ενόχλησης ντόπιων κατοίκων από την παρουσία τουριστών στην περιοχή τους, θεωρείται μεγάλης σημασίας καθώς δημιουργεί για πρώτη φορά το ψυχογραφικό πλαίσιο αντιμετώπισης του τουρισμού από τους μόνιμους κατοίκους περιοχών που υποδέχονται ανά τακτά χρονικά διαστήματα, τουρίστες. Η παραπάνω διαδικασία αναλύεται στα παρακάτω στάδια (Doxey, 1976):

1. **Στάδιο ευφορίας:** είναι το πρώτο στάδιο κατά το οποίο ο ντόπιος πληθυσμός υποδέχεται τους τουρίστες με αίσθημα ευφορίας, αίσθημα το οποίο είναι αμοιβαίο από την πλευρά του τουρίστα, καθώς είναι το απαραίτητο συστατικό για την δημιουργία αναπτυξιακών τάσεων στον τουρισμό της περιοχής.
2. **Στάδιο απάθειας:** είναι το πιο συχνά παρατηρούμενο στις προσωπικές σχέσεις ντόπιων και τουριστών. Οι τουρίστες θεωρούνται δεδομένοι με αποτέλεσμα να

χάνεται ο αρχικά παρατηρούμενος ενθουσιασμός. Οι σχέσεις γίνονται τυπικές με τους ντόπιους να ενδιαφέρονται πρωτίστως για την δημιουργία κερδών και κατόπιν για την ευχαρίστηση και ποιοτική εξυπηρέτηση των τουριστών. Όπως γίνεται αντιληπτό, αποτελεί την πρώτη ένδειξη παρακμής των θετικών συναισθημάτων από τους ντόπιους προς τους τουρίστες.

- 3. Στάδιο ενόχλησης:** στο στάδιο αυτό, οι ντόπιοι θεωρούν ότι ο όγκος των τουριστών είναι πλέον δύσκολα διαχειρίσιμος, οι τουριστικές υποδομές κρίνονται ανεπαρκείς, ενώ η ολοένα αυξανόμενη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων, επηρεάζει αρνητικά τους ντόπιους που θεωρούν ότι αλλοιώνεται το περιβάλλον.
- 4. Στάδιο ανταγωνισμού:** το στάδιο του ανταγωνισμού υφίσταται όταν πλέον οι ντόπιοι βλέπουν το ίδιο το τουριστικό προϊόν ανταγωνιστικά - τους τουρίστες δηλαδή - με αποτέλεσμα η βασική τους επιδίωξη να είναι η οικονομική τους εκμετάλλευση.
- 5. Τελικό στάδιο:** οι τουρίστες παύουν να θεωρούνται αντικείμενο που προκαλεί αισθήματα ευφορίας. Οι ντόπιοι αδιαφορούν για την ποιοτική εξυπηρέτησή τους, γεγονός που γίνεται αντιληπτό από τους τουρίστες, οι οποίοι αποφασίζουν την μετακίνησή τους σε άλλους τουριστικούς προορισμούς όταν αντιλαμβάνονται ότι οι ντόπιοι τους θεωρούν ανεπιθύμητους. Το ενδιαφέρον των ντόπιων επικεντρώνεται στη διαμόρφωση των νέων τουριστικών παραμέτρων ως επί το πλείστον.

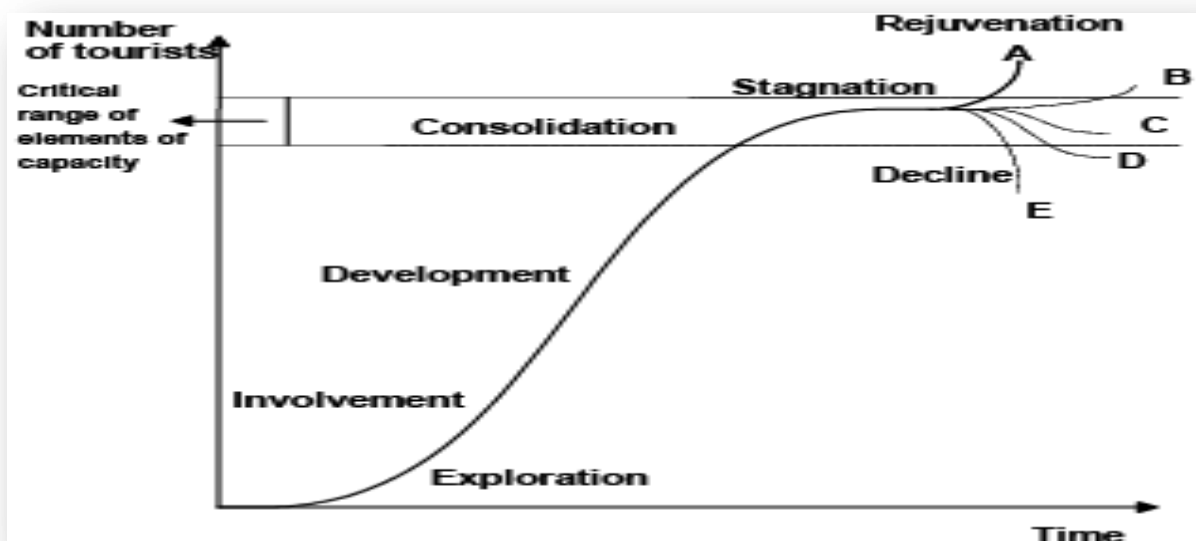
Σημαντικά ευρήματα εντοπίζουμε επίσης στη μελέτη του Butler (1980), ο οποίος βασιζόμενος και εξετάζοντας προηγούμενες μελέτες σχετικές με τον κύκλο ζωής των τουριστικών περιοχών, διατύπωσε με τον δικό του τρόπο ένα μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης, κοινής λογικής με τη μελέτη του Doxey το 1976. Η διαφορά είναι ότι ο Butler εισάγει ένα έκτο στάδιο, διευρύνοντας τις φάσεις του κύκλου ζωής της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής. Η δομή του μοντέλου του Butler είχε ως εξής:

- 1. Στάδιο εξερεύνησης:** σε αυτό το στάδιο εντοπίζεται από μια μικρή μερίδα τουριστών ένας προορισμός, σχεδόν άγνωστος. Οι μεμονωμένοι τουρίστες διαμένουν σε καταλύματα που κατέχουν οι ντόπιοι.
- 2. Στάδιο εμπλοκής:** ο προορισμός γίνεται γνωστός με αποτέλεσμα να δέχεται μεγαλύτερο αριθμόν τουριστών. Πλέον οι ντόπιοι αρχίζουν να οργανώνονται συστηματικά τόσο σε επίπεδο υποδομών όσο και υπηρεσιών. Παράλληλα ο προορισμός αρχίζει να διαφημίζεται και να προβάλλεται με ταυτόχρονη άσκηση πιέσεων σε κρατικούς φορείς για αντιμετώπιση του φαινομένου της εποχικότητας εργασίας και ανάγκης κατασκευής υποδομών.
- 3. Στάδιο ανάπτυξης:** το στάδιο αυτό αποτελεί το σημείο ακμής της τουριστικής δραστηριότητας στην περιοχή. Η διαφήμιση και προβολή γίνεται με συστηματικό τρόπο και πιο έντονα. Ακριβώς λόγω του μεγάλου αριθμού τουριστών ο έλεγχος του συνόλου των τουριστών ξεφεύγει από τους ντόπιους και συμμετέχουν στη διαχείριση του μη ντόπιοι.
- 4. Στάδιο εδραίωσης:** περνώντας από το στάδιο της ανάπτυξης, σε αυτό της εδραίωσης, παρατηρούνται οι εξής αλλαγές: ο ρυθμός επισκέψεων τουριστών αυξάνεται, όχι στον ίδιο βαθμό με αυτόν του σταδίου ανάπτυξης. Τα έσοδα της περιοχής από τον τουρισμό είναι υψηλά, διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στην τοπική οικονομία.

Ωστόσο οι ντόπιοι δεν αποτελούν κομμάτι της τουριστικής ανάπτυξης πλέον και ο έλεγχος των τουριστών στην μεγαλύτερη πλειοψηφία έχει περάσει σε μη ντόπιους. Αξίζει να σημειώσουμε ότι είναι πιθανό να δημιουργηθούν αρνητικά αισθήματα από μερίδα ντόπιων προς τους τουρίστες.

5. **Στάδιο μαρασμού:** ενώ η τουριστική ζήτηση του τουριστικού προϊόντος της περιοχής έχει φτάσει στο πιο ψηλό σημείο, τα σημάδια της παρακμής αρχίζουν να γίνονται εμφανή. Ενώ η περιοχή αποτελεί γνωστό τουριστικό προορισμό, στα επόμενα χρόνια οι τουρίστες δείχνουν να μην τον προτιμούν με την ίδια ένταση. Οι ντόπιοι ξαναπαίρνουν μερίδια ελέγχου ενός ποσοστού του εισερχόμενου τουρισμού ενώ παράλληλα δημιουργούνται επιχειρήσεις και υπηρεσίες σε μια ύστατη προσπάθεια προσέλκυσης τουριστών.
6. **Στάδιο παρακμής:** στο τελευταίο στάδιο της τουριστικής ανάπτυξης, μεγάλο μέρος των τουριστών αποστρέφονται τον προορισμό. Οι ντόπιοι αποκτούν μέρος των τουριστικών υποδομών που κατείχαν μη ντόπιοι. Ωστόσο είναι πιθανό σε αυτό το στάδιο να υπάρξει εκμετάλλευση νέων παρθένων σημείων της περιοχής ή να δημιουργηθούν νέα, τεχνητά μέσα (attraction) για την αναγέννηση της τουριστικής ζήτησης.

Σχεδιάγραμμα 1.1 Μοντέλο Butler κύκλου ζωής τουριστικής περιοχής

Πηγή: Butler, 1980

Ένα ακόμη μοντέλο τουρισμού το οποίο πρότειναν οι Κοκκώσης και Τσάρτας, αφορά σε ένα μοντέλο το οποίο αποτελείται από τρία στάδια, τα οποία προέκυψαν κατόπιν ανάλυσης μελετών των Greenwood, Noronha, Pearce και άλλων σημαντικών ερευνητών. Τα στάδια στα οποία διαμορφώνεται το μοντέλο είναι τα εξής: αρχικά παρατηρούν το στάδιο της εξερεύνησης. Ακολουθώντας, το στάδιο της ανάπτυξης και τέλος της κορύφωσης. Σε κάθε στάδιο ξεχωριστά εξετάζονται παράμετροι όπως οι αλλαγές στην οικονομική και κοινωνική

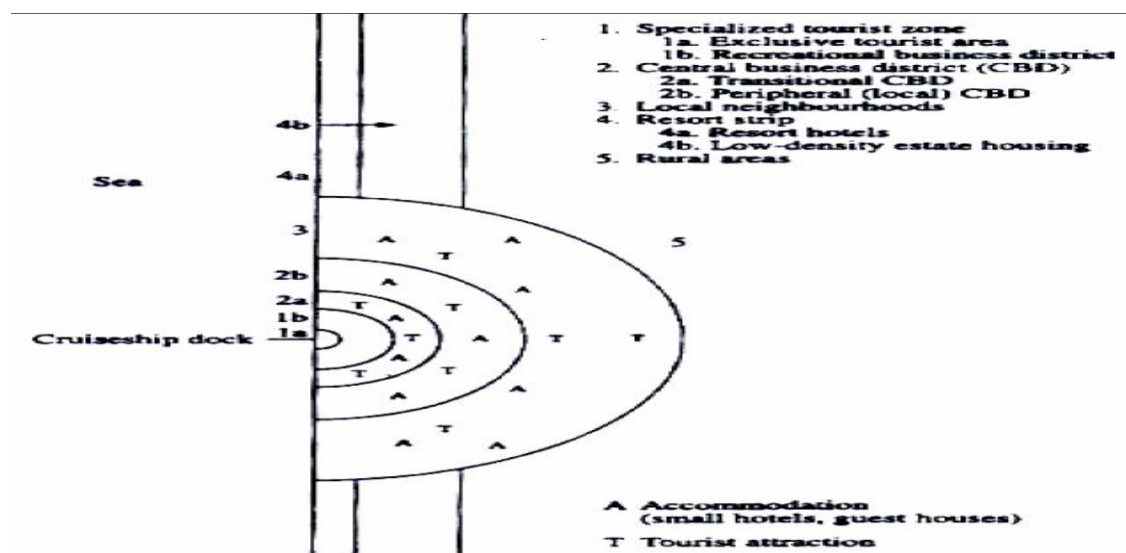
ζωή της τουριστικής περιοχής, ύστερα εξετάζονται οι λόγοι που οδήγησαν στην ανωτέρω αλλαγή και τέλος τα γνωρίσματα που παρουσιάζει η τουριστική ανάπτυξη της υπό εξέταση περιοχής. Η εφαρμογή του μοντέλου αυτού αφορά κυρίως νησιά, αγροτικές περιοχές και εν γένει απομονωμένες περιοχές (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2001).

1.4.2 Μορφολογικά Μοντέλα

Στην προηγούμενη ενότητα ασχοληθήκαμε με μοντέλα που αναπαριστούν τον κύκλο ζωής των τουριστικών περιοχών, απεικονίζοντας κατά ξεχωριστό τρόπο την πορεία που ακολουθεί η τουριστική ανάπτυξη σε διάφορες περιοχές. Η ενότητα αυτή παρουσιάζει τη μορφολογία που εμφανίζουν διάφοροι τουριστικοί προορισμοί. Ενδιαφέροντα ευρήματα εξήχθησαν από έρευνες που διεξήγαν οι Weaver, Wolf και Lavery και ανέδειξαν τη σημαντικότητα της οικιστικής ζώνης, της εμπορικής ζώνης και της ζώνης διαμονής τουριστών, της ξενοδοχειακής και της ευρύτερης ζώνης στην οποία δραστηριοποιούνται οι τουρίστες. Παρακάτω θα παραθέσουμε τις κατά Weaver, κύριες ζώνες τουριστικής δραστηριότητας οι οποίες εκφράστηκαν το 1993. Οι βασικές ζώνες τουριστικής δραστηριότητας είναι κατά σειρά οι κάτωθι (Weaver, 1993):

1. Εξειδικευμένη τουριστική ζώνη
2. Επιχειρηματικό κέντρο
3. Τοπικές γειτονιές (όπου κατοικούν οι ντόπιοι)
4. Τουριστικό θέρετρο
5. Περιφερειακές περιοχές

Σχεδιάγραμμα 1.2 Μοντέλο τουριστικού αστικού χώρου κατά τον Weaver

Πηγή: Butler, 1980

Η χωροταξική κατανομή των τουριστικών ζωνών παρουσιάζονται στο σχεδιάγραμμα 1.2 στο οποίο όπως παρατηρούμε, όλες οι ζώνες απεικονίζονται ως ομόκεντροι κύκλοι με εξαίρεση την ζώνη του τουριστικού θέρετρου. Απεικονίζεται με λίγα λόγια οι χώροι στους οποίους πραγματοποιεί ο τουρίστας δραστηριότητες και εκ του αποτελέσματος, οικονομικές συναλλαγές. Τέλος, θεωρείται πολύ σημαντικό εύρημα καθώς ερμηνεύει τους λόγους εμφάνισης τουριστικής ανάπτυξης σε τουριστικά θέρετρα (Weaver, 1993).

Παρατηρούμε ότι υπάρχει ξεχωριστή ζώνη για την αποβάθρα και το θαλάσσιο μέτωπο, ενώ οι δύο πρώτες ζώνες και πιο μικρές σε έκταση περιοχές αντιστοιχούν σε αμιγώς τουριστικές περιοχές, σε ψυχαγωγικά κέντρα και επιχειρηματικά κέντρα. Οι ζώνες 3, 4a, 4b και 5 αντιστοιχούν στις ζώνες των γειτονιών, του τουριστικού θέρετρου και των περιφερειακών περιοχών αντίστοιχα.

Άλλα μορφολογικά μοντέλα δημιούργησαν ο Meyer οποίος δημιούργησε ένα μοντέλο μορφολογικής εξέλιξης στον Κόλπο του Μεξικού αναδεικνύοντας ως κέντρο τουριστικής ανάπτυξης την κεντρική εμπορική ζώνη (Weaver, 1993). Επιπροσθέτως, ένα ακόμα μορφολογικό μοντέλο ανάπτυξης σχεδίασε ο Smith κατά την μελέτη του στο Μπαλί της Ινδονησίας, το οποίο παρουσίαζε ομοιότητες με το μοντέλο του Weaver.

1.4.3 Αλλογενή Μοντέλα Ανάπτυξης

Σύμφωνα με τον Ανδριώτη (2002) ο τουρισμός κατά πολλούς, θεωρείται ένας από τους κυριότερους λόγους δημιουργίας εντάσεων σε τουριστικές περιοχές, αιτία κοινωνικών αλλαγών, με αποτέλεσμα οι τοπικοί διοικητικοί, αλλά και κυβερνητικοί φορείς να λαμβάνουν πρόνοια για να αποφευχθούν εντάσεις μεταξύ του ντόπιο πληθυσμού και των τουριστών με την «τοποθέτηση» τουριστών σε αλλογενείς περιοχές (Ανδριώτης, 2002).

Οι αλλογενείς περιοχές είναι απομακρυσμένες και αποκεντρωμένες τοποθεσίες στις οποίες οι κυβερνήσεις δημιουργούν τουριστικές υποδομές για να υποδεχθούν ποικιλία τουριστών προσφέροντάς τους τουριστικά προϊόντα που ταιριάζουν στον δυτικό τρόπο ζωής. Η Ινδονησία εφαρμόζει αυτή την τουριστική πολιτική, φέρνοντας σε επικοινωνία και επαφή το ντόπιο εργατικό δυναμικό με τους τουρίστες, επιδιώκοντας έμμεση τουριστική ανάπτυξη. Κατά αυτόν τον τρόπο οι ντόπιοι δεν ενδίδουν σε προκλήσεις των τουριστών (Παπαθανασίου, 2007).

Είναι κοινά αποδεκτό όμως, ότι απομονώνοντας τους τουρίστες σε συγκεκριμένες τοποθεσίες, δίνεται η εντύπωση στον φιλοξενούμενο ότι δεν είναι ευπρόσδεκτος. Ο χωροταξικός περιορισμός επιφέρει περιορισμό στις οικονομικές συναλλαγές του τουρίστα, με αποτέλεσμα να μην αποκομίζεται το μεγαλύτερο δυνατό οικονομικό όφελος για την κοινωνία. Από την άλλη ωστόσο, απομακρύνεται η πιθανότητα κοινωνικών αναταραχών, η επιβάρυνση του περιβάλλοντος περιορίζεται, με οικονομικό κόστος φυσικά (Freitag, 1994). Η εφαρμογή τέτοιων πρακτικών δεν επικροτείται ούτε υιοθετείται από την πλειοψηφία των κρατών παγκοσμίως, κυρίως λόγω του περιορισμού των οικονομικών συναλλαγών των τουριστών.

1.5 Εξελικτική Πορεία Τουρισμού

Το φαινόμενο του τουρισμού απαντάται για πρώτη φορά την 3^η χιλιετία π.Χ. Κατά τον Λαγό (2005), ο τουρισμός εμφανίζεται σε ξεχωριστές χρονικές περιόδους οι οποίες είναι οι εξής:

1. 3.000 π.Χ – μέσα 19^{ου} αιώνα
2. Μέσα 19^{ου} αιώνα – τέλος 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου
3. Τέλος 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου – 1970
4. 1970 – σήμερα

Εν συντομία θα αναλύσουμε τις τέσσερις περιόδους ξεχωριστά. Η πρώτη περίοδος διήρκεσε γύρω στα 4.800 χρόνια. Αυτό συνέβη γιατί έχουμε ελλιπή στοιχεία σχετικά με δραστηριότητες που να εμφανίζουν τα βασικά γνωρίσματα του τουρισμού. Λόγω έλλειψης μεταφορικών μέσων, οι μετακινήσεις περιορίζονταν στα αρχαία χρόνια για την πλειοψηφία των απλών πολιτών εντός των συνόρων της χώρας τους και πιο συγκεκριμένα εντός της περιφέρειας στην οποία ανέπτυσαν οικονομική δραστηριότητα. Η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, αλλά κυρίως η ανακάλυψη της ατμομηχανής σε συνδυασμό με την κατασκευή σιδηροδρόμων, αποτέλεσαν έναυσμα για την εμφάνιση του μαζικού τουρισμού με τα σύγχρονα χαρακτηριστικά του (Τσάρτας, 1996).

Παράλληλα, η βελτίωση της τεχνολογίας οδήγησε σε κατασκευή ασφαλέστερων μέσων μεταφοράς μέσω θαλάσσης, κατασκευάστηκαν αυτοκίνητα και το αεροπλάνο ήταν το αποκορύφωμα που εκτίναξε τον τουρισμό από νηπιακό στάδιο, σε τροχιά αλματώδους ανάπτυξης μέσα σε λίγα χρόνια. Αυτό συνέβη κατά τη δεύτερη περίοδο, μέχρι το τέλος του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου δηλαδή. Δεν είναι τυχαία άλλωστε η εμφάνιση του πρώτου ταξιδιωτικού πρακτορείου στον κόσμο, στην Αγγλία, του Thomas Cook, το οποίο από το 1841 και έπειτα, άρχισε να διοργανώνει οργανωμένα ταξίδια, εκμεταλλευόμενο την εμφάνιση ατμόπλοιων και ασφαλέστερων μεταφορικών μέσων (Τσάρτας, 1996).

Η τρίτη περίοδος της εξελικτικής πορείας του τουρισμού κατά τον Φωτίου, ξεκινά από τα τέλη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και διαρκεί μέχρι το 1970. Την μικρή αυτή χρονική περίοδο, σημειώνονται δραματικές αλλαγές στον τομέα των μεταφορών. Πλέον η Δύση επιζητά την επαφή με τον ευρωπαϊκό κόσμο είτε λόγω επιθυμίας να συμμετάσχουν ολόενα και περισσότερα άτομα στην ακαδημαϊκή ζωή της Ευρώπης, είτε για να ασπαστούν τον ευρωπαϊκό τρόπο ζωής. Ταυτόχρονα το βιοτικό επίπεδο σε παγκόσμιο επίπεδο είχε αρχίσει να βελτιώνεται με αποτέλεσμα να εκφράζεται η επιθυμία από μεγάλο μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού να μετακινηθεί εκτός των στενών συνόρων της χώρας τους, εκμεταλλευόμενοι οι περισσότεροι την πολιτική και οικονομική σταθερότητα στις αναπτυσσόμενες χώρες, την αύξηση του ελεύθερου χρόνου, την ανάπτυξη των μαζικών μεταφορικών μέσων.

Επίσης, εμφανίζεται ο οργανωμένος τουρισμός, δηλαδή η «δημοκρατικοποίηση» του δικαιώματος στον τουρισμό, ο τουρισμός μετατρέπεται σε καταναλωτικό προϊόν διαφοροποιώντας τις τιμές, ενώ προωθείται από την πολιτική των εταιριών τουρισμού, των κρατών και των οργανώσεων του κλάδου συστηματικά το τουριστικό προϊόν (Τσάρτας, 1996).

Η τελευταία χρονική περίοδος στην εξελικτική πορεία του τουρισμού οριοθετείται από το 1970 έως σήμερα. Πλέον τα όσα διαδραματίστηκαν στον προηγούμενο στάδιο, έχουν πάρει «σάρκα και οστά» σε παγκόσμια κλίμακα. Οι συγκοινωνίες και τα μέσα μεταφοράς βελτιώνονται τόσο από άποψη ασφάλειας, όσο και από άποψη χωρητικότητας και ταχύτητας. Ο μαζικός τουρισμός αποτελεί πραγματικότητα και έχει μετατρέψει σε επιστήμη το φαινόμενο στην ευρύτερη βάση του. Η δημιουργία πανεπιστημιακών σχολών που ασχολούνται με τον τουρισμό ως κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο είναι περίτρανη απόδειξη της σημασίας που προσδίδεται στον τουρισμό διεθνώς. Τα χαρακτηριστικά του τουρισμού στο τελευταίο στάδιο της πορείας της εξέλιξής του τα βιώνουμε καθημερινά. Χώρες όπως η Ελλάδα, στηρίζουν μεγάλο κομμάτι της οικονομίας τους στον τουρισμό.

Η εξελικτική πορεία του τουρισμού κατά τον Φωτίου επιβεβαιώνεται εν μέρει από τον Ηγουμενάκη (2004) ο οποίος δεν εντοπίζει σαφές σημείο έναρξης – εμφάνισης του τουρισμού και έτσι προχωρά σε ανάλυση τριών σταδίων της ιστορικής εξέλιξης του τουρισμού. Η αρχή τοποθετείται στα μέσα της τρίτης χιλιετίας και διαρκεί ως το 1840. Το δεύτερο στάδιο οριοθετείται μεταξύ το 1840 και 1945 και η τελευταία χρονική περίοδο από το 1945 έως σήμερα (Ηγουμενάκης, 2004).

1.6 Επιπτώσεις Τουριστικής Ανάπτυξης στις κοινωνίες υποδοχής

Πέραν των ευεργετικών επιπτώσεων που επιφέρει ο τουρισμός στις κοινωνίες υποδοχής - κυρίως μέσω των εσόδων που δημιουργεί, αλλά και της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας- επιδρά ποικιλοτρόπως στο ευρύτερο περιβάλλον των κοινωνιών, στο φυσικό περιβάλλον, στο οικονομικό περιβάλλον και στο κοινωνικοπολιτιστικό περιβάλλον. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που έχουν αναπτυχθεί, έχουν επιπτώσεις σε θεσμούς των κοινωνιών υποδοχής, αλλά και στα ήθη. Π.χ., ο θρησκευτικός τουρισμός, εκτός από τις οικονομικές επιπτώσεις στην περιοχή που αναπτύσσεται, επιδρά άμεσα στα έθιμα της περιοχής που σχετίζονται με την τοπική θρησκεία, άρα επιδρά έμμεσα στο πολιτιστικό – πολιτισμικό περιβάλλον (Ανδριώτης, 2005). Παρακάτω θα αναλύσουμε τις επιπτώσεις του τουρισμού στο φυσικό, οικονομικό και κοινωνικό-πολιτιστικό περιβάλλον των κοινωνιών υποδοχής.

1.6.1 Επιπτώσεις στο Φυσικό περιβάλλον

Η τουριστική ανάπτυξη, όσο αυξάνει σε ρυθμό, τόσο αυξάνονται οι ανάγκες δημιουργίας υποδομών και ανωδομής. Ωστόσο για να γίνουν πραγματικότητα τα παραπάνω, χρειάζονται πρώτες ύλες, υλικά αγαθά τα οποία προέρχονται από το φυσικό περιβάλλον. Για την κατασκευή λόγου χάρη, ενός ξενοδοχειακού συγκροτήματος σε μια ακατοίκητη περιοχή, η οποία αποτελεί δασική έκταση, πρέπει να αποψιλωθεί της περιοχής, γεγονός που έχει άμεση επίπτωση στο φυσικό περιβάλλον. Επίσης, η λειτουργία του ξενοδοχειακού συγκροτήματος θα έχει απόβλητα, τα οποία πρέπει να καταλήγουν σε συγκεκριμένο μέρος αποβλήτων. Ωστόσο, η αυστηρή νομοθεσία σε πολλές χώρες, έχει ως αποτέλεσμα, μπροστά στην προοπτική του κέρδους, ιδιωτικές επιχειρήσεις, αλλά και κρατικοί φορείς να εθελουφλούν στο θέμα των αποβλήτων και άλλες παράνομες δραστηριότητες με αποτέλεσμα σε πολλές περιπτώσεις να γίνεται μόλυνση υδάτων, ρύπανση του περιβάλλοντος κ.ο.κ.

Σαφώς, πέραν τούτου, ο τουρισμός, όσο αυξάνεται σε ποσοστό και κάνει μια περιοχή τουριστικό θέλγητρο, έχει ως αποτέλεσμα τον συνωστισμό μεγάλου όγκου ανθρώπων σε περιορισμένο χώρο, γεγονός που επιδρά αρνητικά στο περιβάλλον, καθώς οι ανθρώπινες δραστηριότητες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τον καταναλωτισμό, άρα την αγορά προϊόντων, τα απορρίμματα των οποίων άλλοτε οι τουρίστες με οικολογική συνείδηση τοποθετούν σε ανάλογους κάδους σκουπιδιών, άλλοτε όμως επιλέγουν να ρυπάνουν το περιβάλλον δημιουργώντας ταυτόχρονα εστίες μικροβίων (Ηγουμενάκης, 2001).

Επιπροσθέτως, οι αυξημένες ανάγκες για την εξυπηρέτηση των τουριστών κατά τις τουριστικές περιόδους, οδηγεί σε χρήση φυσικών πόρων πέραν του επιτρεπόμενου ορίου, π.χ. χρήση νερού, οι οποίοι δεν είναι ανεξάντλητοι. Ως αποτέλεσμα δημιουργείται το δίλημμα της ικανοποίησης των τουριστών και της ηθικής διάστασης που προσλαμβάνει το θέμα, κατά πόσο δηλαδή το νερό αξιοποιείται κατάλληλα ή αν θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για άλλες δραστηριότητες, όπως π.χ. την καλλιέργεια χωραφιών (Ζαχαράτος, 1999).

Οι βασικότερες επιπτώσεις του τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον παρουσιάζονται παρακάτω (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2001):

- **Νερό:** όπως αναφέραμε, η χρήση του νερού για τις αυξημένες τουριστικές ανάγκες αποτελεί μια αρνητική επίπτωση του τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον. Οι ξενοδοχειακές μονάδες και τα τουριστικά καταλύματα χρειάζονται αυξημένες ποσότητες νερού για να ικανοποιήσουν τις βιολογικές καταναλωτικές ανάγκες και λοιπές ανάγκες των πελατών τους. Επίσης η ύπαρξη πισινών αποτελούν επίσης δραστηριότητα που οδηγεί σε αυξημένη κατανάλωση νερού.
- **Ατμόσφαιρα – αέρας:** τα μέσα μεταφοράς αυξάνονται κατά τις τουριστικές περιόδους, αν αναλογιστούμε ότι για τη μετακίνησή τους οι τουρίστες χρησιμοποιούν αυτοκίνητα, μηχανές κτλ., γεγονός που οδηγεί σε αύξηση των ρυπογόνων ουσιών που αναδίδουν, επομένως και της ρύπανσης του αέρα. Επίσης, τα μέσα μεταφοράς χρησιμοποιούν καύσιμα (πετρέλαιο, βενζίνη, υγραέριο) τα οποία εξορύσσονται σε κάποια περιοχή της γης, αν όχι στην ίδια χώρα, γεγονός που αποτελεί έμμεση επίπτωση του τουρισμού. Ο τουρισμός μπορεί να λαμβάνει χώρα σε κάποια περιοχή, ωστόσο οι ανάγκες που δημιουργεί επηρεάζουν εμμέσως, αλλά και άμεσα το φυσικό περιβάλλον τόσο της κοινωνίας υποδοχής, όσο και άλλων απομακρυσμένων περιοχών.
- **Ενέργεια:** οι θερινοί μήνες χαρακτηρίζονται από υψηλές θερμοκρασίες οι οποίες για να αντιμετωπιστούν από τους τουρίστες, υπάρχουν πολλοί τρόποι. Είτε με την επίσκεψη παραλιών, όπου η θερμοκρασία πέφτει αισθητά και δίνεται η δυνατότητα για κολύμπι, άρα προσωρινής δροσιάς. Ωστόσο η παραμονή και διαμονή των τουριστών στα καταλύματά τους, έχει ως αποτέλεσμα την χρήση air condition, άρα την κατανάλωση ενέργειας που σε αρκετές περιπτώσεις οδηγεί σε black out λόγω της υπερκατανάλωσης ενέργειας.
- **Πανίδα – χλωρίδα – υδροφόροι ορίζοντες:** όπως προαναφέραμε, το σύνολο των τουριστών δεν χαρακτηρίζεται από οικολογική ή περιβαλλοντική συνείδηση. Τα απορρίμματα της τουριστικής δραστηριότητας ρυπαίνουν τη χλωρίδα, η οποία τους θερινούς μήνες λόγω υψηλών θερμοκρασιών αντιμετωπίζει τον κίνδυνο των πυρκαγιών οι οποίες μπορεί να προκληθούν από την επίσκεψη τουριστών σε δασικές

εκτάσεις, όπου πολλές φορές αφήνουν απορρίμματα που είτε περιέχουν εύφλεκτα υλικά, είτε αποτελούν κίνδυνο πρόκλησης πυρκαγιάς (γυαλιά, τζάμια, μπαταρίες κτλ). Όσον αφορά την πανίδα, η μόλυνση των θαλάσσιων υδάτων μέσω αποβλήτων από τη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων υπό οποιαδήποτε μορφή, έχει ως αποτέλεσμα την εξαφάνιση θαλάσσιων ειδών ή την δηλητηρίασή τους. Η τουριστική δραστηριότητα γενικευμένα λοιπόν, επηρεάζει το οικοσύστημα, καθώς πολλά είδη μεταναστεύουν εάν δεν υπάρχει επαρκής τροφή (Τσάρτας, 1996).

Σύμφωνα με τον Gartner, υπάρχουν ορισμένοι παράγοντες οι οποίοι έχουν άμεση σχέση με τις επιπτώσεις που έχει ο τουρισμός στο φυσικό περιβάλλον και είναι οι εξής (Gartner, 2001):

- ✓ **Είδος τουριστικής ζήτησης:** Οι τουριστικές περιοχές διαθέτουν ένα συγκεκριμένο αριθμό τουριστικών καταλυμάτων και υπηρεσιών που μπορούν να εξυπηρετήσουν ένα ανώτατο όγκο τουριστών – πελατών. Όταν ξεπερνιέται το όριο αυτό, οι επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον πρέπει να θεωρούνται δεδομένες (κατασκευή νέων συγκροτημάτων, εντονότερη χρήση φυσικών πόρων κτλ)
- ✓ **Ανθεκτικότητα οικοσυστήματος:** όσο πιο ανθεκτικό ένα οικοσύστημα, τόσο λιγότερο θα επηρεαστεί από την τουριστική δραστηριότητα
- ✓ **Χαρακτήρας τουριστικής ζήτησης:** εάν οι τουρίστες αναζητούν μέρη με φυσική ομορφιά και παρθένα τοπία, τότε αυξάνεται το ενδεχόμενο η επίσκεψη σε αυτούς τους χώρους να επιφέρουν αρνητικές επιπτώσεις –ρύπανση κτλ, ενώ η προσέλκυση μεγάλου όγκου τουριστών θα έχει πιθανώς τις επιπτώσεις που αναφέραμε κατά Κοκκώση και Τσάρτα.
- ✓ **Διάρκεια χρόνου επένδυσης:** άρρηκτα συνδεδεμένο με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις είναι το ενδιαφέρον των επενδυτών στον τουρισμό για την προστασία του. Οι πολιτικές λειτουργίας των επιχειρήσεών τους έχουν επιρροή στο φυσικό περιβάλλον, τις επιπτώσεις στο οποίο προκαλεί η δραστηριότητα των τουριστικών επιχειρήσεων μπορούν να περιοριστούν εάν υπάρχει πραγματικό ενδιαφέρον από τον επενδυτή.

1.6.2 Επιπτώσεις στην οικονομία

Η σημαντικότερη επίπτωση του τουριστικού φαινομένου στις κοινωνίες υποδοχής είναι η δημιουργία εσόδων τόσο για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις όσο και για κρατικούς φορείς μιας και η είσοδος τουριστών στις κοινωνίες υποδοχής συνεπάγεται τη δραστηριοποίησή τους σε αυτές, όπου η φορολογία στα αγαθά που αγοράζουν ή καταναλώνουν, σημαίνουν αυτόματα αυξημένα φορολογικά έσοδα. Επίσης, η δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων και υπηρεσιών για την ποιοτικότερη εξυπηρέτηση των τουριστών συνεπάγεται αύξηση της αξίας της γης (Ανδριώτης, 2005).

Φυσικά, η αυξημένη εισροή τουριστών οδηγεί σε δημιουργία θέσεων εργασίας για να καλυφθούν στο σύνολο τους, αλλά την ίδια στιγμή, ορισμένοι εξειδικευμένοι επαγγελματίες, βρίσκουν την ευκαιρία να εξασκήσουν το επάγγελμά τους (ναυαγοσώστες, μεταφραστές κ.ά) λόγω της ύπαρξης κατάλληλων συνθηκών. Πέραν των εξειδικευμένων επαγγελματιών, θέσεις

εργασίας δημιουργούνται και για άλλα επαγγέλματα όπως σερβιτόροι, ξενοδοχοϋπάλληλοι, αχθοφόροι, barmen, προσωπικό για εργασία σε γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων, μηχανών και άλλων μέσων μεταφοράς κτλ. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού αναφέρει ότι παγκοσμίως απασχολούνται διακόσια εκατομμύρια άτομα στον τουρισμό και στην Ελλάδα, ένας στους πέντε απασχολείται σε επάγγελμα που σχετίζεται άμεσα με τον τουρισμό (ΣΕΤΕ, 2013).

Επίσης, όπως αναφέραμε στην εισαγωγή της εργασίας, ο τουρισμός βελτιώνει το ισοζύγιο πληρωμών μιας χώρας και δη, τα ελλειμματικά ισοζύγια πληρωμών όπως της Ελλάδας. Το εισρέον συνάλλαγμα λειτουργεί θετικά και σταθεροποιητικά στο ισοζύγιο πληρωμών των χωρών που παρουσιάζουν έλλειμμα στο ισοζύγιό τους, ενώ πιο συγκεκριμένα στην Ελλάδα οι συναλλαγματικές εισροές αυξάνονται με σταθερό ρυθμό τα τελευταία χρόνια (ΙΤΕΠ, 2012).

Κλείνοντας την ενότητα των οικονομικών επιπτώσεων του τουρισμού, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι οι περιφερειακές ανισότητες αμβλύνονται με την είσοδο τουριστών σε μια χώρα, ειδικά όπως η Ελλάδα η οποία χαρακτηρίζεται από χαμηλό βαθμό αποκέντρωσης. Έτσι, κατά τους θερινούς μήνες κυρίως, με την επίσκεψη εκατομμυρίων τουριστών στα νησιά και σε άλλες περιοχές πλην των μεγάλων αστικών κέντρων, επιτυγχάνεται η εισροή εισοδημάτων – εσόδων στις τοπικές κοινωνίες οι οποίες δεν δύναται να ανταγωνιστούν οικονομικά μεγάλα αστικά κέντρα καθ' όλη τη διάρκεια της χρονιάς (Λαγός, 2005).

1.6.3 Κοινωνικές – Πολιτιστικές Επιπτώσεις

Η συσσώρευση σε μια περιοχή διαφορετικών κουλτούρων, τρόπων ζωής, ηθών, αντιλήψεων, είναι ικανή συνθήκη για να δημιουργήσει κοινωνικές αλλαγές που άλλοτε έχουν παροδικό και άλλοτε μόνιμο χαρακτήρα. Εκτός από τις κοινωνικές επιπτώσεις όμως που ενδέχεται να προκαλέσει η τουριστική ανάπτυξη η οποία συμπεριλαμβάνει τις παραπάνω περιπτώσεις, η επιρροή που προκαλεί στην πολιτιστική ζωή του τόπου, είναι επίσης συχνό φαινόμενο. Σημαντική είναι η συμβολή του τουρισμού στη διατήρηση ή διάδοση της φήμης ενός τόπου λόγω πολιτιστικής ή φυσικής κληρονομιάς, καθώς ο σταθερός και αυξανόμενος αριθμός επισκεπτών σε μια περιοχή μπορεί να την αναδείξει ως τουριστικό προορισμό περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο παράγοντα (Ανδριώτης, 2005).

Η σύγκρουση τρόπων ζωής ωστόσο, είναι μια κατάσταση η οποία συχνά οδηγεί ντόπιους και τουρίστες - αλλά και τουρίστες μεταξύ τους - σε κοινωνικές συγκρούσεις, ενώ κατά την περίοδο που εμφανίζεται έντονα το τουριστικό φαινόμενο, οι ρυθμοί ζωής και τα πρότυπα αλλάζουν κατά το δοκούν. Έτσι, είναι παρατηρημένο ότι τους θερινούς μήνες στα νησιά, λόγω της μεγάλης προσέλευσης τουριστών διαταράσσεται η ομαλή ζωή του τόπου, με αποτέλεσμα ακόμα και ώρες κοινής ησυχίας να μην τηρούνται, υπό την συναίνεση των ντόπιων οι οποίοι κατανοούν τις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται από τις δραστηριότητες που αναπτύσσουν οι τουρίστες. Οι πιο συχνές κοινωνικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης έχουν αρνητικό χαρακτήρα και αυτό μπορεί να ερμηνευθεί από το είδος του τουρισμού - των διακοπών που πραγματοποιούν οι τουρίστες, οι οποίοι σε νεαρές ηλικίες, ταξιδεύοντας σε χώρες του εξωτερικού, παρερμηνεύουν το αίσθημα της ελευθερίας προβαίνοντας σε καταχρήσεις της και καταστρατήγηση ορισμένων άτυπων και τυπικών κανόνων και ηθών. Παρακάτω αναφέρουμε τις πιο σημαντικές αλλαγές σε κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο επιφέρει ο τουρισμός (Λαγός, 2005):

- **Αλκοολισμός:** Η παράφραση του αισθήματος ελευθερίας των τουριστών στις διακοπές τους, οδηγεί σε αύξηση της ποσότητας κατανάλωσης αλκοόλ, γεγονός που δημιουργεί πολλές φορές έκρυθμες καταστάσεις, φθορές σε ξένες περιουσίες και προσωπικές συγκρούσεις.
- **Εγκληματικότητα:** Τα επίπεδα της εγκληματικότητας τείνουν αυξανόμενα σε τουριστικές περιόδους, ενώ δεν είναι εφικτός ο περιορισμός της πολλές φορές από το υπάρχον προσωπικό ασφαλείας και αστυνόμευσης. Κάθε περιοχή έχει προσαρμοσμένες τις ανάγκες της σε αστυνόμευση σύμφωνα με το μόνιμο πληθυσμό άλλωστε.
- **Πορνεία:** Δεν είναι μυστικό πλέον ότι ένα κομμάτι τουριστών επιλέγει την εναλλακτική μορφή τουρισμού, αυτή του σεξουαλικού τουρισμού. Είναι πιθανό βέβαια να μη γίνει οργανωμένη μετακίνηση τουριστών σε διάφορες περιοχές οι οποίοι έχουν επιλέξει την παραπάνω μορφή τουρισμού. Αυτό δε μειώνει την ένταση του φαινομένου της αύξησης των ποσοστών πορνείας σε περιοχές με υψηλά επίπεδα τουρισμού.
- **Διακίνηση ναρκωτικών ουσιών:** Στην ίδια λογική με αυτή των παραπάνω κοινωνικών φαινομένων που απαντώνται εντονότερα σε περιοχές με τουριστική ανάπτυξη είναι η περίπτωση της αύξησης ποσοτήτων διακίνησης ναρκωτικών ουσιών. Η ανεπαρκής αστυνόμευση σε συνδυασμό με τον μεγάλο όγκο ανθρώπων - τουριστών που δραστηριοποιούνται σε μια περιοχή, έχει ως αποτέλεσμα η διακίνηση ναρκωτικών ουσιών να παρουσιάζεται εντονότερα με απόδειξη την αύξηση του αριθμού συλλήψεων για διακίνηση και κατοχή ναρκωτικών ουσιών σε περιοχές με υψηλή τουριστική κίνηση.

Τέλος, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι ο τουρισμός είναι ικανός να επηρεάσει ποικιλοτρόπως την πολιτιστική ζωή διαφόρων τουριστικών προορισμών. Προς επίρρωση του παραπάνω ισχυρισμού, ο θρησκευτικός τουρισμός που αποτελεί μια μορφή εναλλακτικού τουρισμού, τα τελευταία χρόνια ολοένα και εμφανίζει σημάδια ανάπτυξης με αποτέλεσμα περιοχές χωρίς ιδιαίτερη φυσική ομορφιά, να δέχονται μεγάλα κύματα τουρισμού, λόγω της ύπαρξης σε αυτές θρησκευτικών μνημείων, αρχαίων μνημείων με μεγάλη πολιτιστική και ιστορική αξία κ.ο.κ. (Βαρβαρέσος, 2009).

1.7 Συμπεράσματα

Αναλύοντας το φαινόμενο του τουρισμού σε πρώτο επίπεδο, εξετάζοντας παράλληλα τις επιπτώσεις που επιφέρει στις χώρες υποδοχής, κατανοούμε τον σημαίνοντα ρόλο που διαδραματίζει παγκοσμίως. Πολλές χώρες στηρίζουν ένα μεγάλο μέρος της οικονομίας τους στην τουριστική ανάπτυξη και είτε μέσω κρατικών παρεμβάσεων – επενδύσεων είτε μέσω ιδιωτικών πρωτοβουλιών, προσπαθούν να βελτιώσουν την ποιότητα του τουριστικού του προϊόντος ώστε μακροπρόθεσμα να διατηρήσουν το επίπεδο του τουρισμού τους σε ανταγωνιστικά επίπεδα. Τα μοντέλα τουρισμού που δύναται να εφαρμόσει μια χώρα ποικίλουν και έχουν εξεταστεί κατά το παρελθόν επισταμένως. Κοινή πρακτική δεν υπάρχει, καθώς η τουριστική ζήτηση και η τουριστική προσφορά διαφέρουν τόσο ως προς το είδος τους, όσο και ως προς την ένταση με την οποία εμφανίζονται σε διάφορες περιοχές του κόσμου. Η φύση του τουρισμού είναι άκρως καταναλωτική, σε πολλές περιπτώσεις

υπερκαταναλωτική. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την μεταφορά – κυκλοφορία χρήματος από αγορά σε αγορά, από περιοχή σε περιοχή και πιο γενικευμένα από χώρα σε χώρα. Η δημιουργία τουριστικών εσόδων αποτελεί «βάλσαμο» για αρκετές υποανάπτυκτες ή αναπτυσσόμενες περιοχές, τα οφέλη των οποίων καρπώνονται ελεύθεροι επαγγελματίες, ιδιωτικές επιχειρήσεις και κρατικοί φορείς.

Εκτός όμως από τις θετικές επιπτώσεις του τουρισμού πρωτίστως μέσω της δημιουργίας εσόδων και ανάγκης δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, παγκοσμίως, οι επιπτώσεις σε κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο χαρακτηρίζονται στην πλειοψηφία τους ως αρνητικές. Δεδομένου ότι μεγάλη τουριστική ζήτηση δημιουργεί αυτόματα ανάγκη χρησιμοποίησης μεγαλύτερης ποσότητας φυσικών πόρων, ανάγκη δημιουργίας περισσότερων χώρων εξυπηρέτησης των τουριστών είτε αυτό εκφράζεται ως κατασκευή καταλυμάτων, κατασκευή ιδιωτικών επιχειρήσεων ψυχαγωγίας κ.ο.κ, οι επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον μοιραία έχουν αρνητικό χαρακτήρα. Ωστόσο, αν εξαιρέσουμε ότι η συμβίωση ανθρώπων με διαφορετικές κουλτούρες, θρησκευτικές πεποιθήσεις, νοοτροπίες και στάσης ζωής μπορεί να προκαλέσει κοινωνικές αναταραχές μικρής διάρκειας, αλλά συχνά μεγάλης έντασης, ο τουρισμός έχει τη δυνατότητα να αναδείξει την πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου, με τρόπο πιο αποδοτικό από ό,τι θα μπορούσε να κάνει οποιοδήποτε διαφημιστικό μέσο ή τύπος προβολής.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα περιγράψουμε τον Νομό Λευκάδας αναφέροντας το φυσικό περιβάλλον και διάφορα πολιτιστικά και πολιτισμικά στοιχεία που βρίσκονται στο νησί, ενώ στη συνέχεια θα αναλύσουμε τα διάφορα είδη τουρισμού του νησιού, κλείνοντας το κεφάλαιο με μελέτη του αριθμού και των δραστηριοτήτων των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του Νομού Λευκάδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο –Ο ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ-

2.1 Περιγραφή Νομού Λευκάδας

Ο νομός Λευκάδας είναι ένας από τους 52 νομούς της ελληνικής επικράτειας ενώ η Λευκάδα είναι η πρωτεύουσα του νομού. Αποτελεί ένα από τα Επτάνησα του Ιονίου Πελάγους και είναι τέταρτη σε έκταση σε σχέση με τα υπόλοιπα νησιά. Η έκταση της Λευκάδας είναι 356 τετραγωνικά χιλιόμετρα και αποτελείται από τη συνένωση 8 δήμων οι οποίοι είναι οι εξής: Δήμος Λευκάδας, Δήμος Απολλωνίων, Δήμος Ελλομένου, Δήμος Σφακιωτών, Δήμος Καρυάς, Δήμος Μεγανησίου, Δήμος Καλάμου και Δήμος Καστού .

Εικόνα 2.1 Νομός Λευκάδας

Από το 2011 με τη διοικητική μεταρρύθμιση (Καλλικράτης), ο νομός Λευκάδας μετονομάστηκε σε Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας και ανήκει στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων με έδρα την Κέρκυρα. Οι παλιοί δήμοι Απολλωνίων, Ελλομένου, Καρυάς, Λευκάδας και Σφακιωτών, και οι κοινότητες Καλάμου και Καστού συγκρότησαν το νέο Δήμο Λευκάδας και μετονομάστηκαν σε δημοτικές ενότητες. Σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού του 2011, στον Νομό Λευκάδα ο μόνιμος πληθυσμός ανέρχεται σε 23.693 κατοίκους (ΕΛΣΤΑΤ, 2011).

Οι κύριες οικονομικές δραστηριότητες του Νομού Λευκάδας είναι η αλιεία, γεγονός που ευνοείται από την γεωγραφική θέση του νησιού, η γεωργία, η αμπελουργία, αλλά και η παραγωγή ελαιόλαδου. Σαφώς, η πιο σημαντική οικονομική δραστηριότητα του νησιού είναι ο τουρισμός, ο οποίος πλέον αποτελεί την πιο σημαντική πτυχή της οικονομικής ζωής των κατοίκων του νησιού. Τα βασικά προϊόντα που παράγονται στο νησί είναι το παραδοσιακό κρασί «Βερτζαμί» και το γιοματάρι. Επίσης, η καθαρότητα των νερών του Ιονίου Πελάγους προσφέρει στους ντόπιους υψηλής ποιότητας ψάρια, ενώ η καλλιέργεια της περίφημης φακής

Εγκλουβής, είναι ακόμη ένα από τα τοπικά προϊόντα του νησιού. Η ανάπτυξη του τουρισμού στο νησί ευνοείται τόσο από τις φυσικές ομορφιές (μεγάλη ποικιλία παραλιών όπως το Πόρτο Κατσίκι, Εγκρεμνοί, Κάθισμα, Άγιος Νικήτας κ.ά, ύπαρξη «πρασίνου» στο νησί), όσο και από λοιπά αξιοθέατα όπως το ενετικό κάστρο της Αγίας Μαύρας, το αρχαιολογικό μουσείο στον Δήμο Λευκάδας στο οποίο βρίσκονται έργα τέχνης και λοιπά αρχαιολογικά ευρήματα. Επίσης, πλησίον του λιμανιού της Λευκάδας βρίσκεται το πάρκο των ποιητών - ή αλλιώς Μποςκέτο – στο οποίο έχουν δημιουργηθεί προτομές καλλιτεχνών και άλλων προσωπικοτήτων όπως ο Βαλαωρίτης, ο Σικελιανός, ο Δημήτριος Γολέμης οι οποίοι κατάγονταν από το νησί. Σημαντικό αξιοθέατο του Νομού Λευκάδας αποτελεί ο χώρος ο οποίος προσελκύει πλήθος πιστών και τουριστών, η Ιερά Μονή Φανερωμένης η οποία ταυτόχρονα αποτελεί μουσείο Εκκλησιαστικής Τέχνης (Ροντογιάννης, 1980).

Ένας από τους λόγους που συντελεί στην ανάπτυξη της τουριστικής κίνησης στο νησί είναι η προσβασιμότητά του. Ο πιο εύκολος τρόπος πρόσβασης στο νησί είναι οδικώς μέσω της γέφυρας η οποία ενώνει το νησί με τον Νομό Αιτωλοακαρνανίας. Επίσης, η υποθαλάσσια σήραγγα Ακτίου – Πρεβέζης διευκολύνει τη μεταφορά επισκεπτών από την βορειοδυτική Ελλάδα στο νησί. Ακόμη, η μετακίνηση από τα γύρω νησιά στη Λευκάδα (από Ιθάκη, Κεφαλλονιά κτλ) πραγματοποιείται με ferry boats, ενώ ακόμα και μικρότερα σκάφη μπορούν να ταξιδέψουν με προορισμό τη Λευκάδα από κοντινές περιοχές – νησιά. Τέλος, το αεροδρόμιο του Ακτίου δίνει τη δυνατότητα μετακίνησης από και προς το νησί με τη χρήση αεροσκαφών και αεροπλάνων. Απευθείας πτήσεις προς το νησί πραγματοποιούνται από τη Σητεία, τη Θεσσαλονίκη και την Αθήνα δυο φορές τη βδομάδα από τα αεροδρόμια της Σητείας και της Θεσσαλονίκης και καθημερινά από το αεροδρόμιο της Αθήνας αντίστοιχα.

Διάφορα σημαντικά αθλητικά γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στο νησί είναι ο πράσινος ημιμαραθώνιος της Λευκάδας που γίνεται κάθε τελευταία Κυριακή του Μαΐου, το Φεστιβάλ θαλάσσιων αθλημάτων που διοργανώνεται από τη Διεθνή Ιστιοπλοϊκή Ρεγκάτα, ενώ γνωστοί είναι οι αγώνες ορεινής ποδηλασίας που διεξάγονται στα χωριά των Σφακιωτών κάθε φθινόπωρο (Ιστοσελίδα Περιφερειακής Ενότητας Ιονίων Νήσων - Αθλητισμός - <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=929&langid=1>).

2.2 Φυσικό Περιβάλλον

Η γεωμορφολογία της Λευκάδας είναι ιδιαίτερη καθώς συνδυάζει τόσο το ορεινό στοιχείο όσο και το υγρό, καθώς όντας νησί είναι φυσικό να περιτριγυρίζεται από θάλασσα. Πιο συγκεκριμένα τα βουνά Ελάτη, Σταυρωτά και Μέγα Όρος αποδεικνύουν ότι στο νησί έχει έντονη ορεινή διάσταση με το 70% του εδάφους της να καλύπτεται από μικρούς και μεγάλους ορεινούς όγκους. Ωστόσο, στο δυτικό μέρος του νησιού υπάρχουν κοιλάδες και πεδιάδες, ενώ το βασικό χαρακτηριστικό του νησιού είναι η ποικιλία στις παραλίες της. Όσον αφορά τη βλάστηση και τη χλωρίδα του νησιού, αυτή απαρτίζεται από πεύκα, ελιές, κυπαρίσσια, βότανα κ.ά. Πρέπει να αναφερθεί ότι οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις αφορούν στο μισό της συνολικής έκτασης του νησιού (Lefkada Slow Guide, <http://www.lefkadaslowguide.gr/>)

Στον Δήμο Σφακιωτών απαντάται το φαράγγι της Μέλισσας, ενώ βόρεια του νησιού υπάρχουν δύο λιμνοθάλασσες οι οποίες συντηρούν μια ποικιλία ειδών πτηνών. Τη μορφολογία του νησιού συμπληρώνουν φυσικά ακρωτήρια και απόκρημνες χερσόνησοι.

Μάλιστα αξίζει να σημειωθεί ότι το Βλυχό, τα Σύβοτα και η Βασιλική είναι μερικά από τα φυσικά λιμάνια που έχουν σχηματιστεί χωρίς την ανθρώπινη παρέμβαση.

Στην εικόνα 2.2 παρατηρούμε την σεισμική επικινδυνότητα στην Ελλάδα. Η Λευκάδα βρίσκεται στο σεισμικό τόξο του Ιονίου το οποίο δίνει σεισμούς σε τακτά χρονικά διαστήματα, κατατάσσοντας την περιοχή σε μια από τις πιο σεισμογενείς περιοχές της Ελλάδας, αλλά και της Ευρώπης. Κατανοούμε λοιπόν τον ρόλο που παίζει η σεισμική δραστηριότητα στη διαμόρφωση της γεωμορφολογίας του νησιού.

Εικόνα 2.2 Χάρτης Σεισμικής Επικινδυνότητας Ελλάδας

Είναι γεγονός ωστόσο ότι οι φυσικές ομορφιές του Νομού Λευκάδας, το φυσικό περιβάλλον γενικότερα, δέχεται τις επιπτώσεις του τουρισμού που βαίνει αυξανόμενος τα τελευταία χρόνια. Παρακάτω παρουσιάζονται τα σημαντικότερα γνωρίσματα του φυσικού περιβάλλοντος της Λευκάδας.

- **Λιμνοθάλασσα Λευκάδας:** Αναφέραμε προηγουμένως ότι οι λιμνοθάλασσες του νησιού αποτελούν χώρους μετανάστευσης σπάνιων ειδών πουλιών ενώ ταυτόχρονα αποτελεί χώρο διαβίωσης διαφόρων ειδών πτηνών ως επί το πλείστον. Το δίκτυο NATURA 2000 έχει ανακηρύξει την περιοχή προστατευόμενη η οποία παράλληλα έχει ενταχθεί στον διεθνή κατάλογο υδροβιότοπων. Μερικά από τα είδη πτηνών που συναντά κανείς στη λιμνοθάλασσα είναι ερωδιοί, κύκνοι, διάφορα είδη πάπιας και άλλα σημαντικά είδη.
- **Δάσος Σκαρών:** Στο δάσος των Σκαρών διαβιώνει ένας μεγάλος όγκος ζώων ενώ βασικό χαρακτηριστικό του δάσους είναι το σπάνιο είδος δρυός που φύεται.
- **Κάμπος Βασιλικής:** Η περιοχή αυτή χαρακτηρίζεται από την παρουσία έντονης χλωρίδας και πράσινων τοπίων, ενώ η θάλασσά της έχει ισχυρά ρεύματα καθιστώντας της πόλο έλξης για χιλιάδες τουρίστες τη θερινή περίοδο.

- **Εγκρεμοί:** Οι Εγκρεμοί είναι μία από τις πιο γνωστές παραλίες του νησιού που βρίσκεται νοτιοδυτικά της Λευκάδας. Εκτείνεται σε 2 χιλιόμετρα και οι επισκέπτες για να φθάσουν στην παραλία πρέπει να κατέβουν 350 σκαλιά καθώς τριγυρίζεται από απότομους ορεινούς όγκους.
- **Πευκούλια:** Μαζί με το δάσος Σκαρών αποτελούν τις μεγαλύτερες και σημαντικότερες δασικές εκτάσεις του νησιού. Όπως μαρτυρά η ονομασία των Πευκούλιων, στο δάσος το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό είναι ο μεγάλος αριθμός πεύκων. Τα δάσος βρίσκεται λίγο μετά το χωριό των Τσουκαλάδων.
- **Ελαιώνας:** Το έδαφος του νησιού ευνοεί την ανάπτυξη διαφόρων καρποφόρων δέντρων. Ένα από αυτά είναι η ελιά. Στον ελαιώνα λοιπόν, ο οποίος βρίσκεται στο βόρειο σημείο του νησιού, υπάρχουν υπεραιωνόβιες ελιές.
- **Κάθισμα:** Βρίσκεται στη δυτικά του νησιού, έχοντας αρκετά μεγάλη έκταση. Η ιδιομορφία του νησιού είναι η λευκή άμμος και τα γαλαζοπράσινα νερά. Είναι από τις πιο δημοφιλείς παραλίες του νησιού η οποία δέχεται πλήθος τουριστών καθημερινά την θερινή περίοδο.

Άλλες σημαντικές τοποθεσίες οι οποίες απαρτίζουν το φυσικό περιβάλλον του Νομού Λευκάδας είναι οι Αλυκές, το Πόρτο Κατσίκι, η παραλία του Νυδρίου, το λιβάδι της Καρυάς, ο Άγιος Νικήτας. Σημαντικά είναι τα νησιά του Σκορπιού, της Σπάρτης, του Χελωνακίου και της Μαδούρης τα οποία βρίσκονται σε πολύ μικρή απόσταση απέναντι του νησιού. Στο φυσικό περιβάλλον του νησιού απαντώνται επίσης πλήθος ιστορικών, πολιτιστικών και πολιτισμικών στοιχείων τα οποία δημιουργήθηκαν κατά το πέρασμα των ετών με την έλευση διαφόρων καθεστώτων και νοοτροπιών στο νησί. Παρακάτω θα παρουσιάσουμε τα πιο σημαντικά πολιτιστικά και πολιτισμικά στοιχεία του Νομού Λευκάδας (Λευκάδα πλήρης οδηγός, 2009).

2.3 Πολιτιστικά και Πολιτισμικά Στοιχεία

Τα νησιά του Ιονίου αποτέλεσαν επί χρόνια την αποικία των Ενετών και Φράγκων οι οποίοι άφησαν έντονα το στίγμα τους στην αρχιτεκτονική των κτιρίων του νησιού και σε άλλα μνημεία που κατασκεύασαν κατά την παραμονή τους στο νησί. Οι εκκλησίες είναι πολυάριθμες στο νησί, η αρχιτεκτονική των οποίων διαφέρει ανάλογα με τους κατασκευαστές τους. Η μονή της Φανερωμένης είναι ίσως το πιο σημαντικό πολιτιστικό, εκκλησιαστικό στοιχείο του νησιού. Το μοναστήρι της Φανερωμένης λειτουργεί ως μουσείο Εκκλησιαστικής Τέχνης. Το στίγμα της Ενετικής αρχιτεκτονικής εμφανίζεται σχεδόν σε όλο το νησί καθώς κάθε πλατεία σχεδόν, συνδέεται με μια εκκλησία, ενώ χαρακτηριστικό είναι το στυλ των παλιών οικιών του νησιού όπως επίσης οι χρωματισμοί τους (Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας, 2014).

Η αρχιτεκτονική του νησιού και των ντόπιων είναι επίσης έντονη στο νησί. Η διαφορά με την αρχιτεκτονική των Ενετών είναι ότι τα σπίτια είναι λιθόκτιστα ενώ οι δρόμοι του νησιού είναι κατά κύριο λόγο στενά σοκάκια. Τα Σύβοτα και ο Άγιος Νικήτας είναι χαρακτηριστικό δείγμα παραδοσιακών οικισμών. Ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής και ιστορίας είναι και οι εκκλησίες και τα μοναστήρια της περιοχής. Οι ναοί βασιλικού ρυθμού, έχουν επηρεαστεί από την Ενετική αρχιτεκτονική, η εικονογράφηση τους είναι επτανησιακή (μετακρητική) και

έχουν εντυπωσιακά και περίτεχνα ξυλόγλυπτα τέμπλα. Κατασκευές όπως ανεμόμυλοι, νερόμυλοι, παλιά ελαιοτριβεία, παραδοσιακές βρύσες, πηγάδια, λιθόκτιστα θολωτά καλύβια, αλώνια, παραδοσιακά γεφύρια με καμάρες, αποκαλύπτουν τον παραδοσιακό τρόπο ζωής και τέχνης. Αξιόλογες είναι στην ορεινή Λευκάδα, στο χωριό Εγκλουβή, σε υψόμετρο 900 μέτρων οι μοναδικές στο είδος τους αγροτοκαλύβες που ονομάζονται «Βόλτοι» και χρονολογούνται στα χρόνια της Ενετοκρατίας.

Διάφορες είναι οι εκδηλώσεις που καταδεικνύουν τη ζωή, τα ήθη και τα έθιμα των κατοίκων της Λευκάδας. Κάποιες από αυτές συνδέονται με γιορτές στις μνήμες των Αγίων, που με λαϊκό χρώμα γίνονται διήμερα ή τριήμερα πανηγύρια. Κάποιες άλλες συνδέονται με αναπαραστάσεις λαϊκών δρώμενων και εθίμων, όπως το Αλώνισμα ή η Κατασκευή κεραμιδιών ο Χωριάτικος Γάμος στην Καρυά κ.α. Υπάρχουν επίσης γιορτές βασισμένες στα προϊόντα που παράγονται στην περιοχή όπως η γιορτή της Φακής στην Εγκλουβή, η γιορτή ριγανάδας στην Καρυά, σαρδέλας στο Μεγανήσι κ.ά.

Η αγιογραφία και η ξυλόγλυπτική προβάλλονται στους ναούς ενώ υπάρχει έντονο ενδιαφέρον από νέους της περιοχής για να γνωρίσουν τις τέχνες αυτές. Φημισμένη είναι και η οικοτεχνία στη Λευκάδα που στηρίζεται σε μια τεχνική εντελώς διαφορετική από κάθε άλλο μέρος της Ελλάδας και είναι αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτισμικής της κληρονομιάς. Περίφημα είναι τα κεντήματα της Λευκάδας (Λευκαδίτικη Βελονιά) που αποτελεί σύλληψη και δημιουργία ενός άντρα από το χωριό Καρυά που είχε χάσει τα πόδια του και την συνέχιση της από τις γυναίκες της ορεινής Λευκάδας.

Το νησί φημίζεται για τη μουσική του κουλτούρα. Η λαϊκή μουσική του επηρεάζεται από τη δύση με τις καντάδες, τις όπερες και τις κορώνες αλλά και από την ηπειρωτική μουσική. Κυρίως κατά την καλοκαιρινή περίοδο, διοργανώνονται μουσικές παραστάσεις από τη φιλαρμονική μάντα και τις χορωδίες, συναυλίες με δημοτικά ακούσματα αλλά και καντάδες. Σημαντική είναι η βραδιά βαρκαρόλας, στη Λευκάδα. Επίσης έχει πολλά συγκροτήματα παραδοσιακού χορού που δίνουν παραστάσεις σε όλο το νησί, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Μερικά από αυτά είναι ο Πολιτιστικός Σύλλογος Σφακιωτών «ΦΩΤΕΙΝΟΣ», Πολιτιστικός Σύλλογος Νυδριού & Περιχώρων «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ», η Φιλαρμονική Εταιρία Λευκάδας (<http://filarmoniki.gr/>), ο Μουσικοφιλολογικός Όμιλος «ΑΠΟΛΛΩΝ» Καρυάς και διάφοροι άλλοι. Παγκόσμια φημισμένες είναι οι Γιορτές Λόγου και Τέχνης που διοργανώνονται τον Αύγουστο στη Λευκάδα, από το Δήμο Λευκάδας και αναδεικνύουν τη ξεχωριστή πολιτιστική φυσιογνωμία του νησιού. Στα πλαίσια των γιορτών διοργανώνεται το φεστιβάλ διεθνές φεστιβάλ φολκλόρ που φιλοξενεί συγκροτήματα από την Ελλάδα και όλο τον κόσμο (στο τέταρτο κεφάλαιο θα αναφερθούμε εκτενώς). Παράλληλα λειτουργούν διάφορες εκθέσεις όπως η πρόσφατη Διεθνής Έκθεση Χαρακτικής αλλά και άλλες όπως ζωγραφικής και φωτογραφίας. Τέλος, στο πλαίσιο των Γιορτών Λόγου και Τέχνης, δίνονται θεατρικές παραστάσεις και συναυλίες από γνωστούς καλλιτέχνες που περιλαμβάνουν το νησί στις περιοδείες τους, αλλά και από τοπικές ομάδες (Πολιτιστικός Σύλλογος Σφακιωτών «ΦΩΤΕΙΝΟΣ», <http://foteinos-sfakiotes.gr/>).

Από τη Λευκάδα κατάγονται σπουδαίοι άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών όπως ο ποιητής Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο ποιητής Άγγελος Σικελιανός, ο εθνικός ποιητής της Ιαπωνίας Λευκάδιο Χέρν, ο ζωγράφος Σπύρος Γαζής, ο ποιητής Ιωάννης Ζαμπέλιος και πολλοί άλλοι.

Η πολιτιστική και πολιτισμική κληρονομιά του νησιού φιλοξενούνται από διάφορα μουσεία του νησιού όπως το Αρχαιολογικό Μουσείο της Λευκάδας, όπου τα ευρήματα που

παρουσιάζονται καλύπτουν μια περίοδο από τη μέση παλαιολιθική εποχή (200.000-35.000 π.χ.) έως τους Ρωμαϊκούς χρόνους. Επίσης εκτίθενται ευρήματα ανασκαφών και εργαλεία κεραμικά, χάλκινα, κοσμήματα και κτερίσματα τάφων, κυρίως από την αρχαία Νήρικο. Επίσης υπάρχουν διάφορα λαογραφικά μουσεία στην πόλη της Λευκάδας και σε άλλα χωριά του Νομού Λευκάδας με πλήθος εκθεμάτων τα οποία μαρτυρούν τον παραδοσιακό τρόπο ζωής των Λευκαδιτών. Σημαντικό είναι επίσης το μουσείο Φωνογράφου, ένα μουσείο με φωνόγραφους, δίσκους και η Δημόσια βιβλιοθήκη με χιλιάδες έντυπα, άρθρα από εφημερίδες κτλ (Αφιέρωμα Καθημερινής για τη Λευκάδα: Η ιστορία του νησιού, <http://wwk.kathimerini.gr/kath/7days/1994/07/03071994.pdf>).

2.4 Θαλάσσιος Τουρισμός

Μία από τις πλέον αναπτυσσόμενες εναλλακτικές μορφές τουρισμού που εμφανίζεται με ιδιαίτερη ένταση τα τελευταία χρόνια στον ελλαδικό χώρο είναι ο θαλάσσιος τουρισμός. Η γεωμορφολογία της Ελλάδας και το πλήθος νησιών της, της δίνουν τη δυνατότητα να δημιουργήσει τις υποδομές που απαιτούνται για την αξιοποίηση των θαλάσσιων τουριστών, ενός είδος τουρισμού που άρχισε να γίνεται γνωστό στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία. Παρακάτω αναλύουμε τον θαλάσσιο τουρισμό και την ένταξη του στον Νομό Λευκάδας και κατ' επέκταση στο νησί της Λευκάδας.

Σε προηγούμενη ενότητα αναφερθήκαμε στην ποικιλία παραλιών και ακτών του Νομού Λευκάδας, αναδεικνύοντας εμμέσως τη δυνατότητα ανάπτυξης θαλασσιών σπορ και πιο γενικευμένα, θαλάσσιου τουρισμού. Ο θαλάσσιος τουρισμός έχει να κάνει με δραστηριότητες στη θάλασσα λαμβάνοντας κυρίως τη μορφή θαλάσσιων σπορ, κολυμπιού κτλ και μπορεί να λάβει τις εξής μορφές (Μυλωνόπουλος, 2005):

- Παράκτιος τουρισμός
- Θαλάσσιος τουρισμός φύσης (παρατήρηση θαλάσσιων ειδών κτλ)
- Θαλάσσιος αθλητικός τουρισμός (σπορ με σκάφη κτλ)
- Κρουαζιέρα
- Γιώτινγκ
- Υποβρύχιος τουρισμός (κατάδυση)
- Θαλάσσιος πολιτιστικός τουρισμός (μουσεία με εκθέματα σχετικά με τη θάλασσα δραστηριότητα)

Από τις παραπάνω μορφές θαλάσσιου τουρισμού σχεδόν όλες απαντώνται στον Νομό Λευκάδας με διαφορά στην ένταση που πραγματοποιείται η καθεμιά μορφή. Με μεγαλύτερη συχνότητα εμφανίζεται η επιθυμία κολύμβησης και κατάδυσης στο νησί, γεγονός που ευνοείται από το μηδενικό έως μικρό κόστος των παραπάνω δραστηριοτήτων. Πιο συγκεκριμένα τώρα, οι άνεμοι οι οποίοι πνέουν στο νησί κατά τη διάρκεια των θερινών μηνών, δίνουν τη δυνατότητα σε ορισμένα σημεία του νησιού να αναπτυχθούν θαλάσσια σπορ για τα οποία απαιτείται ένταση ανέμου. Οι σέρφερς λοιπόν μπορούν να εξασκήσουν το σπορ τους στην παραλία της Βασιλικής ή στην παραλία του Αγίου Ιωάννη – wind surf και kite surf αντίστοιχα δίχως να αποκλείεται η συνύπαρξη και των δύο ειδών στην ίδια παραλία- Αυτό ευνοείται από τη σχετικά μεγάλη έκταση των παραλιών, αλλά ταυτόχρονα και της ύπαρξης ανέμων οι οποίοι ανεβαίνουν σταδιακά τις μεσημβρινές ώρες στο νησί. Η παραλία της Βασιλικής μάλιστα συγκαταλέγεται στις δέκα κορυφαίες τοποθεσίες για wind surf και kite surf παγκοσμίως. Προς αυτή την κατεύθυνση, έχουν ιδρυθεί σχολές windsurfing και

καταστήματα τα οποία ασχολούνται με την πώληση κατάλληλου εξοπλισμού για την διενέργεια των παραπάνω δραστηριοτήτων.

Έπειτα, σε έναν μεγάλο αριθμό παραλιών του νησιού δίνεται η δυνατότητα στον θαλάσσιο τουρίστα και οποιονδήποτε επιθυμεί να κάνει θαλάσσιο ποδήλατο, θαλάσσιο σκι, κανό, να διασκεδάσει με τις διάφορα φουσκωτά παιχνίδια όπως μπανάνες, σαμπρέλες κτλ. Στις περισσότερες εξ αυτών υπάρχουν καταστήματα ή επιχειρήσεις οι οποίες ασχολούνται αποκλειστικά με την πώληση εξοπλισμού και την προσφορά υπηρεσιών σχετικών με τα θαλάσσια σπορ που προαναφέραμε. Στην παραλία Κάθισμα και στον Σκορπιό, οι λάτρεις του αλεξίπτωτου πλαγιάς και θαλάσσης βρίσκουν την κατάλληλη μορφολογία εδάφους για να πραγματοποιήσουν τις παραπάνω αθλητικές δραστηριότητες. Στο Νυδρί μάλιστα έχει δημιουργηθεί το Κέντρο θαλάσσιων σπορ στο οποίο απαντάται μεγάλη ποικιλία εξοπλισμού θαλάσσιων σπορ (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, http://www.visitgreece.gr/el/activities/water_sports/lefkada_the_paradise_of_sea_sports/).

Η υπερσύγχρονη μαρίνα στην πόλη της Λευκάδας, με δυνατότητα ελλιμενισμού 620 σκαφών, δίνει μια ακόμα διάσταση του θαλάσσιου τουρισμού στο νησί. Η ύπαρξη μικρών νησιών όπως τα Πριγκιποννήσια, ο Σκορπιός, το Μεγανήσι, η ύπαρξη σπηλαίων τα οποία ενώνονται και βυθίζονται στη θάλασσα αποτελούν τις απαραίτητες συνθήκες χάριν των οποίων ο αριθμός των κρουαζιερών και των γιότ που καταπλέουν κάθε χρόνο στο νησί.

Όσον αφορά τον υποβρύχιο τουρισμό, τα νησιά γύρω από τη Λευκάδα και τα απόκρημνα σπήλαια που βρίσκονται στην περιοχή της Λευκάδας, αποτελούν την καλύτερη προϋπόθεση για τους θαλάσσιους τουρίστες ώστε να καταδυθούν και να θαυμάσουν την υποθαλάσσια ομορφιά του τόπου (Τουριστική αγορά - <http://www.touristiki-agma.gr/article.asp?ID=246>).

2.5 Οικολογικός Τουρισμός

Οικολογικός τουρισμός είναι ο τουρισμός που αναπτύσσεται σε οικολογικά αξιόλογες περιοχές, δεν υπερβαίνει την φέρουσα ικανότητα της περιοχής, προωθεί την προστασία και τη διαχείριση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος - σύμφωνα με νομικά ή άλλου τύπου αποτελεσματικά μέτρα - ενώ ταυτόχρονα διατηρεί τη συνοχή κοινωνικού ιστού (Ηγουμενάκης, 2001).

Στον Νομό Λευκάδας το φυσικό περιβάλλον ευνοεί την ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού. Οι λιμνοθάλασσες του νησιού (Παλαιού, Αυλαίμωνα, Λευκάδας κ.ά) αποτελούν υδροβιότοπους στους οποίους ζει ένα μεγάλο είδος σπάνιων πτηνών και άλλων ζωντανών οργανισμών και ζώων που μπορούν να προσελκύσουν μεγάλο πλήθος τουριστών οι οποίοι θέλουν να συνδυάσουν τις διακοπές τους με επίσκεψη τους σε σπάνιας ομορφιάς και πολιτιστικής αξίας τόπους. Η λιμνοθάλασσα Χελοδίβαρο και η λίμνη Σαλτίνη που εντοπίζονται στην περιοχή του Ακτίου, οι υδροβιότοποι του Αγίου Νικόλαου και σε κοντινή απόσταση η λίμνη Βουλκαριάς και του Κομήτη, είναι μερικές ακόμα περιοχές που συνθέτουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορεί να αναπτυχθεί ο οικολογικός τουρισμός στο νησί. Σε μερικές παραλίες του νησιού βρίσκεται καταφύγιο το σπάνιο είδος χελώνας καρέτα – καρέτα (Πανελλήνιος Όμιλος Ιστιοπλοΐας Ανοικτής Θαλάσσης – Η θαλάσσια χελώνα Caretta-Caretta, http://www.horc.gr/themata.php?show=on&id=53&thema_id=6&lang=1).

Ακόμη, τα σπάνιας ομορφιάς και αξίας δάση των Σκαρών και των Πευκούλιων, είναι δύο ακόμη βάσεις στις οποίες στηρίζονται οι προσπάθειες ανάπτυξης του οικολογικού τουρισμού στο νησί της Λευκάδας.

2.6 Αγροτικός Τουρισμός

Ο αγροτικός τουρισμός ή αλλιώς αγροτουρισμός είναι μια μορφή εναλλακτικού τουρισμού κατά την οποία οι φιλοξενούμενοι – τουρίστες φιλοξενούνται – διαμένουν σε αγροκτήματα και εάν επιθυμούν μπορούν να συμμετέχουν εάν το επιθυμούν στις αγροτικές δραστηριότητες (Ηγουμενάκης, 1999).

Στην Λευκάδα δεν υπάρχουν οι κατάλληλες υποδομές για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού καθώς η μεγαλύτερη μερίδα των ντόπιων ασχολούνται με τον θαλάσσιο τουρισμό, αγνοώντας τις δυνατότητες που μπορεί να τους προσδώσει η συγκεκριμένη μορφή εναλλακτικού τουρισμού. Παρά το γεγονός ότι το 20% των μόνιμων κατοίκων του νησιού ασχολείται με γεωργικές δραστηριότητες, δεν έχουν δημιουργηθεί οι κατάλληλες υποδομές ώστε να φιλοξενηθεί αξιόλογος αριθμός τουριστών - αγροτουριστών για την ακρίβεια - , δηλαδή αγροκτήματα με κλίνες κατάλληλες για φιλοξενία τουριστών. Στην χαμηλή ανάπτυξη του αγροτουρισμού στο νησί συναινεί η γεωμορφολογία του εδάφους της Λευκάδας η οποία κατά 70% είναι ορεινή. Τα σημεία του νησιού που δύναται να αναπτυχθεί αγροτουρισμός είναι η περιοχή των Σφακιωτών και η ευρύτερη πεδινή περιοχή της Καρυάς και της νοτιοδυτικής πλευράς του νησιού.

Οι κυριότεροι τύποι επιχειρήσεων οι οποίοι έχουν άμεση σχέση με τον αγροτουρισμό είναι οι κάτωθι:

- Αγροτουριστικά καταλύματα
- Πρατήρια αγροτουριστικών προϊόντων
- Αγροτουριστικά κέντρα εστίασης και αναψυχής
- Τουριστικά γραφεία που αναλαμβάνουν τη διοργάνωση ή την υλοποίηση προγραμμάτων υπαίθριων δραστηριοτήτων και περιηγήσεων οικοτουριστικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος
- Αγροκτήματα
- Επιχειρήσεις παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων
- Εργαστήρια λαϊκής τέχνης

Προς αυτή την κατεύθυνση οφείλουν να στρέψουν τις ενέργειές τους οι επιχειρηματικές δυνατότητες του Νομού Λευκάδας ώστε να αξιοποιηθεί κατάλληλα το αγροτικό προϊόν του νησιού που δύναται να εκμεταλλευθεί τουριστικά. Άλλωστε, τα τοπικά προϊόντα που παράγει το νησί και αποτελούν το συγκριτικό πλεονέκτημά του έναντι των υπολοίπων περιοχών στις οποίες αναπτύσσεται ο αγροτουρισμός και επιθυμεί να συναναστραφεί ο τουρίστας.

2.7 Πολιτιστικός Τουρισμός

Για τον πολιτιστικό τουρισμό δεν υφίσταται ένας γενικός ορισμός. Ωστόσο ως πολιτιστικό τουρισμό μπορούμε να ορίσουμε τον τουρισμό κατά τον οποίο η συμμετοχή σε πολιτιστικές και εκπαιδευτικές εμπειρίες ή δραστηριότητες που αναφέρονται στην πολιτιστική κληρονομιά αποτελούν βασική συνιστώσα σε ένα ταξίδι αναψυχής (Επιτροπή Καναδικού Τουρισμού).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (WTO) θεωρεί πως πολιτιστικός τουρισμός είναι το ταξίδι που γίνεται με κίνητρο βασικά πολιτιστικό – περιλαμβάνοντας εκπαιδευτικές περιηγήσεις, θεατρικές παραστάσεις, φεστιβάλ, προσκυνήματα, επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και μουσεία, καθώς και τη μελέτη του φυσικού περιβάλλοντος, του λαϊκού πολιτισμού και της τέχνης (World Tourism Organization). Κατά τον πολιτιστικό τουρισμό ο ταξιδιώτης επιδιώκει να εκτιμήσει τα εξής (Λαγός, 2005):

- την ιστορία και την αρχαιολογία
- τον λαό και τον τρόπο ζωής του
- την πολιτιστική εξέλιξη
- τις τέχνες και την αρχιτεκτονική
- το φαγητό, το κρασί και την τοπική παραγωγή
- την κοινωνική, οικονομική και πολιτική δομή
- τη μορφολογία της περιοχής
- τα διάφορα φεστιβάλ και εκδηλώσεις

Ο πολιτιστικός τουρισμός είναι η δεύτερη τη τάξει μορφή εναλλακτικού τουρισμού με τη μεγαλύτερη ανάπτυξη στο νησί μετά από αυτήν του θαλάσσιου τουρισμού. Σε αυτό συμβάλλει η πολιτιστική και πολιτισμική κληρονομιά του τόπου, τα αξιοθέατα, τα σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα, η ύπαρξη πλήθους ναών διαφορετικής αρχιτεκτονικής, Προς αυτήν την κατεύθυνση, έχουν δημιουργηθεί στον Νομό Λευκάδας διαφόρων ειδών μουσειακοί χώροι (βλ. ενότητα 2.3). Πέραν των μουσειακών εκθεμάτων και των λοιπών αρχαιολογικών χώρων που αποτελούν τον κυριότερο πόλο έλξης των τουριστών αυτής της μορφής τουρισμού, πρέπει να αναφέρουμε ως έναν ακόμη πόλο έλξης τα προϊόντα και αγαθά που παράγει ο τόπος όπως επίσης άλλες σημαντικές πολιτιστικές δραστηριότητες, Φεστιβάλ κτλ που λαμβάνουν χώρα στο νησί. Τα σπουδαιότερα από αυτά είναι το, Διεθνές Φεστιβάλ Φολκλόρ, οι Γιορτές Λόγου και Τέχνης, το Κηποθέατρο Άγγελου Σικελιανού και ο Ναυτικός Όμιλος Λευκάδας τα οποία θα αναλύσουμε σε ξεχωριστές ενότητες στο τέταρτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας.

Η Ιερά Μονή Φανερωμένης η οποία αποτελεί Μουσείο Εκκλησιαστικής Τέχνης είναι από τα βασικότερα σημεία που προσελκύουν τους τουρίστες του πολιτιστικού τουρισμού. Το Κάστρο της Αγίας Μαύρας, του Γρίβα, του Αλεξάνδρου και του Αγίου Γεωργίου τα οποία είναι κατασκευασμένα με ενετική αρχιτεκτονική, ο αρχαιολογικός χώρος του Καλλιγονίου στον οποίο σώζονται ερείπια της αρχαίας πόλης Νήρικος είναι επίσης μερικά από τα στοιχεία στα οποία βρίσκει έρεισμα για ανάπτυξη ο πολιτιστικός τουρισμός στο νησί.

Οι χώροι στους οποίους σώζονται αρχαιολογικά ευρήματα είναι το Αρχαιολογικό Μουσείο, το Λαογραφικό Μουσείο του πολιτιστικού σωματίου «Ορφέα», η ειδική Λευκαδική Χαραμόγλειος Βιβλιοθήκη με έντυπα αποκλειστικά λευκαδίτικου περιεχομένου, το Μουσείο Φωνογράφου και παλαιών ενθυμημάτων, η Δημόσια Βιβλιοθήκη και Πινακοθήκη

Βυζαντινών εικόνων στο ίδιο κτίριο, το Ιστορικό Αρχείο Λευκάδας και τέλος το Λαογραφικό Μουσείο Κεντητικής Τέχνης «Μαρία Κουτσοχέρω» στο χωριό Καρυά. Κατανοούμε λοιπόν ότι οι Λευκαδίτες προωθούν ενέργειες οι οποίες αναδεικνύουν την πολιτιστική και πολιτισμική κληρονομιά του τόπου. Στην ίδια κατεύθυνση στέφονται οι ενέργειες πολιτιστικών συλλόγων του Νομού Λευκάδας οι βασικότεροι εκ των οποίων αναφέρθηκαν στην ενότητα 2.3. Σκοπός των λαογραφικών και πολιτιστικών συλλόγων – σωματείων είναι η διάσωση της πολιτιστικής παράδοσης του τόπου - παραδοσιακοί χοροί, προώθηση τοπικών προϊόντων κ.ά – (Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας, <http://www.lefkasculturalcenter.gr/index.php/el/cultural-associations-of-lefkada>).

Όλα τα παραπάνω στοιχεία λειτουργούν συνδυαστικά έτσι ώστε να προωθηθεί η πολιτιστική παράδοση του τόπου, με απώτερο σκοπό την ποιοτική εκμετάλλευσή τους μέσω της ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού στο νησί της Λευκάδας.

2.8 Γεωργία

Το προφίλ της ελληνικής οικονομίας ήταν ανέκαθεν γεωργικό. Η κύρια δραστηριότητα των Ελλήνων από την αρχαία Ελλάδα έως και τον 21^ο αιώνα ήταν η καλλιέργεια χωραφιών, η κτηνοτροφία, η αλιεία και ότι είχε σχέση με την παραγωγή προϊόντων όπως κρασί, λάδι, λαχανικά, φρούτα κτλ. Στην διατήρηση αυτού του είδους οικονομικής δραστηριότητας στρέφονταν οι ενέργειες κεντρικών κυβερνητικών πολιτικών. Την περίοδο μετά την μεταπολίτευση εμφανίστηκαν διάφορα ευρωπαϊκά κοινοτικά επιδοτούμενα προγράμματα για γεωργούς και άλλους επαγγελματίες συναφούς αντικειμένου. Το γεγονός αυτό έδωσε ώθηση στην γεωργία της Ελλάδας να αναπτυχθεί. Από αυτό το μοντέλο ανάπτυξης δε θα μπορούσαν να ξεφύγουν τα νησιά με καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Η διαμόρφωση της γεωργικής γης έχει ως εξής (Ζαχαράτος και Τσάρτας, 1999):

- Συνολική έκταση γεωργικής γης 129.496 στρέμματα
- Καλλιέργειες δενδρώδεις 83.280 στρέμματα
- Καλλιέργειες αροτραίες 20.335 στρέμματα
- Αγρανάπαυση 12.752 στρέμματα
- Άμπελοι 9.451 στρέμματα

Η Λευκάδα λοιπόν, πριν την δραματική ανάπτυξη του τουρισμού παγκοσμίως, ειδικά με την βελτίωση των μέσων συγκοινωνίας και την ανακάλυψη νέων ασφαλέστερων και ταχύτερων τρόπων μετακίνησης, είχε ως κύριες οικονομικές δραστηριότητες την αλιεία φυσικά και την γεωργία, στηριζόμενη δηλαδή στον πρωτογενή τομέα παραγωγής. Το ποσοστό πλέον του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της Λευκάδας που ασχολείται με δραστηριότητες του πρωτογενή τομέα ανέρχεται σε 19%. Τα κυριότερα προϊόντα που παράγονται στον Νομό Λευκάδας είναι λάδι, κρασί από τους γνωστούς αμπελώνες της Λευκάδας με τη διάσημη ποικιλία κρασιού Βερτζαμιού και του γιοματαριού να ξεχωρίζουν, οι γνωστές φακές Εγκλουβής που παράγονται στο ομώνυμο χωριό, θυμαρίσιο μέλι, σε μικρή έκταση διάφορα είδη οπωροκηπευτικών ενώ οι ορεινές περιοχές του Νομού ενδείκνυνται για την εξάσκηση κτηνοτροφίας.

Η μείωση της απασχόλησης στο νησί με γεωργικές δραστηριότητες οφείλεται αφενός στην εμφάνιση άλλων, επικερδέστερων οικονομικών δραστηριοτήτων όπως ο τουρισμός φυσικά, στην γεωμορφολογία του εδάφους που ανέκαθεν αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα

ανάπτυξης της γεωργίας, στη γήρανση του αγροτικού πληθυσμού και στην έλλειψη επαρκών υδάτινων πόρων για το πότισμα των χωραφιών (Human Resources and Development Planning on both sides of Ionian Sea, http://www.huredepis.eu/assets/mymedia/1176459763_upfile.pdf).

Αξίζει να σημειωθεί ότι γύρω στο 60% των νοικοκυριών που ασχολούνται με τη γεωργία ζει αποκλειστικά από αυτή τη δραστηριότητα και μόνο. Από τη ν άλλη, λίγα νοικοκυριά ασχολούνται με την κτηνοτροφία με περίπου 300 τόνους κρέατος να παράγονται από την κτηνοτροφία στο νησί ετησίως. Όπως έχουμε αναφέρει σε προηγούμενη ενότητα, εδάφη για βόσκηση δεν υπάρχουν σε μεγάλη έκταση στο νησί, επομένως είναι λογικό το χαμηλό ποσοστό απασχολούμενων στον τομέα αυτό (Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης Λευκάδας). Η ποσότητα των αλιευμάτων σε μετρικούς τόνους είναι περίπου 1.380 τόνοι κάθε χρόνο στην περιοχή της Λευκάδας και την ευρύτερη περιοχή του Αμβρακικού. Υπολογίζεται ότι 1 στους 7 ασχολείται με αλιευτική δραστηριότητα από τον ενεργό πληθυσμό της Λευκάδας σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ (ΕΛΣΤΑΤ, 2011).

2.9 Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις

Ο ορισμός των μικρομεσαίων επιχειρήσεων έχει ως εξής (Ευρωπαϊκή Ένωση – Μικρομεσαίες επιχειρήσεις, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/site-map/index_el.htm) :

Οι πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις ορίζονται με βάση τον αριθμό των απασχολούμενων ατόμων και τον κύκλο εργασιών τους ή το σύνολο του ετήσιου ισολογισμού τους. Ως μεσαία επιχείρηση ορίζεται η επιχείρηση η οποία απασχολεί λιγότερους από 250 εργαζομένους και της οποίας ο κύκλος εργασιών δεν υπερβαίνει τα 50 εκατ. ευρώ ή το σύνολο του ετήσιου ισολογισμού δεν υπερβαίνει τα 43 εκατ. ευρώ. Ως μικρή επιχείρηση ορίζεται η επιχείρηση η οποία απασχολεί λιγότερους από 50 εργαζομένους και ο κύκλος εργασιών της ή το σύνολο του ετήσιου ισολογισμού δεν υπερβαίνει τα 10 εκατ. ευρώ. Ως πολύ μικρή επιχείρηση ορίζεται η επιχείρηση η οποία απασχολεί λιγότερους από 10 εργαζομένους και της οποίας ο κύκλος εργασιών ή το σύνολο του ετήσιου ισολογισμού δεν υπερβαίνει τα 2 εκατ. ευρώ.

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αφορούν κυρίως σε επιχειρηματικές δραστηριότητες οι οποίες υπάγονται στον Δευτερογενή Τομέα. Είναι από τα βασικά συστατικά της ελληνικής οικονομίας. Η ετήσια έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις επιδόσεις των ΜΜΕ στην ΕΕ για το 2013 αναφέρει ότι μετά τις πολύ αρνητικές τάσεις που καταγράφηκαν την τελευταία πενταετία (2008-2013) στον τομέα των ΜΜΕ, προβλέπεται σταδιακή βελτίωση στους βασικούς δείκτες, π.χ. στον αριθμό των επιχειρήσεων, στην απασχόληση του τομέα και στην προστιθέμενη αξία στο σύνολο της οικονομίας για την Ελλάδα. Η έκθεση τονίζει ότι την τελευταία πενταετία ιδιαίτερα επλήγησαν οι πολύ μικρές επιχειρήσεις (από 1 έως 9 άτομα), οι οποίες αποτελούν τη συντριπτική πλειονότητα των ελληνικών ΜΜΕ (Capital, <http://www.capital.gr/news.asp?id=1915040>)

Στον Νομό Λευκάδας, το ποσοστό των μικρομεσαίων επιχειρήσεων είναι αρκετά μεγάλο. Πιο συγκεκριμένα, οι περισσότερες μικρομεσαίες επιχειρήσεις αφορούν σε υπηρεσίες κυρίως τουριστικές, καταστήματα εστίασης και αναψυχής, αλιείας και μεταποίησης, ενώ τουριστικά καταλύματα μικρής και μεσαίας δυναμικότητας, όπου εντοπίζονται σε πληθώρα στο νησί,

υπάγονται επίσης στις ΜμΕ. Στον πίνακα 2.1 παρουσιάζουμε την κατανομή ΜμΕ συγκριτικά με τα υπόλοιπα μεγάλα νησιά του Ιονίου Πελάγους (ΕΛΣΤΑΤ, 2011).

Πίνακας 2.1 Κατανομή ΜμΕ στη Λευκάδα, την Ζάκυνθο, την Κεφαλλονιά και την Κέρκυρα 2010

<i>Περιφέρεια και Νομός</i>	<i>Αριθμός Επιχειρήσεων</i>	<i>Τζίρος σε εκ. ευρώ</i>
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	27.881	2.542
Ζάκυνθος	5.631	591
Κέρκυρα	14.456	1.356
Κεφαλλονιά	4.587	415
Λευκάδα	3.205	180

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2011

Παρατηρούμε ότι ο Νομός Λευκάδας υπολείπεται κατά πολύ των υπολοίπων Νομών της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων στην ύπαρξη και λειτουργία ΜμΕ, γεγονός που καταδεικνύει τις δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης και δημιουργίας νέων επιχειρήσεων, καθώς εάν εξαιρέσουμε την Κέρκυρα, τα υπόλοιπα νησιά δε διαφέρουν σε σημαντικό βαθμό ούτε στην έκταση ούτε στο τουριστικό προϊόν που προσφέρουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο - Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ -

3.1 Εισαγωγή

Ο τουρισμός αποτελεί τον σημαντικότερο πυλώνα της ελληνικής οικονομίας συνεισφέροντας 16.4 % στο ΑΕΠ της χώρας. Βασική τουριστική πρότυπο που χαρακτηρίζει το ελληνικό τουριστικό μοντέλο που ακολουθείται για δεκαετίες είναι τα 3S, δηλαδή, Sea, Sun, Sand. Ωστόσο η εξέλιξη των αναγκών των τουριστών, η ανάγκη να ξεφύγουν από το κλασικό πρότυπο ταξιδιού στην Ελλάδα έχει δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Το κυριότερο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της Ελλάδας σχετικά με τον τουρισμό της χώρας, είναι η ύπαρξη μιας πληθώρας νησιών με διαφορετικά χαρακτηριστικά. Η ιδιόμορφη γεωμορφολογία της Ελλάδας με τον μεγάλο αριθμό νησιών, δεν απαντάται παρά σε ελάχιστες χώρες του κόσμου. Στην ευρωπαϊκή ήπειρο, μόνο η Ελλάδα έχει την «τύχη» να μπορεί να προσφέρει στους ταξιδιώτες μια ποικιλομορφία νησιών με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά το καθένα.

Η παρούσα πτυχιακή επικεντρώνεται στον τουρισμό που συντελείται στα Ιόνια Νησιά και συγκεκριμένα ασχολείται με τον τουρισμό στη Λευκάδα την τελευταία δεκαετία 2003-2013. Μέσα σε αυτήν την περίοδο έχουν συμβεί σε διεθνές, αλλά και εθνικό επίπεδο μια σειρά γεγονότων που επηρέασαν και επηρεάζουν τον τουρισμό της Ελλάδας και κατ' επέκταση την οικονομία της χώρας. Η Ελλάδα το 2003 είχε εισαχθεί στην Ευρωζώνη και αποτελούσε μία από τις χώρες οι οποίες υιοθέτησαν ως νόμισμα συναλλαγής το ευρώ αντί της δραχμής. Το γεγονός αυτό επηρέασε τόσο την ανταγωνιστικότητα της χώρας, όσο και τις τιμές των προϊόντων και υπηρεσιών της οι οποίες έπρεπε να διαμορφωθούν πλέον σε ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς το ευρώ αποτελούσε και αποτελεί άμεσο μέτρο σύγκρισης (Ανδριώτης, 2005).

Το 2004 ήταν το έτος το οποίο έμελλε να διαδραματίσει σημαίνοντα ρόλο στην οικονομία της χώρας. Περίπου 14,5 εκατομμύρια άνθρωποι επισκέφθηκαν τη χώρα, με τους Ολυμπιακούς Αγώνες τον Αύγουστο της ίδιας χρονιάς να αποτελούν ιστορικό γεγονός για τη χώρα η οποία προβλήθηκε για σχεδόν ένα μήνα σε όλον τον κόσμο με αποτέλεσμα ο τουρισμός να αρχίσει να μεγεθύνεται ακόμα περισσότερο. Ωστόσο το κόστος διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων αποδείχτηκε δυσβάσταχτο για το ελληνικό κράτος το οποίο δεν κατάφερε επ ουδενί να αξιοποιήσει τις εγκαταστάσεις που δημιουργήθηκαν ούτε τα οφέλη από τη συνολική διαφήμιση της χώρας παγκοσμίως. Αξίζει να αναφέρουμε ότι ο τουρισμός, ήταν από τους τομείς ο οποίος επλήγη λιγότερο από το σύνολο των οικονομικών τομέων της χώρας από την αποτυχία αξιοποίησης των Ολυμπιακών Αγώνων (ΣΕΤΕ, 2010).

Η περίοδος από τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 μέχρι το 2013, υπήρξε περίοδος αναπροσαρμογής οικονομικών δεδομένων για πολλές χώρες. Αιτία ήταν η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση που ξέσπασε στις Η.Π.Α το 2007. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης άρχισαν να γίνονται έντονα ορατές στην Ελλάδα το 2009-2010 οπότε αποκαλύφθηκαν οι χρόνιες αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας οι οποίες σε συνδυασμό με το υπάρχον δημόσιο χρέος της Ελλάδας, με την κακοδιαχείριση του δημοσίου χρήματος, την κατασπατάληση και διασπάθιση του δημοσίου χρήματος από τις κυβερνήσεις της μεταπολίτευσης κι έπειτα, βύθισαν την Ελλάδα στην υποανάπτυξη, σε μεγάλα

δημοσιονομικά ελλείμματα επηρεάζοντας άμεσα την ζωή των Ελλήνων . Ο τουρισμός την περίοδο αυτή φάνηκε ανθεκτικός, παρουσιάζοντας μια μικρή μείωση, ωστόσο στο σύνολό του εμφάνισε ανοδική πορεία (Savas, 2012).

Υπό το πρίσμα των παραπάνω οικονομικών και μη γεγονότων, στο παρόν κεφάλαιο θα εξετάσουμε την πορεία του τουρισμού στη Λευκάδα, προσπαθώντας να αποτυπώσουμε συνοπτικά και περιεκτικά τα βασικότερα χαρακτηριστικά που παρουσίασαν βασικές συνιστώσες του τουρισμού όπως η τουριστική κίνηση, η τουριστική υποδομή και άλλες παραμέτρους.

3.2 Ο τουρισμός στη Λευκάδα την τελευταία δεκαετία (2003 – 2013)

Ο τουρισμός υπάγεται στον τριτογενή τομέα της οικονομίας. Στον Νομό Λευκάδας, ο τριτογενής τομέας κατέχει το 65% περίπου του συνόλου των τομέων παραγωγής συνεισφέροντας πάνω από το μισό του ΑΕΠ της Λευκάδας. Όπως γίνεται κατανοητό, ο τουρισμός είναι η βασικότερη πηγή δημιουργίας εσόδων για το νησί. Στο προηγούμενο κεφάλαιο στην ενότητα 2.7, αναφέραμε ότι μια από τις πιο σημαντικές οικονομικές δραστηριότητες των ντόπιων κατοίκων πριν ο τουρισμός αρχίσει να ανθίζει στην Ελλάδα, ήταν η αγροτική ζωή και η αλιεία. Αυτό το πρότυπο ζωής κατάφερε να αλλάξει ο τουρισμός μετατρέποντας τη Λευκάδα σε τουριστικό προορισμό για διάφορα είδη τουριστών. Άξιο αναφοράς είναι ότι ο μισός ενεργός πληθυσμός του νησιού απασχολείται σε διάφορες τουριστικές δραστηριότητες – επιχειρήσεις (Human Resources and Development Planning on both sides of Ionian Sea, http://www.huredepis.eu/assets/mymedia/1176459763_upfile.pdf).

Από το 2000 και έπειτα, ο μαζικός τουρισμός, το βασικό πρότυπο τουρισμού που παρουσιάζεται τις τελευταίες δυο δεκαετίες στην Ελλάδα, άρχισε να εμφανίζεται στη Λευκάδα, παίζοντας καθοριστικό ρόλο στην τουριστική ανάπτυξη του νησιού. Οι θερινοί μήνες είναι κατά κύριο λόγο η περίοδος κατά την οποία παρατηρείται αύξηση της τουριστικής κίνησης στο νησί, γεγονός που μας ωθεί να ισχυριστούμε ότι η εποχικότητα είναι έντονο στοιχείο του τουρισμού στη Λευκάδα. Ο τουρισμός της Λευκάδας και οι αναπτυξιακές του τάσεις έχουν οδηγήσει την τοπική κοινωνία σε αναδιάρθρωση της οικιστικής δομής του νησιού μέσω της κατασκευής νέων τουριστικών καταλυμάτων είτε με τη μορφή ξενοδοχειακών συγκροτημάτων, είτε με τη μορφή ενοικιαζόμενων δωματίων είτε με τη μορφή κάμπινγκ (Human Resources and Development Planning on both sides of Ionian Sea, http://www.huredepis.eu/assets/mymedia/1176459763_upfile.pdf).

Σημαντική επίπτωση έχει ο τουρισμός στη Λευκάδα στην ανάπτυξη ορισμένων σημείων του νησιού. Κατά κύριο λόγο, ο θαλάσσιος τουρισμός είναι η πιο σημαντική μορφή τουρισμού που εμφανίζεται στο νησί, επομένως όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, οι θαλάσσιες περιοχές του νησιού γνωρίζουν ιδιαίτερη ανάπτυξη συγκριτικά με τις ορεινές περιοχές του νησιού, πολλές από τις οποίες εγκαταλείπονται ελέω της μη επισκεψιμότητας τουριστών, αλλά και της μεταστροφής των δραστηριοτήτων των ντόπιων, από αγροτικές σε τουριστικές. Παρατηρείται λοιπόν έντονα το φαινόμενο της εσωτερικής μετανάστευσης στο νησί το οποίο προκαλεί έμμεσα, αλλά με σαφή τρόπο, ο τουρισμός στη Λευκάδα.

Η κύρια μορφή τουρισμού που αναπτύσσεται στη Λευκάδα είναι ο γενικός και μαζικός τουρισμός. Ωστόσο, η γεωμορφολογία του νησιού, η ύπαρξη ενός πλήθους πολιτιστικών και

πολιτισμικών στοιχείων στο νησί, γνωρίσματα του νησιού στα οποία αναφερθήκαμε εκτενώς στο προηγούμενο κεφάλαιο, είναι παράγοντες οι οποίοι συντελούν τα τελευταία χρόνια στην ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών του θαλάσσιου και πολιτιστικού τουρισμού. Χαρακτηριστικό του τουρισμού στη Λευκάδα την τελευταία δεκαετία – κυρίως από το ξέσπασμα της κρίσης και έπειτα – είναι η μείωση στα ποσοστά του εσωτερικού τουρισμού και η εκ διαμέτρου αντίθετη πορεία του τουρισμού που πραγματοποιείται από αλλοδαπούς τους οποίους πέραν των φυσικών ομορφιών του νησιού, ελκύουν πλέον οι χαμηλωμένες τιμές στα τουριστικά καταλύματα, αλλά και σε πακέτα ταξιδιών προς το νησί. Δεν πρέπει να λησμονήσουμε να αναφερθούμε στην απευθείας σύνδεση του νησιού με την Ιταλία ακτοπλοϊκώς. Ωστόσο, στα μειονεκτήματα της τουριστικής πολιτικής στη Λευκάδα είναι το γεγονός ότι δεν υπάρχει απευθείας αεροπορική σύνδεση του αεροδρομίου του Ακτίου με ξένα αεροδρόμια (Ηλιοπούλου, 2010).

3.3 Ξενοδοχεία Λευκάδας

Η μελέτη του ξενοδοχειακού δυναμικού της Λευκάδας θα είναι το αντικείμενο ανάλυσης της παρούσας ενότητας. Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζεται η ξενοδοχειακή δυναμικότητα της Λευκάδας την τελευταία δεκαετία 2003-2013. Μέσα από την εξέλιξη του ξενοδοχειακού δυναμικού και τον συνδυασμό με άλλες παραμέτρους, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές, σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, να ερμηνεύσουμε την πορεία του που ακολούθησε την υπό μελέτη χρονική περίοδο.

Στους πίνακες 3.1 και 3.2 παρουσιάζεται το ξενοδοχειακό δυναμικό της Λευκάδας από τα στατιστικά στοιχεία που μας παρέιχε το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας για τα έτη 2003 και 2004 ωστόσο, όπως θα παρατηρήσουμε από την ανάλυση των πινάκων που ακολουθούν, ότι μπορούμε να βγάλουμε πολύ χρήσιμα συμπεράσματα για τα έτη 2003 και 2004, τα οποία θα αποτελέσουν βάση για την περαιτέρω ανάλυση.

Πίνακας 3.1 Ξενοδοχειακό δυναμικό Λευκάδας (2003)

ΠΕΡΙ ΟΧΗ	ΠΡΩΤΗ ΤΑΞΕΥΣ			Α' ΤΑΞΕΥΣ			Β' ΤΑΞΕΥΣ			Γ' ΤΑΞΕΥΣ			Δ' ΤΑΞΕΥΣ			Ε' ΤΑΞΕΥΣ			ΣΥΝΟΛΟ		
	Ξενοδ. οχ.	Δομάτια	Κλίνες	Ξενοδ. οχ.	Δομάτια	Κλίνες	Ξενοδ. οχ.	Δομάτια	Κλίνες	Ξενοδ. οχ.	Δομάτια	Κλίνες	Ξενοδ. οχ.	Δομάτια	Κλίνες	Ξενοδ. οχ.	Δομάτια	Κλίνες	Ξενοδ. οχ.	Δομάτια	Κλίνες
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	5	1.079	2.060	88	10.599	20.298	167	11.253	21.599	462	14.914	28.447	57	1.158	2.214	37	688	1.353	816	39.691	75.971
ZAKY ΝΘΟΣ	0	0	0	20	1.723	3.421	49	3.976	7.736	139	5.474	10.494	11	271	522	1	15	28	220	11.459	22.201
ΙΘΑΚΗ	0	0	0	1	12	23	2	49	91	2	38	73	0	0	0	0	0	0	5	99	187
ΚΕΡΚ ΥΡΑ	5	1.079	2.060	57	8.024	15.204	82	5.789	11.019	188	5.997	11.330	39	784	1.491	25	483	967	396	22.156	42.071
ΚΕΦΑ ΛΛΟΝΙ Α	0	0	0	8	814	1.600	17	736	1.414	80	2.184	4.205	5	71	140	3	40	73	113	3.845	7.432
ΛΕΥΚ ΔΑΔ	0	0	0	1	20	39	13	602	1.154	52	1.179	2.262	2	32	61	7	135	255	75	1.968	3.771
ΜΕΓΑ ΝΗΣΙ	0	0	0	0	0	0	1	14	27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	14	27
ΠΙΑΣΟΙ	0	0	0	1	6	11	3	87	158	1	42	83	0	0	0	1	15	30	6	150	282

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2003

Παρατηρούμε στον πίνακα 3.1 ότι το ξενοδοχειακό δυναμικό των Ιονίων νησιών ανέρχεται σε 816 ξενοδοχεία, με 39.691 δωμάτια και 75.971 κλίνες, αποτελώντας το 9% του συνολικού ξενοδοχειακού δυναμικού της Ελλάδας. Μια σημαντική παρατήρηση είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ξενοδοχείων στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων είναι τριών Γ' Τάξεως, ή αλλιώς δύο αστέρων. Ο Νομός Λευκάδας έχει 75 ξενοδοχειακές μονάδες, με την πλειοψηφία αυτών

να είναι Γ΄ Τάξεως. Η μεγαλύτερη ξενοδοχειακή δυναμικότητα απαντάται στην Κέρκυρα όπως παρατηρούμε.

Πίνακας 3.2 Ξενοδοχειακό δυναμικό Νομού Λευκάδας (2004)

ΠΕΡΙΟΧΗ	5****			4****			3***			2**			1*			ΣΥΝΟΛΟ		
	Ξεν οδο χ	Δωμάτια	Κλίνε ς	Ξενοδ χ	Δωμάτ ια	Κλίνε ς	Ξεν οδο χ	Δωμάτ ια	Κλίνε ς	Ξεν οδο χ	Δωμάτ ια	Κλίνε ς	Ξενοδοχ	Δωμάτ ια	Κλίνε ς	Ξεν οδο χ	Δωμάτ ια	Κλίνε ς
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	6	1.322	2.579	87	10.919	20.671	173	11.865	22.777	497	16.098	30.673	90	1.799	3.457	853	42.003	80.157
ΖΑΚΥΝΘΟΣ	0	0	0	20	1.815	3.614	50	4.272	8.319	161	6.233	11.945	11	274	526	242	12.594	24.404
ΙΘΑΚΗ	0	0	0	1	12	23	2	49	91	2	38	73	0	0	0	5	99	187
ΚΕΡΚΥΡΑ	6	1.322	2.579	57	8.258	15.401	85	5.987	11.382	193	6.275	11.795	61	1.232	2.372	402	23.074	43.529
ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑ	0	0	0	7	808	1.583	19	854	1.646	86	2.306	4.468	8	111	213	120	4.079	7.910
ΛΕΥΚΑΔΑ	0	0	0	1	20	39	13	602	1.154	54	1.204	2.309	9	167	316	77	1.993	3.818
ΜΕΓΑΝΗΣΙ	0	0	0	0	0	0	1	14	27	0	0	0	0	0	0	1	14	27
ΠΑΞΟΙ	0	0	0	1	6	11	3	87	158	1	42	83	1	15	30	6	150	282

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2004

Στον πίνακα 3.2 παρουσιάζεται η ξενοδοχειακή δυναμικότητα των Ιονίων Νήσων το 2004, το έτος κατά το οποίο η Ελλάδα διοργάνωσε τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Στο σύνολο του ελληνικού ξενοδοχειακού δυναμικού παρατηρούμε αύξηση κατά 210 ξενοδοχεία. Στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων δημιουργήθηκαν 37 νέες ξενοδοχειακές μονάδες κατά την περίοδο 2003 – 2004, πραγματοποιώντας αύξηση της τάξης του 9% όσον αφορά την ξενοδοχειακή δυναμικότητα της Περιφέρειας, παρόμοιο αυξητικό ποσοστό με την συνολική πορεία της χώρας. Στον Νομό Λευκάδας δημιουργήθηκαν μόλις δυο νέες ξενοδοχειακές μονάδες, με τη μερίδα του λέοντος της αύξησης των νέων ξενοδοχειακών μονάδων να έχει η Κέρκυρα με 402 ξενοδοχειακές μονάδες, η Κεφαλλονιά με 120 και η Ζάκυνθος με 22 νέες ξενοδοχειακές μονάδες συγκριτικά με το προηγούμενο έτος. Στους πίνακες 3.3, 3.4, 3.5 και 3.6 έχουμε τη δυνατότητα να παρατηρήσουμε την πορεία του ξενοδοχειακού δυναμικού της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων την περίοδο 2005 – 2013 από τους οποίους θα εξαχθούν συμπεράσματα για την πορεία της δυναμικότητας σε ξενοδοχεία της Λευκάδας.

Πίνακας 3.3 Ξενοδοχειακό δυναμικό Νομού Λευκάδας (2005)

ΝΟΜΟΣ - ΠΕΡΙΟΧΗ	Δεδομένα	5****	4****	3***	2**	1*	Γενικό άθροισμα
ΖΑΚΥΝΘΟΣ	ΜΟΝΑΔΕΣ	1	21	51	169	11	253
	ΔΩΜΑΤΙΑ	115	1.925	4.442	6.654	274	13.410
	ΚΛΙΝΕΣ	227	3.800	8.652	12.739	526	25.944
ΙΘΑΚΗ	ΜΟΝΑΔΕΣ		1	2	2		5
	ΔΩΜΑΤΙΑ		12	49	42		103
	ΚΛΙΝΕΣ		23	91	81		195
ΚΕΡΚΥΡΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	7	59	84	199	60	409
	ΔΩΜΑΤΙΑ	1.380	7.751	6.048	6.396	1.226	22.801
	ΚΛΙΝΕΣ	2.691	14.389	11.510	12.059	2.360	43.009
ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ		8	20	91	8	127
	ΔΩΜΑΤΙΑ		838	877	2.488	111	4.314
	ΚΛΙΝΕΣ		1.655	1.694	4.824	213	8.386
ΛΕΥΚΑΔΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ		3	13	59	7	82
	ΔΩΜΑΤΙΑ		51	618	1.330	136	2.135
	ΚΛΙΝΕΣ		102	1.184	2.574	256	4.116
ΜΕΓΑΝΗΣΙ	ΜΟΝΑΔΕΣ			1			1
	ΔΩΜΑΤΙΑ			14			14
	ΚΛΙΝΕΣ			27			27
ΠΑΞΟΙ	ΜΟΝΑΔΕΣ		1	3	1	1	6
	ΔΩΜΑΤΙΑ		6	87	42	15	150
	ΚΛΙΝΕΣ		11	158	83	30	282
ΣΥΝΟΛΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	8	93	174	521	87	883
	ΔΩΜΑΤΙΑ	1.495	10.583	12.135	16.952	1.762	42.927
	ΚΛΙΝΕΣ	2.918	19.980	23.316	32.360	3.385	81.959

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2005

Ο πίνακας 3.3 εμφανίζει την ξενοδοχειακή δυναμικότητα των Επτανήσων, χωρισμένα κατά Νομό για το 2005. Η συνολική δυναμικότητα των Επτανήσων ανερχόταν σε 883 μονάδες, αυξημένες κατά 30, συγκριτικά με την προηγούμενη χρονιά. Ο Νομός Λευκάδας κατέχει το 9% της συνολικής ξενοδοχειακής δυναμικότητας των Επτανήσων, με 2.135 δωμάτια και 4.116 κλίνες. Η αρχική σημαντική παρατήρηση είναι ότι υστερεί κατά πολύ σε δυναμικότητα των υπολοίπων μεγάλων νησιών του Ιονίου, της Ζακύνθου, της Κεφαλλονιάς και της Κέρκυρας δηλαδή. Ως επί το πλείστον, τα ξενοδοχεία του Νομού Λευκάδας είναι τριών αστέρων, ποσοστό 68%, ενώ δεν υπάρχει ούτε μια ξενοδοχειακή μονάδα πέντε αστέρων. Αυτή η παρατήρηση μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι τουρίστες του νησιού είτε ικανοποιούνται από την ποιότητα των υπαρχόντων ξενοδοχείων, είτε ότι το νησί δεν επισκέπτονται υψηλά οικονομικά στρώματα ταξιδιωτών.

Πίνακας 3.4 Ξενοδοχειακό δυναμικό Νομού Λευκάδας (2007)

ΝΟΜΟΣ	Δεδομένα	5*****	4****	3***	2**	1*	Γενικό άθροισμα
ΝΗΣΙ ΙΘΑΚΗ	ΜΟΝΑΔΕΣ		1	2	2		5
	ΔΩΜΑΤΙΑ		12	49	42		103
	ΚΛΙΝΕΣ		23	91	81		195
ΝΗΣΙ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ		9	24	92	8	133
	ΔΩΜΑΤΙΑ		1.143	1.000	2.547	111	4.801
	ΚΛΙΝΕΣ		2.267	1.909	4.937	213	9.326
ΝΗΣΙ ΚΕΡΚΥΡΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	10	55	90	192	59	406
	ΔΩΜΑΤΙΑ	2.222	7.297	6.245	6.471	1.212	23.447
	ΚΛΙΝΕΣ	4.211	13.627	11.970	12.195	2.330	44.333
ΝΗΣΙ ΟΘΟΝΟΙ	ΜΟΝΑΔΕΣ				1		1
	ΔΩΜΑΤΙΑ				21		21
	ΚΛΙΝΕΣ				35		35
ΝΗΣΙ ΠΑΞΟΙ	ΜΟΝΑΔΕΣ		1	3	1	1	6
	ΔΩΜΑΤΙΑ		6	91	42	15	154
	ΚΛΙΝΕΣ		11	164	83	30	288
ΝΗΣΙ ΜΕΓΑΝΗΣΙ	ΜΟΝΑΔΕΣ		1	1			2
	ΔΩΜΑΤΙΑ		50	14			64
	ΚΛΙΝΕΣ		100	27			127
ΝΗΣΙ ΛΕΥΚΑΔΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	1	4	15	64	6	90
	ΔΩΜΑΤΙΑ	102	90	631	1.413	125	2.361
	ΚΛΙΝΕΣ	204	172	1.209	2.724	236	4.545
ΝΗΣΙ ΖΑΚΥΝΘΟΣ	ΜΟΝΑΔΕΣ	1	22	58	163	10	254
	ΔΩΜΑΤΙΑ	115	1.949	4.868	6.368	264	13.564
	ΚΛΙΝΕΣ	227	3.848	9.431	12.235	508	26.249
ΣΥΝΟΛΟ	ΜΟΝΑΔΕΣ	12	93	193	515	84	897
	ΔΩΜΑΤΙΑ	2.439	10.547	12.898	16.904	1.727	44.515
	ΚΛΙΝΕΣ	4.642	20.048	24.801	32.290	3.317	85.098

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2007

Την διετία που ακολούθησε, παρουσιάστηκε μικρότερη αύξηση στο ξενοδοχειακό δυναμικό των Επτανήσων σε σχέση με την προηγούμενη τετραετία. Πιο συγκεκριμένα, το σύνολο του ξενοδοχειακού δυναμικού ανερχόταν σε 897 μονάδες, μόλις κατά 14 μονάδες αυξημένο σε απόλυτο αριθμό. Στον Νομό Λευκάδας δημιουργήθηκαν 8 νέες ξενοδοχειακές μονάδες. Η σημαντικότερη προσθήκη είναι η κατασκευή ξενοδοχείου πέντε αστέρων, καλύπτοντας το κενό στην κατηγορία αυτή. Επίσης, δημιουργήθηκαν μια ξενοδοχειακή μονάδα τεσσάρων αστέρων, δύο ξενοδοχειακές μονάδες τριών αστέρων, πέντε ξενοδοχειακές μονάδες και μία ακόμα δύο αστέρων και ενός αστέρα αντίστοιχα. Παράλληλα φυσικά αυξήθηκαν τα δωμάτια σε 2.361 με 4.545 κλίνες. Εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι η Ιθάκη, η Ζάκυνθος και η Κέρκυρα ή παρέμειναν σταθερές στο ξενοδοχειακό δυναμικό τους, ή αύξησαν κατά μόλις 3 μονάδες την δυναμικότητά τους (Κέρκυρα) μέσα στη διετία. Από το σύνολο των 14 μονάδων που δημιουργήθηκαν στα Επτάνησα τη διετία 2005 – 2007, τα 8 κατασκευάστηκαν στον Νομό Λευκάδας, γεγονός που μαρτυρά την τουριστική ανάπτυξη που αρχίζει να γνωρίζει το νησί.

Η επόμενη τριετία υπήρξε σταθερή σχετικά με το ξενοδοχειακό δυναμικό του Νομού Λευκάδας. Έως το 2010 είχαν κατασκευαστεί μόλις τρεις ξενοδοχειακές μονάδες στον Νομό Λευκάδας. Η οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2007 στις Η.Π.Α έκανε εμφανή τα αποτελέσματά της στην Ελλάδα με καθυστέρηση δύο ετών κάτι που δικαιολογεί την μικρή ανάπτυξη του ξενοδοχειακού δυναμικού του Νομού Λευκάδας και γενικότερα των Ιονίων Νήσων όπως παρατηρούμε στον πίνακα 3.5.

Πίνακας 3.5 Ξενοδοχειακό δυναμικό Νομού Λευκάδας (2010)

ΝΗΣΙ		5****	4****	3***	2**	1*	Γενικό άθροισμα
ΚΕΡΚΥΡΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	14	53	86	188	59	400
	ΔΩΜΑΤΙΑ	2.833	6.972	5.399	6.434	1.226	22.864
	ΚΛΙΝΕΣ	5.397	12.955	10.234	12.109	2.370	43.065
ΠΑΞΟΙ	ΜΟΝΑΔΕΣ		2	3	1	1	7
	ΔΩΜΑΤΙΑ		16	94	42	15	167
	ΚΛΙΝΕΣ		37	169	83	30	319
ΙΘΑΚΗ	ΜΟΝΑΔΕΣ		2	3	2		7
	ΔΩΜΑΤΙΑ		27	56	42		125
	ΚΛΙΝΕΣ		61	105	81		247
ΚΕΦΑΛΟΝΙΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	3	13	27	90	8	141
	ΔΩΜΑΤΙΑ	162	1.479	1.015	2.530	111	5.297
	ΚΛΙΝΕΣ	347	2.975	1.927	4.939	213	10.401
ΖΑΚΥΝΘΟΣ	ΜΟΝΑΔΕΣ	4	23	66	169	10	272
	ΔΩΜΑΤΙΑ	383	2.048	5.605	6.792	264	15.092
	ΚΛΙΝΕΣ	766	4.061	10.882	13.067	527	29.303
ΜΕΓΑΝΗΣΙ	ΜΟΝΑΔΕΣ		1	1			2
	ΔΩΜΑΤΙΑ		50	29			79
	ΚΛΙΝΕΣ		100	49			149
ΛΕΥΚΑΔΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	1	6	13	68	5	93
	ΔΩΜΑΤΙΑ	102	289	489	1.593	92	2.565
	ΚΛΙΝΕΣ	204	598	958	3.061	172	4.993
ΣΥΝΟΛΟ	ΜΟΝΑΔΕΣ	22	100	199	518	83	922
	ΔΩΜΑΤΙΑ	3.480	10.881	12.687	17.433	1.708	46.189
	ΚΛΙΝΕΣ	6.714	20.787	24.324	33.340	3.312	88.477

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2010

Τη μεγαλύτερη αύξηση στο ξενοδοχειακό δυναμικό τους εμφάνισαν τα νησιά της Ζακύνθου και της Κεφαλλονιάς με 18 και 8 νέες ξενοδοχειακές μονάδες αντίστοιχα να κατασκευάζονται την τριετία 2007-2010. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η μείωση του ξενοδοχειακού δυναμικού της Κέρκυρας την ίδια χρονική περίοδο, καθώς από 406 ξενοδοχεία το 2007, μειώθηκαν σε 400 το 2010.

Πίνακας 3.6 Ξενοδοχειακό δυναμικό Νομού Λευκάδας (2012)

ΝΗΣΙ		5****	4****	3***	2**	1*	Γενικό άθροισμα
ΙΘΑΚΗ	Μονάδες		2	3	2		7
	Δωμάτια		27	56	42		125
	Κλίνες		61	105	81		247
ΚΕΡΚΥΡΑ	Μονάδες	14	50	83	184	57	388
	Δωμάτια	2.868	6.402	6.091	6.326	1.201	22.888
	Κλίνες	5.514	11.916	11.609	11.908	2.281	43.228
ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑ	Μονάδες	4	14	29	91	8	146
	Δωμάτια	338	1.130	1.133	2.566	104	5.271
	Κλίνες	739	2.240	2.184	5.012	204	10.379
ΜΕΓΑΝΗΣΙ	Μονάδες		1	1			2
	Δωμάτια		50	29			79
	Κλίνες		100	49			149
ΖΑΚΥΝΘΟΣ	Μονάδες	4	20	67	172	9	272
	Δωμάτια	383	1.589	5.771	6.929	219	14.891
	Κλίνες	766	3.131	11.215	13.359	445	28.916
ΛΕΥΚΑΔΑ	Μονάδες	1	7	18	66	4	96
	Δωμάτια	102	294	637	1.609	83	2.725
	Κλίνες	204	612	1.226	3.107	158	5.307
ΠΑΞΟΙ	Μονάδες		1	3	1	1	6
	Δωμάτια		10	94	42	15	161
	Κλίνες		26	169	83	30	308
ΣΥΝΟΛΟ	Μονάδες	23	95	204	516	79	917
	Δωμάτια	3.691	9.502	13.811	17.514	1.622	46.140
	Κλίνες	7.223	18.086	26.557	33.550	3.118	88.534

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2012

Στην επόμενη διετία 2010 – 2012, η μείωση στο ξενοδοχειακό δυναμικό των Ιονίων Νήσων είναι εμφανής. Αυτό μπορεί να αιτιολογηθεί καθώς τον Μάιο του 2010, η Ελλάδα αιτήθηκε €80δισ από τις υπόλοιπες (15) χώρες του Ευρώ και €30δισ από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Το σύνολο των συμφωνιών που υπογράφηκαν ονομάστηκε "Μνημόνιο". Στη συνέχεια σχηματίστηκε ομάδα εκπροσώπων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ), της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), γνωστή και ως "Τρόικα", η οποία ανά τρίμηνο αξιολογεί την πρόοδο του προγράμματος εφαρμογής των όρων του "Μνημονίου" (ΜΟΧΠ και ΣΠΟΠ) και αποφασίζει για την εκταμίευση της αντίστοιχης δόσης του δανείου.

Υπό το παραπάνω οικονομικό καθεστώς, η οικονομία της Ελλάδας άρχισε να ταλανίζεται έντονα. Η ρευστή οικονομική κατάσταση της χώρας αποτυπώνεται έντονα επίσης στον τουρισμό. Απόδειξη, η μείωση του ξενοδοχειακού δυναμικού των Ιονίων Νήσων το 2012, για πρώτη φορά από την εξεταζόμενη χρονική περίοδο 2003 – 2013. Το βάρος της κρίσης φαίνεται να επωμίζεται η Κέρκυρα στην οποία μέσα σε 2 χρόνια έκλεισαν 12 ξενοδοχειακές μονάδες. Αντίθετη πορεία ακολούθησαν η Λευκάδα και η Κεφαλλονιά στις οποίες παρατηρήθηκε αύξηση του ξενοδοχειακού δυναμικού τους κατά τρεις και πέντε ξενοδοχειακές μονάδες αντίστοιχα. Η ερμηνεία που μπορεί να δοθεί για την εκ διαμέτρου αντίθετη πορεία των ξενοδοχειακών δυναμικών των παραπάνω νησιών είναι η εξής: η Κεφαλλονιά και η Λευκάδα βρίσκονται σε πολύ κοντινή απόσταση από Αιτωλοακαρνανία και Πελοπόννησο ενώ η πρόσβαση στα νησιά αυτά είναι ευκολότερη και με μικρότερο κόστος καθώς στη Λευκάδα η μεταφορά γίνεται ακόμα και οδικώς από την υποθαλάσσια σήραγγα Ακτίου – Πρεβέζης και από τη γέφυρα που ενώνει την Αιτωλοακαρνανία με το νησί. Επίσης, στην Κεφαλλονιά η πρόσβαση είναι ελάχιστα χρονοβόρα αν επιλεγεί ακτοπλοϊκή σύνδεση με το νησί, σε αντίθεση με την πρόσβαση στο νησί της Κέρκυρας (από την κεντρική και νότια Ελλάδα) όπου και το κόστος και ο χρόνος που απαιτούνται είναι υψηλότερα.

Για το 2013, υπήρξε μια μικρή μεταβολή στο ξενοδοχειακό δυναμικό του Νομού Λευκάδας, καθώς από 96 ξενοδοχειακές μονάδες το 2012, το 2013 μειώθηκαν σε 92 σύμφωνα με τα στοιχεία της Ένωσης Ξενοδόχων Ελλάδας. Επίσης, σημαντική παρατήρηση είναι ότι από το 2003, σημειώνεται πρώτη φορά μείωση στην ξενοδοχειακή δυναμικότητα του Νομού Λευκάδας. Η οικονομική κρίση αποτελεί πραγματικότητα για την Ελλάδα και το 2013, επηρεάζοντας άμεσα την οικονομική ζωή των Ελλήνων, έκφραση της οποίας είναι ο τουρισμός.

3.4 Τουρίστες που προτιμούν τη Λευκάδα

Κατά την ανάλυση του τουρισμού και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στη Λευκάδα κάναμε κάποιες παρατηρήσεις οι οποίες θα φανούν χρήσιμες στην παρούσα ενότητα. Η κύρια μορφή τουρισμού που παρατηρείται στο νησί είναι του μαζικού τουρισμού κατά τον οποίο ο τουρίστας επιλέγει το πρότυπο τουρισμού των 3S (Sea, Sun, Sand) επιλέγοντας παράκτιες και νησιώτικες περιοχές με έντονη ύπαρξη πολιτιστικών στοιχείων. Άλλο χαρακτηριστικό του μαζικού τουρισμού που απαντάται στη Λευκάδα είναι η υπερσυγκέντρωση στο χώρο και τον χρόνο. Η κατάσταση αυτή είναι ιδιαίτερα επιβαρυντική για το περιβάλλον, τόσο του φυσικού, όσο και του δομημένου. Παράλληλα, ο μαζικός τουρισμός έχει το χαρακτηριστικό των χαμηλών εξόδων των τουριστών. Οι τουρίστες που πραγματοποιούν μαζικό τουρισμό δεν σπαταλούν πολλά χρήματα στην πλειοψηφία τους (Σωτηριάδης και Φαρσάρη, 2009).

Ο κύριος όγκος των Ελλήνων τουριστών προέρχεται από τη Βόρεια και τη Δυτική Ελλάδα και, βέβαια, από την πρωτεύουσα, Αθήνα. Από το εξωτερικό, οι τουρίστες προέρχονται από τη Βόρεια, την Κεντρική και τη Δυτική Ευρώπη (Αγγλία, Γερμανία, Σκανδιναβικές χώρες, Ολλανδία, Ιταλία, Αυστρία). Τα τελευταία χρόνια αυξάνεται το ρεύμα και από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, όπως η Τσεχία, η Ουγγαρία, η Πολωνία κλπ (Αραβανής, 2013)

Ένα άλλο είδος τουριστών που προτιμούν τη Λευκάδα, είναι οι θαλάσσιοι τουρίστες. Το πλήθος παραλιών και ακτών, το φυσικό περιβάλλον της Λευκάδας, είναι παράγοντες που ευνοούν την προσέλκυση θαλάσσιων τουριστών. Παράλληλα, όπως αναφέραμε στην ενότητα 2.4 για τον θαλάσσιο τουρισμό, στη Λευκάδα αυτή η εναλλακτική μορφή του τουρισμού είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη με κατάλληλες υποδομές ταυτόχρονα. Διάφορες θαλάσσιες δραστηριότητες, θαλάσσια σπορ κι άλλες δραστηριότητες σχετικές με τον θαλάσσιο τουρισμό μπορούν να πραγματοποιηθούν από τους τουρίστες που επισκέπτονται τη Λευκάδα (IRS, Στρατηγικό Σχέδιο Προώθησης Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού στα Ιόνια Νησιά, 2006).

Η δεύτερη εναλλακτική μορφή τουρισμού που προσφέρει το νησί της Λευκάδας είναι αυτή του πολιτιστικού τουρισμού καθώς στο νησί τα πολιτιστικά και πολιτισμικά στοιχεία υπάρχουν σχεδόν σε κάθε σημείο του νησιού. Η ανάλυση του πολιτιστικού τουρισμού στην ενότητα 2.5, καταδεικνύει τη σημαντικότητα του τουρισμού για το νησί το οποίο δέχεται πλήθος αλλοδαπών και ημεδαπών επισκεπτών κάθε χρόνο οι οποίοι στις διακοπές τους επιθυμούν να συνδυάσουν την χαλάρωση με την επίσκεψή τους σε τόπους με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, όπως είναι η Λευκάδα. Επίσης, το νησί επισκέπτονται ημεδαποί τουρίστες οι οποίοι είτε λόγω χαμηλών οικονομικών δυνατοτήτων, είτε λόγω έλλειψης χρόνου, επισκέπτονται κοντινούς και εύκολα προσάνεμους προορισμούς όπως είναι η Λευκάδα στην οποία δύναται να μεταφερθεί ο επισκέπτης με όλους τους τρόπους συγκοινωνίας και σαφώς, οδικώς (IRS, Στρατηγικό Σχέδιο Προώθησης Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού στα Ιόνια Νησιά, 2006)

3.5 Αύξηση τουριστών στο νησί

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζεται η πορεία των αφίξεων και διανυκτερεύσεων στο νησί της Λευκάδας την δεκαετία 2003 – 2013, προσπαθώντας να κατανοήσουμε την πορεία του αριθμού των τουριστών, εάν υπήρξε αυξητική, μειούμενη ή σταθερή. Τα στατιστικά που παρουσιάζονται στους παρακάτω πίνακες θα συνδυαστούν με τα στατιστικά των πινάκων που παρουσιάσαμε στην ενότητα 3.3 για την εξέλιξη του ξενοδοχειακού δυναμικού στη Λευκάδα, ώστε να εξάγουμε ασφαλή συμπεράσματα για την τάση της επισκεψιμότητας των τουριστών στο νησί.

Πίνακας 3.7 Διανυκτερεύσεις Επισκεπτών στη Λευκάδα 2003 - 2004

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΣ	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΠΛΗΝ CAMPINGS									
	2003				2004					
	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ %	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ %
ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΜΕΔΑΠΟΙ			ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ			
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	976.804	5.238.535	6.215.339	47.823	80,1%	631.255	3.835.035	4.466.290	42.893	72,5%
ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	190.173	1.972.861	2.163.034	16.422	89,6%	162.348	1.963.854	2.126.202	19.096	75,3%
ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	552.226	2.819.827	3.372.053	24.067	79,2%	264.225	1.489.818	1.754.043	16.901	78,1%
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	149.441	332.358	481.799	4.434	64,9%	157.650	325.358	483.008	5.457	53,0%
ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	84.964	113.489	198.453	2.900	57,2%	47.032	56.005	103.037	1.439	58,3%

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2004

Πίνακας 3.8 Αφίξεις Επισκεπτών στη Λευκάδα 2003 - 2004

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΣ	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΠΛΗΝ CAMPINGS							
	2003				2004			
	ΑΦΙΞΕΙΣ			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.	ΑΦΙΞΕΙΣ			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.
ΗΜΕΔΑ ΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑ ΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΜΕΔΑ ΠΟΙ		ΑΛΛΟΔΑ ΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ		
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	249.145	610.592	859.737	47.823	182.348	453.363	635.711	42.893
ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	57.176	225.575	282.751	16.422	49.186	226.565	275.751	19.096
ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	117.399	322.402	439.801	24.067	68.988	176.891	245.879	16.901
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	48.707	45.543	94.250	4.434	48.777	42.305	91.082	5.457
ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	25.863	17.072	42.935	2.900	15.397	7.602	22.999	1.439

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2004

Στους πίνακες 3.7 και 3.8 παρατηρούμε τις διανυκτερεύσεις και αφίξεις αντίστοιχα που πραγματοποιήθηκαν στο νησί της Λευκάδας το 2003 και 2004. Είναι εύκολο να καταλάβει κανείς ότι το 2004 οι αφίξεις στο σύνολο των Ιονίων Νήσων σημείωσαν μείωση της τάξης του 11%. Η μείωση αυτή μπορεί να ερμηνευθεί από τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων κατά τους οποίους οι περισσότεροι τουρίστες επισκέφθηκαν περιοχές στις οποίες διεξάγονταν αθλήματα των Ολυμπιακών Αγώνων. Πιο συγκεκριμένα, στον Νομό Λευκάδας σημειώθηκε μείωση των αφίξεων και των διανυκτερεύσεων κατά 45% και 59% αντίστοιχα με την πληρότητα των ξενοδοχείων τη διετία 2003-2004 να μην ξεπερνά το 60%. Την ίδια περίοδο δημιουργήθηκαν μόλις δύο νέες ξενοδοχειακές μονάδες στον Νομό Λευκάδας. Αξίζει να σημειωθεί ότι παρά τον μικρότερο αριθμό αφίξεων αλλοδαπών στο νησί σε σχέση με τους ημεδαπούς, η συγκεκριμένη κατηγορία επισκεπτών σημείωσε περισσότερες διανυκτερεύσεις στο νησί τόσο το 2003 όσο και το 2004.

Πίνακας 3.9 Διανυκτερεύσεις Επισκεπτών στη Λευκάδα 2005 - 2006

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΣ	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΠΛΗΝ CAMPINGS									
	2005					2006				
	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ %	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ %
ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΜΕΔΑΠΟΙ			ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ			
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	996.550	5.966.265	6.962.815	54.076	78,5%	956.853	5.958.478	6.915.331	52.679	75,5%
ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	241.762	1.697.641	1.939.403	16.807	72,4%	191.500	1.734.200	1.925.700	16.390	73,0%
ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	492.220	3.848.583	4.340.803	29.049	87,1%	550.355	3.789.221	4.339.576	29.052	80,5%
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	158.652	321.156	479.808	5.851	55,2%	115.048	354.729	469.777	5.220	57,4%
ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	103.916	98.885	202.801	2.369	61,2%	99.950	80.328	180.278	2.017	58,3%

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2006

Πίνακας 3.10 Αφίξεις Επισκεπτών στη Λευκάδα 2005 - 2006

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΣ	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΠΛΗΝ CAMPINGS							
	2005				2006			
	ΑΦΙΞΕΙΣ			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.	ΑΦΙΞΕΙΣ			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.
ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΜΕΔΑΠΟΙ		ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ		
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	265.535	715.584	981.119	54.076	254.170	730.177	984.347	52.679
ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	67.032	208.600	275.632	16.807	55.192	224.458	279.650	16.390
ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	115.038	448.283	563.321	29.049	122.603	442.033	564.636	29.052
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	46.758	43.494	90.252	5.851	36.692	50.509	87.201	5.220
ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	36.707	15.207	51.914	2.369	39.683	13.177	52.860	2.017

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2006

Τη διετία 2005 – 2006 ο αριθμός διανυκτερεύσεων και αφίξεων στα Ιόνια Νησιά και εν προκειμένω, στον Νομό Λευκάδας, σημείωσαν δραματική αύξηση, όπως εύληπτα αποτυπώνεται στους πίνακες 3.9 και 3.10. Ενώ το 2004 στον Νομό Λευκάδας σημειώθηκαν 22.999 αφίξεις και 103.037 διανυκτερεύσεις από ημεδαπούς και αλλοδαπούς τουρίστες, το 2006 οι αριθμοί αυτοί σχεδόν υπερδιπλασιάστηκαν φτάνοντας τις 52.860 αφίξεις και 180.278 διανυκτερεύσεις στον Νομό Λευκάδας. Την ίδια πορεία ακολούθησαν τα μεγέθη αυτά και στα υπόλοιπα Ιόνια Νησιά, αποδεικνύοντας ότι το 2004 ήταν ένα έτος προσωρινής μείωσης της τουριστικής κίνησης στο νησί της Λευκάδας και του Ιονίου κατ'επέκταση. Ωστόσο, η αύξηση αφίξεων και διανυκτερεύσεων στο νησί οφείλεται κυρίως στους ημεδαπούς των οποίων οι αφίξεις και διανυκτερεύσεις το 2006 έφτασαν τις 39.683 και 99.950 αντίστοιχα, υπερδιπλασιάζοντας τα ποσοστά της διετίας 2003 – 2004, ενώ τα αντίστοιχα μεγέθη για τους αλλοδαπούς τουρίστες, να μεν αυξήθηκαν κατά 90%, ωστόσο, η αύξηση της τουριστικής κίνησης στο νησί πιστώνεται στους ημεδαπούς επισκέπτες. Η πληρότητα των κλινών μόνο το 2005 ξεπέρασε το 60%, παραμένοντας σε σταθερά επίπεδα την περίοδο 2003 – 2006.

Πίνακας 3.11 Διανυκτερεύσεις στον Νομό Λευκάδας 2007 – 2008

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΣ	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΠΛΗΝ CAMPINGS									
	2007				2008					
	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ %	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ %
ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΜΕΔΑΠΟΙ			ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ			
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	1.159.962	6.223.687	7.383.649	67.736	69,1%	1.153.093	6.107.008	7.260.101	63.841	70,0%
ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	234.889	2.068.147	2.303.036	21.748	70,1%	207.786	2.048.861	2.256.647	19.477	73,3%
ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	584.507	3.574.236	4.158.743	35.587	72,0%	618.926	3.401.294	4.020.220	33.777	71,8%
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	183.395	455.191	638.586	7.412	57,3%	159.891	552.615	712.506	7.501	60,8%
ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	157.171	126.113	283.284	2.989	55,0%	166.490	104.238	270.728	3.086	51,1%

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2008

Πίνακας 3.12 Αφίξεις στον Νομό Λευκάδας 2007 – 2008

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΣ	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΠΛΗΝ CAMPINGS							
	2007				2008			
	ΑΦΙΞΕΙΣ			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.	ΑΦΙΞΕΙΣ			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.
ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΜΕΔΑΠΟΙ		ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ		
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	298.880	790.858	1.089.738	67.736	299.207	758.012	1.057.219	63.841
ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	66.955	258.253	325.208	21.748	57.286	247.276	304.562	19.477
ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	125.889	429.650	555.539	35.587	134.999	420.353	555.352	33.777
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	50.349	82.569	132.918	7.412	48.107	73.302	121.409	7.501
ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	55.687	20.386	76.073	2.989	58.815	17.081	75.896	3.086

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2008

Στον πίνακα 3.11 παρουσιάζεται η πορεία των διανυκτερεύσεων ημεδαπών και αλλοδαπών επισκεπτών του Νομού Λευκάδας και των Ιονίων Νήσων τη διετία 2007 – 2008. Είναι άξιο αναφοράς ότι η αύξηση των αφίξεων στο νησί της Λευκάδας συνεχίζεται σε αντίθεση με τις αφίξεις που σημειώνονται στον Νομό Κεφαλλονιάς και Ζακύνθου. Την προηγούμενη χρονική περίοδο 2003 – 2007, οι αφίξεις στον Νομό Κέρκυρας σημείωναν καθοδική πορεία. Όσον αφορά τη Λευκάδα, η πορεία της τουριστικής κίνησης συνεχίζει να παρουσιάζει αύξηση καθώς στις διανυκτερεύσεις ημεδαπών ανέρχονταν σε 157.171 και των αλλοδαπών επισκεπτών σε 125.113 το 2007. Το 2008 οι διανυκτερεύσεις άρχισαν να σημειώνουν καθοδική πορεία, ενώ οι αλλοδαποί επισκέπτες μειώθηκαν σε 104.238 το 2008 ενώ των ημεδαπών αυξήθηκαν κατά 41.000. Η πληρότητα των ξενοδοχείων της Λευκάδας ήταν 55% και 51% αντίστοιχα. Οι αφίξεις ακολούθησαν αντίστοιχη πορεία με την πορεία των διανυκτερεύσεων για τον Νομό Λευκάδας τη διετία 2007 – 2008. Τέλος, μόνο ο Νομός Κέρκυρας και Λευκάδας σημείωσαν τη μικρότερη απώλεια στον τομέα των αφίξεων το 2007 και 2008.

Πίνακας 3.13 Διανυκτερεύσεις στον Νομό Λευκάδας 2009 – 2010

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΣ	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΠΛΗΝ CAMPINGS									
	2009					2010				
	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ %	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ %
ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΜΕΔΑΠΟΙ			ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ			
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	1.353.926	5.986.196	7.340.122	72.165	63,2%	1.241.444	5.924.197	7.165.641	73.007	58,5%
ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	266.029	2.211.971	2.478.000	24.382	68,5%	243.482	2.114.385	2.357.867	24.470	62,0%
ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	706.583	3.199.609	3.906.192	35.993	64,5%	652.578	3.252.653	3.905.231	36.648	61,3%
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	186.527	473.229	659.756	8.252	49,8%	172.630	449.925	622.555	8.180	43,7%
ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	194.787	101.387	296.174	3.538	47,7%	172.754	107.234	279.988	3.709	42,6%

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2010

Πίνακας 3.14 Αφίξεις στον Νομό Λευκάδας 2009 – 2010

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΣ	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΠΛΗΝ CAMPINGS							
	2009				2010			
	ΑΦΙΞΕΙΣ			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.	ΑΦΙΞΕΙΣ			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.
ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΗΜΕΔΑΠΟΙ		ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ		
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	342.716	778.526	1.121.242	72.165	345.088	795.059	1.140.147	73.007
ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	70.893	284.031	354.924	24.382	66.183	275.576	341.759	24.470
ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	151.740	415.702	567.442	35.993	166.034	437.404	603.438	36.648
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	54.576	61.474	116.050	8.252	51.343	64.099	115.442	8.180
ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	65.507	17.319	82.826	3.538	61.528	17.980	79.508	3.709

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2010

Στους πίνακες 3.12 και 3.13 αρχίζει να αποτυπώνεται η καθοδική τάση στην τουριστική κίνηση στα του Ιονίου. Οι απώλειες στις αφίξεις στον Νομό Λευκάδας την περίοδο 2009 – 2010 είναι εμφανείς καθώς από τις 82.826 το 2009, οι αφίξεις ανέρχονταν σε 79.508 το 2010, η οποία μείωση οφείλεται κατά κύριο λόγο στην εξασθένηση των ποσοστών αφίξεων ημεδαπών τουριστών στο νησί, ενώ μείωση της τάξης του 9,5% παρατηρείται και στις διανυκτερεύσεις του Νομού Λευκάδας. Η γενική πορεία διανυκτερεύσεων στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων υπήρξε καθοδική τη διετία 2009 – 2010 όπως βλέπουμε στον πίνακα 3.12, ωστόσο οι αφίξεις συνολικά στην Περιφέρεια αυξήθηκαν κατά μικρό ποσοστό, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με την πορεία των αφίξεων στον Νομό Λευκάδας. Οι αφίξεις ημεδαπών παραμένουν σε σταθερά επίπεδα τη διετία 2009 – 2010, με μειωμένα ποσοστά ωστόσο συγκριτικά με τα επίπεδα του 2008 κατά 8,8%. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η μεγάλη μείωση στην πληρότητα των κλινών που παρουσίασε ο Νομός Λευκάδας το 2010 σε σχέση με το 2007 με 42,6% πληρότητα και μόλις 55% αντίστοιχα.

Οι πίνακες 3.15 και 3.16 αντικατοπτρίζουν τις διανυκτερεύσεις και αφίξεις ημεδαπών και αλλοδαπών επισκεπτών στην Περιφέρεια Ιονίων Νησιών και στον Νομό Λευκάδας φυσικά,

για το 2012. Η πορεία πλέον είναι καθοδική και μάλιστα η μείωση στον αριθμό διανυκτερεύσεων και αφίξεων στον Νομό Λευκάδας είναι πρωτόγνωρη. Ενώ το 2011 υπήρξε έτος ασθενούς μείωσης των υπό εξέταση μεγεθών, το 2012 η ένταση του φαινομένου της μείωσης της τουριστικής κίνησης στη Λευκάδα γίνεται εντονότερη. Έτσι, από τις 79.508 αφίξεις που πραγματοποιήθηκαν το 2010 στον Νομό Λευκάδας, το 2012 μόλις που ξεπέρασαν τις 60.000 ενώ οι διανυκτερεύσεις μειώθηκαν κατά 8,9% στο νησί της Λευκάδας. Το πιο σημαντικό στοιχείο είναι ότι οι αφίξεις ημεδαπών από το 2010 έως το 2012 μειώθηκαν από 61.528 σε 38.117 την τριετία 2010 – 2012, ενώ οι αντίστοιχες των αλλοδαπών επισκεπτών αυξήθηκαν από 17.980 σε 22.017. Η παραπάνω κατάσταση μπορεί να ερμηνευθεί από την οικονομική κρίση η οποία έπληξε την ελληνική οικονομία και το εισόδημα των Ελλήνων ιδιαίτερα τα τελευταία τρία χρόνια (2010 – 2013), οπότε ο δείκτης ανεργίας ανήλθε σε ιστορικά επίπεδα για τη χώρα, φθάνοντας το 27,5% τον Δεκέμβριο του 2013 (ΕΛΣΤΑΤ, 2013). Η πληρότητα των ξενοδοχείων στον Νομό Λευκάδας το 2012 ανερχόταν σε 34%, στο πιο χαμηλό ποσοστό την υπό εξέταση χρονική περίοδο 2003 – 2013.

Για το 2013, οι αφίξεις και διανυκτερεύσεις στον Νομό Λευκάδας άρχισαν να σταθεροποιούνται και να σημειώνουν αυξητική τάση, μετά από μια τριετία πτωτικής τάσης της τουριστικής κίνησης στο νησί. Τα στοιχεία για το εννεάμηνο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου 2013, σύμφωνα με τον ΣΕΤΕ, απεικονίζουν τη μεγάλη αύξηση που σημειώθηκε στις αφίξεις τουριστών από διεθνείς πτήσεις στα Ιόνια Νησιά και ειδικότερα: στην Κέρκυρα, για τη συγκεκριμένη περίοδο, έχουμε 100.000 περισσότερους τουρίστες από πέρυσι, στη Ζάκυνθο 60.000, στην Κεφαλονιά 30.000 και στη Λευκάδα 11.000. Παράλληλη πορεία ακολούθησαν οι διανυκτερεύσεις στο νησί με μικρή αύξηση του ποσοστού πληρότητας κατά 3% (ΣΕΤΕ, 2013).

Πίνακας 3.15 Διανυκτερεύσεις στον Νομό Λευκάδας 2012

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΣ	2012			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ %
	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ				
	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ		
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	678.820	6.395.468	7.074.288	78.064	53.80%
ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	158.189	2.275.198	2.433.387	25.978	58.80%
ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	296.907	3.506.743	3.803.650	39.263	56.60%
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	116.423	469.800	586.223	8.819	37.80%
ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	107.301	143.727	251.028	4.004	34.00%

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2012

Πίνακας 3.16 Αφίξεις στον Νομό Λευκάδας 2012

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΣ	2012			ΚΛΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.
	ΑΦΙΞΕΙΣ			
	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	205.553	862.009	1.067.562	78.064
ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	45.257	304.028	349.285	25.978
ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	87.924	469.946	557.870	39.263
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	34.255	66.018	100.273	8.819
ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	38.117	22.017	60.134	4.004

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2012

3.6 Τουριστικά έσοδα στο νησί

Ο τουρισμός αποτελεί την κύρια πηγή εσόδων για τη Λευκάδα καθώς αποτελεί το 64,89% των τομέων παραγωγής και παράγει πάνω από το μισό του ΑΕΠ στη Λευκάδα, αποτελώντας τη σημαντικότερη εισοδηματική πηγή. Ωστόσο, ξεχωριστά στατιστικά στοιχεία για το ύψος των εσόδων που δημιουργεί ο τουρισμός στο νησί δεν υπάρχουν, παρά μόνο σε επίπεδο Περιφέρειας.

Η μελέτη του τουρισμού στο νησί μας έχει αποδείξει ότι ο θαλάσσιος τουρισμός και οι δραστηριότητες που συνεπάγεται η άφιξη θαλάσσιων τουριστών, οι επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους του νησιού, η επίσκεψη των τουριστών σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις καταστημάτων εστίασης και αναψυχής, η αγορά σουβενίρ και φυσικά η διαμονή τους σε τουριστικά καταλύματα, αποτελούν τις κύριες πηγές δημιουργίας εσόδων στο νησί από τους τουρίστες. Σύμφωνα με μελέτη του Ινστιτούτου Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων σχετικά με τις εξελίξεις στον τουρισμό και στα βασικά μεγέθη της ελληνικής ξενοδοχίας το 2012, παρατηρήθηκε ότι το 2011 υπήρξε χρονιά ανάκαμψης για την ελληνική ξενοδοχία καθώς προέκυψε ότι τα μέσα έσοδα ανά δωμάτιο ανήλθαν σε 14.490 ευρώ και ήταν αυξημένα κατά 9,2% έναντι του 2010. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι εισπράξεις των ελληνικών ξενοδοχείων το 2010, ήταν μειωμένες κατά 13,4% έναντι του 2009. Η κρίση είχε πλήξει ιδιαίτερα τις μεσαίες κατηγορίες ξενοδοχείων, 3 και 4 αστέρων.

Αντίθετα, είχαν καταγραφεί περιορισμένες απώλειες στις μονάδες χαμηλών κατηγοριών. Η ανάκαμψη του 2011 ευνόησε περισσότερο τα μεγάλα ξενοδοχεία των υψηλών κατηγοριών που απευθύνονται κατά κύριο λόγο σε αλλοδαπούς πελάτες. Τα έσοδα των ξενοδοχείων 5 αστέρων αυξήθηκαν κατά 12,3% σε σχέση με το 2010. Στα ξενοδοχεία 4 αστέρων αυξήθηκαν κατά 11,3% και στα 3 αστέρων κατά 7,5%. Αντίθετα, στα ξενοδοχεία 2 αστέρων οι εισπράξεις συρρικνώθηκαν κατά 3,4% και στα ξενοδοχεία ενός αστέρος κατά 5,6%. Με εξαίρεση τις μονάδες στο Νότιο Αιγαίο, οι ετήσιες εισπράξεις των ξενοδοχείων ενός αστέρος είναι πολύ χαμηλές, δεδομένου ότι δεν υπερβαίνουν τις 3.000 ευρώ ανά δωμάτιο, ενώ στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων παρατηρούμε ότι συγκριτικά με τις υπόλοιπες Περιφέρειες, το μέσο έσοδο που δημιουργείται βρίσκεται μετά την Ήπειρο-Θεσσαλία, τα Νησιά Αιγαίου και την Κεντρική Ελλάδα, στις τελευταίες θέσεις, γεγονός που μπορεί να ερμηνευθεί από την έντονη εποχικότητα του τουριστικού προϊόντος της Λευκάδας και των υπολοίπων Ιονίων Νήσων (ΙΤΕΠ, 2012).

Πίνακας 3.17 Μέσο έσοδο ανά δωμάτιο ξενοδοχείου το 2011

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	5****	4****	3***	2**	1*	Μ.Ο. 2011	Μ.Ο. 2010	Δ% 2011/10
Αττική (χωρίς νησιά)	50.064,7	21.779,4	12.298,7	10.343,3	4.784,9	27.517,8	28.095,1	-2,1%
Κεντρική Ελλάδα (χωρίς Αττική)	24.721,7	11.486,6	8.173,2	3.506,4	2.164,3	8.815,8	8.661,9	1,8%
Ήπειρος-Θεσσαλία	20.164,0	11.682,9	7.018,5	5.202,3	3.249,8	8.958,4	9.848,6	-9,0%
Μακεδονία-Θράκη	28.123,7	15.528,7	7.803,0	4.484,6	3.411,5	13.869,1	11.132,6	24,6%
Πελοπόννησος	18.317,3	13.498,9	8.587,7	5.190,3	1.728,3	10.223,8	10.495,8	-2,6%
Νησιά Αιγαίου	19.086,8	10.070,4	5.410,2	4.783,0	1.312,5	7.931,0	7.800,8	1,7%
Κρήτη	22.880,5	14.987,2	9.681,0	4.989,4	2.552,2	15.111,9	12.837,4	17,7%
Κυκλάδες - Δωδεκάνησα	23.048,0	15.136,9	8.721,2	6.703,9	5.240,2	13.755,9	12.285,9	12,0%
Νησιά Ιονίου	18.233,8	14.162,5	7.566,3	5.477,1	1.754,1	10.275,1	10.109,7	1,6%
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ 2011	27.556,9	15.450,0	8.650,2	5.709,2	3.344,5	14.491,2	13.274,4	9,2%
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ 2010	24.532,7	13.887,4	8.043,3	5.912,1	3.544,2	13.274,4		
Δ% 2011/2010	12,3%	11,3%	7,5%	-3,4%	-5,6%	9,2%		

Πηγή: Έρευνα ΙΤΕΠ για τα ξενοδοχεία της Ελλάδας, 2012

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο - ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ ΝΟΜΟΥ ΛΕΥΚΑΔΑΣ -

4.1 Διεθνές Φεστιβάλ Φολκλόρ

Η πολιτιστική κληρονομιά της Λευκάδας είναι πλούσια με παράλληλη συνύπαρξη έντονων πολιτιστικών στοιχείων τα οποία συνδυαστικά διαμορφώνουν ένα ελκυστικό πλαίσιο, το οποίο τα τελευταία χρόνια, γίνονται συστηματικές προσπάθειες να προωθηθεί ώστε να αποτελέσει παράγοντα προσέλκυσης μεγαλύτερου όγκου τουριστών (Δημητριάδης κ.ά, 2007). Μία από τις συνιστώσες του πολιτιστικού προϊόντος της Λευκάδας είναι το Διεθνές Φεστιβάλ Φολκλόρ.

Το Φεστιβάλ Φολκλόρ λαμβάνει χώρα στη Λευκάδα κάθε Αύγουστο από το 1962 μέχρι και σήμερα. Κατά την περίοδο του Αυγούστου λοιπόν, συγκεντρώνονται καλλιτέχνες, διάφορα συγκροτήματα και χορευτικές ομάδες από πολλές χώρες του κόσμου στη Λευκάδα, όπου στήνεται μια γιορτή η οποία αποτελεί επί της ουσίας ανταλλαγή πολιτιστικών και καλλιτεχνικών στοιχείων. Η απαρχή του Φεστιβάλ τοποθετείται στις αρχές της δεκαετίας του 70' και θεσμοθετήθηκε από τον Τζεβελέκη Αντώνιο¹ ο οποίος με την αρωγή της Εταιρίας Λευκαδιτών Μελετών και άλλων τοπικών παραγόντων της Λευκάδας, έκανε πράξη μια φιλοδοξία του, να καταστήσει δηλαδή την Λευκάδα πολιτιστικό σημείο αναφοράς.

Οι εκδηλώσεις πραγματοποιούνται κάθε δεύτερη εβδομάδα του Αυγούστου, αμέσως μετά δηλαδή από τις Γιορτές Λόγου και Τέχνης για τις οποίες θα αναφερθούμε εκτενώς στην επόμενη ενότητα. Την πρώτη Κυριακή που διοργανώνεται το Φεστιβάλ, αφού γίνει υποδοχή των αρχηγών των συγκροτημάτων που συμμετέχουν στο Φεστιβάλ στο Πολιτιστικό Κέντρο της Λευκάδας, τα συγκροτήματα συγκεντρώνονται στην Μονή Φανερωμένης όπου τελείται δέηση για συμφιλίωση των λαών. Μετά τη λήξη της δέησης, τα συγκροτήματα και οι καλλιτέχνες με τη συνοδεία παραδοσιακών παρελαύνει στην κεντρική αγορά και καταλήγει στην παραλία μετά από μια παρέλαση γεμάτη κέφι και χορό. Είθισται οι επικεφαλής των συγκροτημάτων, οι χορευτές και οι καλλιτέχνες να είναι ενδεδυμένοι με την παραδοσιακή εθνική τους ενδυμασία. Οι σημαντικότερες ημερομηνίες και γεγονότα του Διεθνούς Φεστιβάλ Φολκλόρ παρουσιάζονται ακολούθως (Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας, 2013):

- **1962 :** 1ο Διεθνές Φεστιβάλ Λαϊκών Χορών και Τραγουδιών. Οι συμμετέχουσες χώρες είναι η Γιουγκοσλαβία, η Ιταλία και η Ελλάδα με τα συγκροτήματα Λαϊκά Μπαλέτα του Βελιγραδίου «Ριζικά Γιοβάνοβιτς Σπάνατς», Λαϊκά Μπαλέτα Καταντζάρο «Ντε Λε Σεττε Πόρτε» και Λευκάδα ο Ορφέας να αποτελούν τις πρώτες συμμετοχές.
- **1963 :** Το Φεστιβάλ αρχίζει να γίνεται γνωστό με τις συμμετοχές να αυξάνονται. Οι εκδηλώσεις γίνονται στην κεντρική πλατεία του Δήμου Λευκάδας. Η ανταπόκριση από τους ντόπιους είναι εντυπωσιακή.
- **1964 :** Η Μαρίας Κάλλας και ο Αριστοτέλης Ωνάσης παρευρίσκονται ανάμεσα στους θεατές του Φεστιβάλ.

¹ Προέδρος του Συλλόγου Λευκαδίων

- **1966** : Ο Αντώνης Τζεβελέκης διοργανώνει το 7ο Διεθνές Συνέδριο της Amicale Folklorique Internationale , ενός διεθνούς οργανισμού φολκλοριστών.
- **1966 – 1967** : Τη διοργάνωση του Φεστιβάλ αναλαμβάνει ο ΕΟΤ.
- **1971** : Η Λευκάδα έχει καθιερωθεί πλέον ως Διεθνές Κέντρο Καλλιτεχνικών Φολκλορικών εκδηλώσεων και ως Εστία Συναδέλφωσης και Ειρήνης μεταξύ των Λαών.
- **1974** : Το Φεστιβάλ δεν πραγματοποιείται λόγω της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο.
- **1977** : Το 15^ο Φεστιβάλ συμπεριλαμβάνει συγκροτήματα από εννιά πλέον χώρες.
- **1979** : Η ευθύνη διοργάνωσης του Φεστιβάλ περνά στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Λευκάδας.
- **1989** : Αποβιώνει ο ιδρυτής του Φεστιβάλ, Τζεβελέκης Αντώνης.
- **1992** : Συμπληρώνονται 30 χρόνια από την ίδρυση του Φεστιβάλ. Αδελφοποιείται η Λευκάδα με την πόλη Ναχαρίγια του Ισραήλ.
- **2000** : Το Φεστιβάλ διοργανώνεται πίσω στο Πολιτιστικό Μέγαρο της πόλης,
- **2005** : Το Διεθνές Φεστιβάλ Φολκλόρ τίθεται υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και του Γενικού Γραμματέα Κόφι Ανάν. Οι αρχές και τα μηνύματά του ταυτίζονται με τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών.
- **2013** : Το Διεθνές Φεστιβάλ Φολκλόρ απαριθμεί 51 χρόνια ζωής πλέον ο αρχαιότερος θεσμός της Ελλάδος με τη συμμετοχή συγκροτημάτων από διάφορες χώρες του κόσμου αποτελώντας πόλο έλξης για χιλιάδες τουρίστες τόσο της ημεδαπής όσο και της αλλοδαπής.

4.2 Γιορτές Λόγου και Τέχνης

Το Διεθνές Φεστιβάλ Φολκλόρ είχε ξεκινήσει ως μια από τις εκδηλώσεις των Γιορτών Λόγου και Τέχνης του Δήμου Λευκάδας. Άξιο αναφοράς είναι ότι πρώτη η Λευκάδα εισήγαγε τον θεσμό της Γιορτής Λόγου και Τέχνης στα ελληνικά δρώμενα το 1955 (Σκλαβενίτης, 1996). Η διοργάνωσή τους είναι υπό την επιμέλεια του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου Λευκάδας, ενώ η χρονική περίοδος πραγματοποίησης των εκδηλώσεων είναι το καλοκαίρι. Οι Γιορτές Λόγου και Τέχνης έχουν μεγαλύτερη χρονική διάρκεια από το Φεστιβάλ Φολκλόρ. Η διοργάνωση των Γιορτών Λόγου και Τέχνης περιλαμβάνει μια ποικιλία εκδηλώσεων οι οποίες άπτονται επιστημονικού και ευρύτερα καλλιτεχνικού περιεχομένου, θεατρικές παραστάσεις, χορευτικές παραστάσεις κτλ (Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας, 2013).

Οι Γιορτές Λόγου και Τέχνης κάθε χρόνο φιλοξενούν γνωστά ονόματα, διακεκριμένα σε παγκόσμιο επίπεδο, όχι μόνο σε επιστημονικούς κλάδους, αλλά επίσης στη λογοτεχνία, στην ηθοποιία, τη μουσική κτλ. Σχετικά με τον χώρο του θεάτρου, οι Γιορτές Λόγου και Τέχνης αποτελούν πλέον χώρο συνάντησης θεατρικών θιάσων του εξωτερικού, αλλά και δημοφιλών

ελληνικών θιάσων. Επιπροσθέτως, πλήθος ελλήνων και ξένων ποιητών και πεζογράφων, διακεκριμένων ονομάτων της παγκόσμιας λογοτεχνίας έχουν δώσει το παρόν στις Γιορτές Λόγου και Τέχνης κατά καιρούς (Φατούρος, 1986).

Ακόμη, χορευτικά συγκροτήματα από διάφορες χώρες και πολιτιστικοί σύλλογοι προερχόμενοι είτε από την Ελλάδα, είτε από χώρες του εξωτερικού έχουν προσδώσει την δική τους «νότα» στην χρόνια πολιτιστική δράση του θεσμού. Αξίζει να υπογραμμιστεί ότι αποτελεί έναν από τους παλαιότερους πολιτιστικούς θεσμούς της Ελλάδας ο οποίος προσδίδει κύρος στο νησί, γιγαντώνει το προσφερόμενο πολιτιστικό προϊόν του νησιού επεκτείνοντας την διεθνή εμβέλειά του. Η σημαντικότητα του θεσμού είναι τόσο μεγάλη, ώστε θεωρείται ως μια από τις κυριότερες συνιστώσες που συντελούν στην προώθηση του ελληνικού πολιτιστικού και πολιτισμικού στοιχείου στο σύνολό του (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας – Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, 2014).

4.3 Αρχαιολογικοί Χώροι

οι οποίοι αποτελούν την πολιτιστική κληρονομιά του νησιού, συμβάλλοντας ταυτόχρονα στην ανάδειξη του νησιού σε έναν από τους πιο ελκυστικούς τουριστικούς προορισμούς για τους τουρίστες που ακολουθούν το μοντέλο του πολιτιστικού τουρισμού. Παρακάτω αναφέρουμε τους πιο σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους του νησιού της Λευκάδας (Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας – Αρχαιολογικοί χώροι, <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageID=127&langID=1>) :

- Κάστρο Αγίας Μαύρας:** Βρίσκεται στην είσοδο του νησιού και αποτελεί μεσαιωνικό κτίσμα, αλλά και πρότυπο οχυρωματικής τέχνης του μεσαίωνα. Κατασκευάστηκε από τον Ορσίνι το 1300. Η βασική λειτουργία του κάστρου ήταν η προστασία της Λευκάδας από τους πειρατές και τους κατακτητές. Η έντονη σεισμική δραστηριότητα της περιοχής έχει καταστρέψει το μεγαλύτερο μέρος του κάστρου (Ταξιδιωτικός Οδηγός Λευκάδας – Lefkada Slow Guide, <http://www.lefkadaslowguide.gr/pages/sightseeing/page.php?id=4&page=2>).

Εικόνα 4.1 Κάστρο Αγίας Μαύρας

- Νήρικος:** Λίγο πιο έξω από την πόλη της Λευκάδας βρίσκεται η περιοχή ελαιώνα, ο Καλλιγόνι, η οποία έχει κηρυχθεί αρχαιολογικός χώρος, καθώς είναι το μέρος όπου βρισκόταν η αρχαία πόλη της Λευκάδας, Νήρικος και εκτείνεται στις περιοχές Τσεχλιμπούς, Καλλιγονίου, Καρυωτών, Λυγιάς, του Δήμου Λευκάδας. Στον αρχαιολογικό χώρο Νήρικο βρίσκονται ερείπια από τον οικισμό της Αρχαίας Λευκάδας, δύο νεκροταφεία της αρχαίας πόλης, ενώ υπάρχουν και μεμονωμένα μνημεία όπως τάφοι, αγροικίες και λιμενικές εγκαταστάσεις. Συνολικά, συναποτελούν

τον αρχαιολογικό χώρο της αρχαίας πόλης Νήρικος, η οποία εγκαταλείφθηκε στις αρχές του 14^{ου} αιώνα.

- **Καστρομονάστηρο :** Στον Δήμο Καλάμου υπάρχει ο αρχαιολογικός χώρος του Κάστρου του Καλάμου, ωστόσο από το μνημείο σώζονται τμήματα των τειχών του. Ο θρύλος λέει ότι η μητέρα του Καραϊσκάκη έχει θαφτεί κάτω από το Κάστρο.
- **Αρχαιολογικοί χώροι Δήμου Ελλομένου - Τάφος αρχαιολόγου Δαίρπφελδ :** Στον Δήμο Ελλομένου βρίσκεται η πεδιάδα του Νυδριού. Ως αρχαιολογικός χώρος έχει κηρυχθεί η περιοχή από το βουνό Σκάρος έως την περιοχή Μαγεμένος Νικιάνας καθώς κατά μήκος της ευρύτερης περιοχής απαντώνται τύμβοι της Πρωτοελλαδικής περιόδου, τάφοι με κεραμοσκεπή, ενώ υπάρχουν επίσης τμήματα αρχαίων οικοδομημάτων στην περιοχή του Περιγιαλιού, αλλά και του Κολωνίου. Οι παραπάνω αρχαιολογικοί χώροι αποτελούν ευρήματα που χρονολογούνται από τους προϊστορικούς έως τους ρωμαϊκούς χρόνους. Ο αρχαιολόγος Δαίρπφελδ έφερε στο φως τα προαναφερθέντα αρχαιολογικά μνημεία και ο τάφος του βρίσκεται στην της χερσονήσου του Βλυχού, αποτελώντας αρχαιολογικό μνημείο του νησιού.

Εικόνα 4.2 Τάφος αρχαιολόγου Δαιρπφελδ

- **Αρχαιολογικοί χώροι Δήμου Απολλωνίων:** Η περιοχή της Βασιλικής βρίθεται από διασκορπισμένα αρχαία οικοδομικά λείψανα, τα οποία σύμφωνα με την Αρχαιολογική Υπηρεσία του νησιού ανήκουν πιθανόν σε αρχαία πόλη, Επιπροσθέτως, στην περιοχή των Μαρμάρων και του Πυργίου υπάρχουν τμήματα αρχαίων πύργων. Ο ναός Απόλλωνα Λευκάτα είναι ακόμη ένας αρχαιολογικός χώρος που βρίσκεται στο ακρωτήρι Δουκάτο. Ο συγκεκριμένος ναός ήταν γνωστός σε όλον τον ελλαδικό χώρο κατά την αρχαιότητα. Διάφορες τελετές προς τιμήν του θεού Απόλλωνα πραγματοποιούνταν στον χώρο αυτό, καθώς ο Απόλλωνας εθεωρείτο προστάτης των ναυτικών.
- **Αρχαιολογικό Μουσείο Λευκάδας:** Στο αρχαιολογικό μουσείο στεγάζεται το Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Λευκαδίων, στο οποίο παρουσιάζονται ευρήματα μιας μεγάλης χρονικής περιόδου, από την παλαιολιθική έως και τους ρωμαϊκούς χρόνους. Σπάνια εκθέματα όπως αρχαία κοσμήματα, εργαλεία και τάφοι είναι μερικά από τα σημαντικότερα στοιχεία που παρουσιάζει το μουσείο. Τον χώρο επισκέπτονται χιλιάδες τουρίστες κατά τη διάρκεια του έτους. Παράλληλα, αξίζει να αναφέρουμε ότι στο μουσείο υπάρχει έκθεση φωτογραφιών που παρουσιάζουν την μεταβολή που υπέστη η Λευκάδα σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο.

Άλλα σημαντικά αξιοθέατα της Λευκάδας, τα οποία συμβάλλουν, με τη δυναμική των αρχαιολογικών χώρων, στην ανάδειξη του νησιού ως ελκυστικού τουριστικού προορισμού, είναι η Χαραμόγλειος Βιβλιοθήκη, το Μουσείο του Φωνογράφου, το Λαογραφικό Μουσείο του Μουσικοφιλολογικού Ομίλου Ορφέα, στα οποία αναφερθήκαμε στην ενότητα 2.3, περί πολιτιστικών και πολιτισμικών στοιχείων του νησιού.

4.4 Κηποθέατρο Άγγελου Σικελιανού

Εικόνα 4.3 Κηποθέατρο Άγγελου Σικελιανού

Όπως έχουμε αναφέρει σε προηγούμενα σημεία της εργασίας πολλάκις, το νησί της Λευκάδας βρίθκει πολιτιστικών και πολιτισμικών στοιχείων, τα οποία έχει φροντίσει να προβάλλει συστηματικά με απώτερο στόχο την συνολική προβολή του νησιού στον τουριστικό κόσμο. Οι πολιτιστικοί σύλλογοι της Λευκάδας, είτε με τη μορφή μουσικοχορευτικών συνόλων είτε με τη μορφή θεατρικών θιάσων, ανά τακτά χρονικά διαστήματα, δίνουν παραστάσεις προς τέρψη των ντόπιων κατοίκων, αλλά και των τουριστών του νησιού.

Οι χώροι που λαμβάνουν χώρα οι πολιτιστικές δράσεις των συλλόγων ποικίλουν, ωστόσο ένας από τους χώρους που χρησιμοποιείται ευρέως για παραστάσεις είναι το Κηποθέατρο του Άγγελου Σικελιανού. Ο Άγγελος Σικελιανός ήταν ποιητής με καταγωγή από τη Λευκάδα με πλούσια συγγραφική δραστηριότητα προς τιμήν του οποίου η οικία του στη Λευκάδα μετατράπηκε σε μουσείο, ενώ το Κηποθέατρο της Λευκάδας φέρει το όνομά του, χώρος στον οποίο χορευτικοί σύλλογοι, παιδικές θεατρικές ομάδες, αλλά και επαγγελματικοί θίασοι δίνουν παραστάσεις.

4.5 Ναυτικός Όμιλος Λευκάδας

Η Ελλάδα ανέκαθεν υπήρξε χώρα όπου θαλάσσιες δραστηριότητες αποτελούσαν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας μια μεγάλης πλειοψηφίας των Ελλήνων, λαμβάνοντας άλλοτε επαγγελματική μορφή (αλιεία) και άλλοτε αθλητική μορφή (ιστιοπλοΐα και άλλες θαλάσσιες δραστηριότητες – αγωνίσματα). Στην Λευκάδα λειτουργεί από το 2003 επίσημα ο Ναυτικός Όμιλος Λευκάδας, ιδρυτής του οποίου υπήρξε ο Ιωάννης Κουγιουμτζής. Βασική επιδίωξη του Ν.Ο.Λευκάδας είναι η ανάδειξη του ναυταθλητισμού, ο οποίος αποτελεί αναπτυξιακό παράγοντα για την τοπική οικονομία, δημιουργώντας θέσεις εργασίας τόσο κατά την περίοδο που αυξάνεται η τουριστική κίνηση και επομένως η ζήτηση ατόμων που γνωρίζουν την ιστιοπλοΐα, αλλά και άλλα θέματα σχετικά με αθλητικές και μη, θαλάσσιες δραστηριότητες, όσο και το υπόλοιπο του χρόνου.

Ο Ναυτικός Όμιλος Λευκάδας είναι ένα αθλητικό, μη κερδοσκοπικό σωματείο, ενεργό μέλος της Ελληνικής Ιστιοπλοϊκής Ομοσπονδίας και αναγνωρισμένο από τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού. Σκοπός του Ν.Ο. Λευκάδας είναι «η εκμάθηση και η διάδοση της ιστιοπλοΐας. Οι κύριες δραστηριότητες του Ν.Ο.Λευκάδας είναι οι εξής (Ναυτικός Όμιλος Λευκάδας, <http://www.nole.gr/component/content/section/6.html>):

- Ιστιοπλοΐα Τριγώνου με σκάφη OPTIMIST –LASER όπου με αυτά μπορούν να πάρουν μέρος σε αγώνες ή να ασκηθούν παιδιά, και ενήλικες.
- Τμήμα OPTIMIST με πρωταγωνιστική και αγωνιστική ομάδα.

- Τμήμα των LASER με αγωνιστική Ομάδα.

Όλες τις εποχές του έτους, πλην του Χειμώνα, οργανώνονται τμήματα αρχαρίων διάρκειας δύο μηνών.

- Σχολή Ανοικτής Θάλασσας (Ανοιξη και Φθινόπωρο) για αρχάριους.
- Σχολή Ιστιοπλοΐας για προχωρημένους με σκάφη τύπου sport και σκάφη Ανοικτής θάλασσας, για ενήλικες σε αγωνιστικό επίπεδο.

Ο Ν.Ο.Λευκάδας για να πραγματοποιηθούν οι παραπάνω δραστηριότητες διαθέτει 10 σκάφη OPTIMIST και 3 ιδιωτικά, 5 σκάφη LASER, 3 σκάφη SPORT 14, 2 φουσκωτά σκάφη και 1 Ιστιοπλοϊκό σκάφος 33 ποδιών, 12 ιδιωτικά σκάφη Ανοικτής των μελών που συμμετέχουν στις δραστηριότητες του. Τα έσοδα του Ν.Ο.Λευκάδας προέρχονται από τις συνδρομές των μελών του, από διάφορες προσφορές ιδιωτικών και δημόσιων φορέων και από τις δραστηριότητες εν γένει του Ομίλου. Οι αγώνες στους οποίους συμμετέχει ο Ν.Ο.Λευκάδας είναι:

- 6 τουλάχιστον Διασυλλογικοί Αγώνες, εκ των οποίων ένας ή δύο διοργανώνονται στη Λευκάδα
- Περιφερειακό Πρωτάθλημα Νοτιοδυτικής Ελλάδας και Ιονίων Νήσων
- Πανελλήνιο Πρωτάθλημα και κύπελλο
- Σε ανοικτή θάλασσα, σχεδόν κάθε χρόνο ο Ν.Ο.Λευκάδας διοργανώνει 6 αγώνες στην περιοχή της Λευκάδας ενώ συμμετέχει ως συνδιοργανωτής στο RALLY IONIOY με συμμετοχή περισσότερων από 70 σκαφών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο - ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΥΠΟΔΟΜΗ ΛΕΥΚΑΔΑΣ –

5.1 Τουριστική Ανάπτυξη και Τουριστική Υποδομή του Νομού Λευκάδας 2002 – 2013

Το βασικό γνώρισμα της ελληνικής οικονομίας από το 2008 -2009 μέχρι και το 2013 είναι η λιτότητα. Η παγκόσμια οικονομική κρίση ανέδειξε τις αδυναμίες της Ελλάδας στο σύνολό της. Η κρίση στη χώρα μας αναμένεται να έχει μεγαλύτερο βάθος και διάρκεια από ότι σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ακριβώς γιατί η δομή και τα διαρθρωτικά της προβλήματα όχι μόνο είναι διαφορετικά, αλλά διατηρούνται και καθημερινά γίνονται μεγαλύτερα και οξύτερα, αντί να αμβλύνονται, κάτω και από τις συνθήκες της διεθνούς κρίσης (Busch, 1992).

Η παραγωγική βάση της Ελληνικής Οικονομίας είναι ισχνή καθώς στηρίχθηκε, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, σε τομείς όπως ο τουρισμός, η ναυτιλία και η οικοδομή, κλάδοι που πλήττονται πρώτοι και με ιδιαίτερη ένταση από την κρίση (Λαπαβίτσας, 2010). Μέσα σε αυτό το θολό οικονομικό τοπίο, καλείται ο ελληνικός τουρισμός να επιδείξει ανθεκτικότητα.

Πιο συγκεκριμένα, ο τουρισμός στη Λευκάδα την περίοδο 2002 – 2013 σημείωσε διαφορετικές τάσεις καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας. Αρχικά, την περίοδο 2002 – 2004 οι τουριστικές αφίξεις και οι διανυκτερεύσεις στο νησί σημείωσαν μεγάλη πτώση, κυρίως λόγω της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα, γεγονός που προσέλκυσε τουρίστες σε περιοχές και πόλεις στις οποίες διοργανωνόταν κάποιο αθλητικό γεγονός. Ωστόσο, τα πρώτα σημάδια της τουριστικής ανάπτυξης στον Νομό Λευκάδας άρχισαν να γίνονται εμφανή την αμέσως επόμενη διετία 2004 – 2006 κατά την οποία οι αφίξεις τουριστών στο νησί έφτασαν σε διπλάσιο αριθμό, ενώ μέχρι και το 2010 η πορεία που σημειωνόταν στα παραπάνω μεγέθη ήταν ανοδική και μάλιστα, συγκριτικά με την αντίστοιχη πορεία των μεγεθών αυτών στα υπόλοιπα νησιά του Ιονίου, η τουριστική ανάπτυξη που παρουσιάστηκε στη Λευκάδα ήταν η μεγαλύτερη.

Ωστόσο, τα πρώτα σημάδια των επιπτώσεων της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στον ελληνικό τουρισμό δεν άργησαν να φανούν. Έτσι, ενώ η χώρα άρχισε να επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό το 2009 από την οικονομική κρίση, στον τουρισμό, οι επιπτώσεις της κρίσης έγιναν εμφανείς με καθυστέρηση δύο ετών, όσον αφορά τον τουρισμό στα νησιά του Ιονίου και εν προκειμένω, στον τουρισμό της Λευκάδας. Οι αφίξεις το 2011 και το 2012, αλλά και οι διανυκτερεύσεις των επισκεπτών στο νησί μειώθηκαν 7% - 10%, ενώ η πληρότητα των ξενοδοχείων το 2012 μόλις που άγγιξε το 34%, ποσοστό κατά πολύ χαμηλότερο σε σύγκριση με τα ποσοστά πληρότητας της περιόδου 2004 – 2010, καταδεικνύοντας την πτώση στην τουριστική ζήτηση στον Νομό Λευκάδας. Παράλληλα, η τουριστική ανάπτυξη όπως είναι λογικό σημείωσε αρνητική τάση, η οποία όμως δεν διήρκεσε παρά μόνο για μια διετία, αφού τα στατιστικά του 2013 για την τουριστική κίνηση του Νομού Λευκάδας ήταν αυξημένα σε σχέση με τα προηγούμενα δύο χρόνια.

Σαφώς, περιθώρια περαιτέρω τουριστικής ανάπτυξης στον Νομό Λευκάδας υπάρχουν, ενώ σύμφωνα με τον νομάρχη Λευκάδας Αραβανή, γίνονται διάφορες ενέργειες που αποσκοπούν στην τουριστική ανάπτυξη του Νομού Λευκάδας. Μερικά από τα έργα που πραγματοποιούνται είναι η υπερσύγχρονη μαρίνα, το Εκκλησιαστικό Μουσείο Ι.Μ.

Φανερωμένης, λιμάνια και λιμενικές υποδομές στο Μεγανήσι και στον Κάλαμο, έργα οδικής ασφάλειας και οδοποιίας, το θέατρο Λευκάδας, αναπαλαίωση και αναστύλωση Λαογραφικού Μουσείου «ΟΡΦΕΑ», τουριστικά καταφύγια στους Δήμους Βαθέος Μεγανησίου κτλ. Παράλληλα γίνονται προσπάθειες βελτίωσης της τουριστικής υποδομής του Νομού Λευκάδας, με απώτερο σκοπό την ποιοτικότερη προσφορά ξενοδοχειακών παροχών. Για την επιτυχή τουριστική ανάπτυξη στον Νομό Λευκάδας απαιτείται αφενός η βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών τόσο σε επίπεδο καταλυμάτων, όσο και σε επίπεδο λοιπών υπηρεσιών σχετικών με τον τουρισμό, αλλά την ίδια στιγμή, η συγκράτηση των τιμών σε σταθερό επίπεδο αποδεικνύοντας ότι ο τουρισμός στη Λευκάδα δεν αποσκοπεί στην πρόσκαιρη αποκόμιση κερδών από τους επισκέπτες, αλλά στην ανάπτυξη μιας υγιούς μακροχρόνιας σχέσης με τους τουρίστες (ΕΛΙΑΜΕΠ – Τσούκαλης, 2009).

Η τουριστική υποδομή στον Νομό Λευκάδας θεωρείται ικανοποιητική, όχι ωστόσο, χωρίς να υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης. Η δημιουργία σύγχρονου περιφερειακού δρόμου στον Νομό Λευκάδας ο οποίος θα αποσυμφορήσει τους κεντρικούς δρόμους του νησιού, η κατασκευή νέων ξενοδοχειακών μονάδων πέντε αστέρων, ποιοτικών επιπλωμένων διαμερισμάτων, αλλά και παραδοσιακών καταλυμάτων τα οποία θα προωθήσουν άλλες εναλλακτικές μορφές τουρισμού όπως ο πολιτιστικός, ο αγροτουρισμός κ.ά., είναι μερικές από τις ενέργειες που μπορούν να βελτιώσουν την τουριστική υποδομή του Νομού Λευκάδας, πάντα σε συνδυασμό με τις ενέργειες που αναφέραμε για τουριστική ανάπτυξη. Είναι γεγονός ωστόσο ότι η ξενοδοχειακή υποδομή του Νομού Λευκάδας την περίοδο 2002 – 2013 έχει σημειώσει σημάδια μεγέθυνσης, με εξαίρεση το 2013, οπότε οι ξενοδοχειακές μονάδες του Νομού Λευκάδας μειώθηκαν από 96 σε 92.

5.2 Επιπτώσεις Τουρισμού

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας αναφερθήκαμε στις επιπτώσεις που επιφέρει ο τουρισμός στις κοινωνίες υποδοχής, επικεντρώνοντας την προσοχή μας στις θετικές επιδράσεις του. Ωστόσο, οι επιπτώσεις του τουρισμού πέρα από την οικονομική ευφορία που δημιουργούν αναμφισβήτητα, έχουν και αρνητική πλευρά την οποία θα αναλύσουμε σε τρία επίπεδα παρακάτω: σε επίπεδο οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό.

5.2.1 Οικονομικές Επιπτώσεις

Στην εισαγωγή της ενότητας κάναμε μνεία στην οικονομική ευφορία που προκαλεί ο τουρισμός με την εισροή συναλλάγματος και τη δημιουργία εσόδων στις κοινωνίες υποδοχής. Αυτό όμως είναι μόνο η μια πλευρά του νομίσματος που αντικατοπτρίζει τον θετικό αντίκτυπο του τουρισμού στις κοινωνίες υποδοχής. Η έτερη πλευρά, αφορά τις αρνητικές συνέπειες της τουριστικής κίνησης σε μια περιοχή. Σε οικονομικό επίπεδο λοιπόν, είναι κοινό μυστικό ότι ειδικά στα νησιά, οι τιμές των υπηρεσιών και αγαθών αυξάνονται τις περιόδους που παρατηρείται αύξηση της τουριστικής κίνησης. Η αρνητική επίδραση της παραπάνω κατάστασης είναι διττή. Αφενός δημιουργείται αρνητική εντύπωση στον επισκέπτη του νησιού ο οποίος συγκρίνει τις τιμές της χώρας ή της περιοχής του με αυτές του τουριστικού του προορισμού, ενώ οι ντόπιοι κάτοικοι δεν ξεφεύγουν από την δίνη της αύξησης των τιμών.

Παράλληλα, ο τουρισμός, ειδικά στην περίπτωση της Ελλάδας και των ελληνικών νησιών παρουσιάζει το φαινόμενο της εποχικότητας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία εποχιακών θέσεων εργασίας, που σε συνδυασμό με την υψηλή ανεργία στην Ελλάδα, οδηγεί μεγάλο μέρος των νέων, ειδικά αποφοίτους πανεπιστημιακών, ανώτατων τεχνολογικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, στην αναζήτηση μόνιμης απασχόλησης σε χώρες του εξωτερικού. Άρα, ο τουρισμός δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας, οι οποίες στην συντριπτική πλειοψηφία τους είναι εποχιακές.

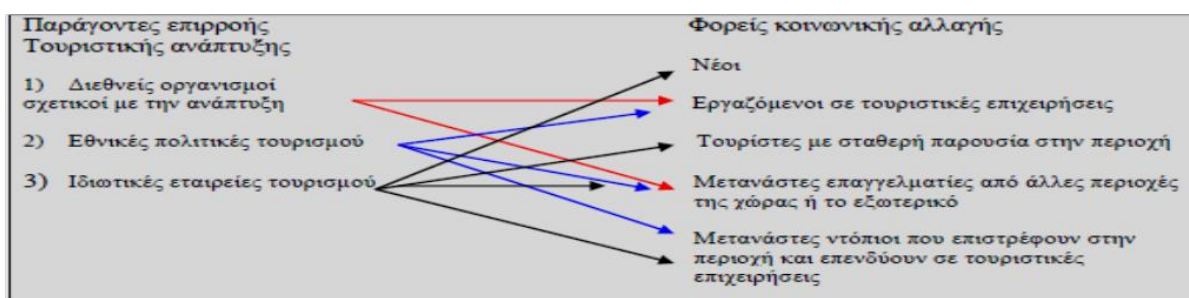
Σαφώς, η αυξημένη τουριστική κίνηση σε μια περιοχή σημαίνει αυτόματα ευκαιρίες επένδυσης, ανάλογα με τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας. Έτσι, επενδύσεις στην ξενοδοχία, στις τουριστικές υπηρεσίες (γραφεία ενοικίασης σκαφών, αυτοκινήτων, ταξιδιωτικά πρακτορεία κτλ) είναι μερικές μόνο από τις παραμέτρους που περιγράφουν τον θετικό αντίκτυπο του τουρισμού στις κοινωνίες υποδοχής με την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας για την κάλυψη των αυξημένων αναγκών των τουριστών (Belisle, 1980).

5.2.2 Κοινωνικές επιπτώσεις

Οι επιπτώσεις του τουρισμού σε κοινωνικό επίπεδο είναι κατά κύριο λόγο αρνητικές, καθώς το σύνηθες φαινόμενο κατά τις διακοπές είναι η δημιουργία αισθήματος ελευθερίας το οποίο πολύ εύκολα ξεπερνά τα επιτρεπτά όρια. Έτσι, οι ντόπιοι κάτοικοι αναφέρουν πολλά περιστατικά κατά τους μήνες αυξημένης τουριστικής κίνησης παραβατικών συμπεριφορών από επισκέπτες στον τόπο τους (Δημητριάδης, Μανδήλας, Σπυρίδης, 2007). Αρχικά όμως θα αναφέρουμε τις θετικές επιπτώσεις του τουρισμού σε κοινωνικό επίπεδο.

Η συναναστροφή του ντόπιου πληθυσμού ξένων κουλτούρων, νοοτροπιών και ιδεολογιών, οδηγεί στην ανταλλαγή απόψεων και πολλές φορές, οικειοποίησης και υιοθέτησης συμπεριφορών, ηθών και εθίμων. Παράλληλα, ο τρόπος ζωής με τις πολιτιστικές ιδιομορφίες του ντόπιου πληθυσμού προάγεται διευρύνοντας τη φήμη του πέραν των στενών συνόρων της χώρας. Βέβαια στο σύνολό τους οι κοινωνικές επιπτώσεις του τουρισμού έχουν αρνητικό πρόσημο και αυτό αιτιολογείται από την συμπεριφορά που επιδεικνύουν πολλοί τουρίστες κατά τις διακοπές τους. Δεν είναι λίγες οι φορές που οι ντόπιοι κάτοικοι του νησιού της Λευκάδας έχουν αναφέρει περιστατικά διακίνησης ναρκωτικών, μέθης, καθώς η κατανάλωση αλκοόλ αυξάνεται με πολλές φορές αμφιβόλου ποιότητας ποτά και λοιπών παραβατικών συμπεριφορών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τις συγκρούσεις ντόπιων κατοίκων με επισκέπτες διαταράσσοντας τους ομαλούς ρυθμούς ζωής του νησιού. Επίσης, θα ήταν παράλειψη να μην αναφέρουμε τις καταστροφές στις περιουσίες των ντόπιων, αλλά και σε δημόσια περιουσία.

Πίνακας 5.1 Παράγοντες επιρροής και φορείς κοινωνικής αλλαγής

Πηγή: Τσάρτας, 1996

Τέλος, η αύξηση στα ποσοστά πορνείας είναι επίσης ένα αρνητικό αποτέλεσμα της αύξησης του όγκου των επισκεπτών σε μια κοινωνία υποδοχής, ενώ χάριν εύκολης δημιουργίας εσόδων και κερδών, πολλά ήθη και έθιμα των ντόπιων εμπορευματοποιούνται από επιχειρηματίες, γεγονός που κατακρίνεται από τον μόνιμο πληθυσμό. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η απεικόνιση στον πίνακα 5.1 των τουριστικών παραγόντων που επηρεάζουν τις κοινωνικές αλλαγές (Τσάρτας, 1996).

5.2.3 Περιβαλλοντικές επιπτώσεις

Έχοντας αναλύσει τις επιπτώσεις του τουρισμού στην οικονομία και την κοινωνία των κοινωνιών υποδοχής του Νομού Λευκάδας μπορούμε να προχωρήσουμε στις επιδράσεις του τουρισμού στο ευρύτερο περιβάλλον του Νομού Λευκάδας. Οι σημαντικότερες επιπτώσεις αναφέρθηκαν στην ενότητα 1.6.1, κατά την ανάλυση των επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης στο φυσικό περιβάλλον. Στην ενότητα αυτή θα εισάγουμε ακόμα μια διάσταση των επιπτώσεων του τουρισμού στο δομημένο περιβάλλον.

Ο τουρισμός δημιουργεί ανάγκες, οι οποίες σε περιοχές με υψηλή τουριστική κίνηση, είναι ιδιαίτερα έντονες. Η εύρεση τόπου διαμονής είναι αρχικά μια από τις μορφές που μπορούν να πάρουν οι ανάγκες. Ως αποτέλεσμα, η κατασκευή νέων τουριστικών καταλυμάτων κρίνεται απαραίτητη, με άμεση επιρροή στο φυσικό περιβάλλον το οποίο αλλοτριώνεται για να δημιουργηθούν νέα οικοδομήματα. Επίσης, η χρήση φυσικών πόρων εντατικοποιείται επηρεάζοντας τα οικοσυστήματα, τους βιοτόπους, ενώ είναι συχνό το φαινόμενο της μόλυνσης των υδάτων. Τα νησιά έχουν περιορισμένα υδατικά αποθέματα με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται φαινόμενα υφαλμύρωσης. Οι αυξημένες ανάγκες των τουριστών οδηγούν σε άμεσες επιδράσεις λοιπόν των φυσικών πόρων (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2001).

Επίσης, η χρήση περισσότερων μεταφορικών μέσων οδηγεί σε αύξηση των ατμοσφαιρικών ρύπων, τα θαλάσσια ύδατα μολύνονται – ρυπαίνονται λόγω των απορριμμάτων που αφήνουν οι τουρίστες στις παραλίες, αλλά και με τη διοχέτευση μεγαλύτερου όγκου αποβλήτων από τη λειτουργία των ξενοδοχείων και άλλων επιχειρήσεων. Την ίδια στιγμή, τα απορρίμματα των τουριστών μολύνουν το έδαφος επηρεάζοντας τη χλωρίδα και την πανίδα του νησιού με άμεσο τρόπο.

Βεβαίως για να καλυφθούν οι αυξημένες ανάγκες, απαιτείται αυξημένη παραγωγή ενέργειας. Στην Ελλάδα το μεγαλύτερο μέρος παραγωγής ενέργειας γίνεται από μη ανανεώσιμους φυσικούς πόρους, άρα, ο τουρισμός με άμεσο τρόπο επηρεάζει το φυσικό περιβάλλον μέσω της αυξημένης ενέργειας που «καταναλώνει». Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε το γεγονός ότι οι τουρίστες σε μια περιοχή, αποτελούν εχέγγυο της διατήρησης του φυσικού, αλλά και πολιτιστικού περιβάλλοντος σε πολύ αξιόλογο επίπεδο. Με λίγα λόγια, οι θετικές επιπτώσεις του τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον είναι η συμβολή στην προστασία και αναβάθμιση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων μιας περιοχής λόγω της τουριστικής ανάπτυξης είτε άμεσα λόγω των έργων υποδομής και πολιτικής ανάδειξης των πόρων της περιοχής είτε έμμεσα λόγω ιδιωτικών πρωτοβουλιών και η βελτίωση της ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος λόγω έργων υποδομής, τα οποία χωρίς την ανάπτυξη του τουρισμού δεν θα γίνονταν (Τσάρτας, 2001).

5.3 Τουριστική διαφήμιση Λευκάδας

Κατά γενική ομολογία όπως έχει υποστηριχθεί κατά καιρούς από τοπικούς φορείς, δημόσιους και ιδιωτικούς στη Λευκάδα, οργανωμένες και συντονισμένες προσπάθειες για την προβολή του Νομού Λευκάδας, έχουν γίνει, σε περιορισμένο βαθμό ωστόσο κατά το παρελθόν. Η Λευκάδα πρέπει να προβάλλει τα ισχυρά, ανταγωνιστικά της πλεονεκτήματα, διαφημίζοντας το νησί με στοχευμένο τρόπο. Ο θαλάσσιος τουρισμός και οι δραστηριότητες που συνεπάγεται η ύπαρξή του, οι φυσικές ομορφιές του τόπου, η ποικιλία πολιτιστικών και πολιτισμικών στοιχείων, η ύπαρξη δεκάδων νάων που μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για την οργανωμένη ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού, η ποικιλία ακτών και οργανωμένων παραλιών, θα πρέπει να αποτελούν το πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο θα οργανωθούν οι προσπάθειες προβολής και διαφήμισης του νησιού.

Παρακάτω παρουσιάζονται κάποιες ενέργειες που έχουν προταθεί από τοπικούς φορείς για την ορθή προβολή και διαφήμιση του νησιού της Λευκάδας (Ζούγρης, Travel Daily News, <http://traveldailynews.gr/news/article/11560>) :

- Συμμετοχή σε τουριστικές εκθέσεις στην Ελλάδα.
- Συμμετοχή σε τουριστικές εκθέσεις στο εξωτερικό.
- Διατήρηση των υφιστάμενων αγορών και επέκταση σε νέες αγορές με δυνατότητα προσαρμογής στις ανάγκες της κάθε επιμέρους αγοράς.
- Οργανωμένη (ποιοτική και με πρωτοτυπία) διαφημιστική καμπάνια στα Μ.Μ.Ε. με συγκεκριμένο στόχο και δομή. Με έμφαση στις καθαρές και όμορφες θάλασσες, στη τοπική κουλτούρα και προϊόντα, στον ιστορικό, παραδοσιακό και φυσικό πλούτο της Λευκάδος και στην υποδομή της.
- Φιλοξενία έγκριτων δημοσιογράφων που ασχολούνται με θεματικό τουρισμό και λοιπές δράσεις δημοσίων σχέσεων.
- Δημιουργία διαφημιστικού - ενημερωτικού υλικού κτλ.

Η τουριστική διαφήμιση της Λευκάδας περιορίζεται σε προβολή του νησιού στο διαδίκτυο, δίχως να υπάρχει αξιόλογη καταγεγραμμένη προσπάθεια διαφήμισης της Λευκάδας μέσω τηλεοπτικών διαφημίσεων. Είναι γεγονός ωστόσο ότι σε επίπεδο Περιφέρειας Ιονίων Νήσων, γίνονται προσπάθειες προβολής με την παρουσία αντιπροσώπων της Περιφέρειας σε διεθνείς τουριστικές εκθέσεις όπως στη Διεθνή Τουριστική Έκθεση της Βιέννης τον Ιανουάριο του 2014, στη Διεθνή Τουριστική Έκθεση ITB του Βερολίνου τον Μάρτιο του 2014 και σε άλλες διεθνείς τουριστικές εκθέσεις.

5.4 Εξέλιξη του Τουρισμού την επόμενη δεκαετία

Ο Νομός Λευκάδας είναι απόδειξη του παραδοσιακού ελληνικού πρότυπου τουρισμού, συνδυάζοντας τα 3S (Sea, Sun, Sand – πολλοί θεωρούν ότι είναι 4S εισάγοντας το Sex ως τέταρτη παράμετρο) με τη φυσική ομορφιά του νησιού. Τα πολιτιστικά στοιχεία είναι συνυπάρχουν σε αρμονία με το φυσικό κάλλος του νησιού, προσδίδοντας στη Λευκάδα το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της δυνατότητας ανάπτυξης διάφορων μορφών εναλλακτικού τουρισμού, πέρα από τον μαζικό τουρισμό. Ωστόσο, εκτός από τον θαλάσσιο τουρισμό και τον πολιτιστικό, οι υπόλοιπες μορφές εναλλακτικού τουρισμού έχουν παραμείνει σχετικά αδρανείς.

Η επόμενη δεκαετία είναι μια καλή ευκαιρία για τον Νομό Λευκάδας να αναπτύξει τον αγροτουρισμό, τον θρησκευτικό τουρισμό, καθώς το τουριστικό προϊόν υπάρχει, δίχως όμως την ανάλογη υποδομή σε επίπεδο υπηρεσιών και οργάνωσης. Η οικονομική κρίση ανέδειξε τις αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας, κάνοντας ακόμα πιο δυσχερή την ελληνική πραγματικότητα με αποτέλεσμα διάφοροι τομείς της οικονομίας να έχουν πληγεί σε μεγάλο βαθμό. Όπως παρατηρήσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η οικονομική κρίση άρχισε να επιδρά αρνητικά στον τουρισμό της Λευκάδας με τη μορφή μειωμένων αφίξεων και διανυκτερεύσεων στο νησί αλλά ακόμα και στον κλάδο της ξενοδοχίας, οι αρνητικές επιπτώσεις εμφανίστηκαν με τη μορφή μείωσης των λειτουργούντων ξενοδοχειακών μονάδων την τελευταία τριετία.

Κρίνεται απαραίτητη η επιλογή αναπτυξιακών στρατηγικών για την επόμενη δεκαετία, που κύριος στόχος τους θα είναι η διαφοροποίηση του λευκαδίτικου τουριστικού προϊόντος έναντι των υπόλοιπων τουριστικών προϊόντων των Ιονίων Νήσων, αφού αποτελούν τους κυριότερους ανταγωνιστές για τον τουρισμό της Λευκάδας. Η ανάπτυξη επομένως νέων εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι μία από τις προοπτικές που πρέπει να ενσωματώσει στο στρατηγικό της πλάνο η τοπική διοίκηση της Λευκάδας.

Τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στα οποία πρέπει να βασιστεί ο τουρισμός της Λευκάδας για την επόμενη δεκαετία είναι:

- Ποικιλία φυσικών πόρων (νησιώτικα συμπλέγματα, φυσικά οικοσυστήματα, περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, πλούσια χλωρίδα-πανίδα, κ.λπ.), ήπιες κλιματολογικές συνθήκες καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, πολιτιστικό απόθεμα, αυθεντικότητα τρόπου ζωής, συγκριτικώς αγνά είδη διατροφής κτλ., φυσικές ομορφιές με ιστορικά, παραδοσιακά και πολιτιστικά στοιχεία.
- Εξειδικευμένες εκδηλώσεις (εκθέσεις εικαστικών τεχνών, μουσικές εκδηλώσεις, θεατρικές παραστάσεις κτλ.), λαογραφικά στοιχεία και έθιμα.
- Γαστρονομικές ιδιαιτερότητες γεύσης και οίνου για τουριστική αξιοποίηση και σημαντικές δυνατότητες εμπλουτισμού και διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος προς την κατεύθυνση του ήπιου και εναλλακτικού τουρισμού, που ανταποκρίνονται στις σύγχρονες τάσεις της αγοράς.
- Πολιτιστικά και αθλητικά γεγονότα, τα οποία επηρεάζουν την επιλογή ή μη της Λευκάδας ως τουριστικού προορισμού, αλλά και την ποιότητα ζωής των κατοίκων.

Συμπερασματικά, προκύπτει η εξέλιξη του τουρισμού στον Νομό Λευκάδας για την επόμενη δεκαετία, για να παρουσιάσει ανοδική πορεία και να επανέρθει στα προ οικονομικής κρίσης επίπεδα, θα πρέπει να εφαρμόσει πολιτικές ανάπτυξης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως του θρησκευτικού, του πολιτιστικού, του αγροτουρισμού, του αθλητικού τουρισμού κ.α. Επίσης, η τουριστική υποδομή και ανωδομή πρέπει να βελτιωθεί σε μεγάλο βαθμό με τη δημιουργία οδικών αρτηριών, αλλά ταυτόχρονα οφείλει η τοπική διοίκηση του νησιού να προβεί σε ενέργειες για την απευθείας σύνδεση του νησιού με χώρες των οποίων οι επισκέπτες αποτελούν μεγάλο μέρος του συνόλου των τουριστών που επισκέπτονται το νησί. Βεβαίως, λόγω της μοναδικότητας του νησιού της Λευκάδας ως προς την προσβασιμότητά του (μεταφορά στο νησί και οδικώς), παρατηρούμε ότι αποκτάται ένα ακόμη ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, σε σχέση με τα υπόλοιπα Ιόνια Νησιά. Τα τουριστικά καταλύματα θα πρέπει να βελτιώσουν την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών διατηρώντας τις τιμές στο ίδιο επίπεδο, ενώ η δημιουργία νέων ξενοδοχειακών - τουριστικών καταλυμάτων πρέπει να αποτελέσει μία ακόμα πτυχή των πολιτικών που θα ήταν φρόνιμο να εφαρμοστούν για να ανταποκριθεί ο Νομός Λευκάδας στις απαιτήσεις του τουρισμού την επόμενη δεκαετία, οι

οποίες προβλέπονται ιδιαίτερα αυξημένες, κρίνοντας από την αναστροφή της καθοδικής πορείας που ακολουθούσε τη διετία 2010 – 2012 ο τουρισμός στο νησί.

5.5 Επίλογος

Η Λευκάδα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον τουρισμό, όπως κάθε ελληνικό νησί φυσικά. Ωστόσο η Λευκάδα δεν «εφησυχάζεται» στη φυσική ομορφιά του τοπίου και στο τρίπτυχο Sea, Sun, Sand, αλλά προωθεί ενέργειες για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Η ξενοδοχειακή υποδομή κρίνεται σε ικανοποιητικά επίπεδα, με περιθώρια βελτίωσης τόσο σε ποιοτικό, όσο και σε ποσοτικό επίπεδο.

Η προβολή του τουριστικού προϊόντος της Λευκάδας θα πρέπει να γίνει με τέτοιο τρόπο, ώστε να αναδεικνύει τη Λευκάδα ως ξεχωριστό τουριστικό προορισμό. Η συνύπαρξη όμορφων φυσικών τοπίων και πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και του παραδοσιακού τρόπου ζωής, μπορούν να αποτελέσουν το τρίπτυχο της επιτυχούς προβολής της Λευκάδας. Όπως αναφέραμε ανωτέρω, η δημιουργία υψηλών προσδοκιών στους μελλοντικούς επισκέπτες του νησιού θα πρέπει να συνοδεύεται από ανάλογη ποιοτική παροχή υπηρεσιών τόσο από τους επιχειρηματίες – ξενοδόχους, όσο και από την τοπική κοινωνία, ακόμα και από τον ντόπιο πληθυσμό που δεν συνδέεται με τον τουρισμό επαγγελματικά.

Για την ορθή επίτευξη των παραπάνω στόχων, η πολιτεία σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση, με τους υποψήφιους επενδυτές και με τους επαγγελματίες του κλάδου του τουρισμού, οφείλουν να συνεργαστούν αρμονικά, προωθώντας οποιοδήποτε σενάριο μπορεί να βελτιώσει την τουριστική οικονομία του νησιού. Τέλος, πέρα από την βελτίωση της ξενοδοχειακής υποδομής και των δημοσίων έργων (ασφαλτόστρωση δρόμων, δημιουργία περιφερειακής οδικής αρτηρίας, βελτίωση συνθηκών ελλιμενισμού κτλ.), ο Νομός Λευκάδας μπορεί και πρέπει να αποκομίσει οφέλη από την Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, της οποίας η δυναμική είναι σαφώς ανώτερη από ό,τι κατά μόνας μπορεί να επιτύχει η Λευκάδα. Η παρουσία λοιπόν σε διεθνείς τουριστικές εκθέσεις της Λευκάδας, ακόμα και η εντατικοποίηση της συνεργασίας τοπικών επιχειρηματιών με ξένα, αλλά και εγχώρια ταξιδιωτικά πρακτορεία, είναι πρακτικές οι οποίες εφαρμόζονται μεν, αλλά έχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα εργασία αναλύσαμε τον τουρισμό της Λευκάδας την δεκαετία 2003 – 2013, κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά στο τουριστικό προϊόν νησιού και την τουριστική υποδομή του Νομού Λευκάδας. Όπως προέκυψε από την ανάλυση, ο τουρισμός ο οποίος αποτελεί τον πιο αξιόπιστο και σημαντικό κλάδο της ελληνικής οικονομίας, είναι η κυριότερη πηγή εσόδων για τον Νομό Λευκάδας. Ο τουρισμός στον Νομό Λευκάδας παρουσιάζει έντονη εποχικότητα, όπως σε κάθε νησί, γεγονός που γίνονται προσπάθειες να αντιμετωπιστεί με την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που έχουν αναπτυχθεί στον Νομό Λευκάδας σε σημαντικό βαθμό είναι ο θαλάσσιος τουρισμός και ο πολιτιστικός τουρισμός. Αρχικά, η γεωμορφολογία, αλλά και η ίδια η φύση του Νομού Λευκάδας ευνοεί την ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού, κατά τον οποίο σε διάφορες παραλίες - ακτές του νησιού, μπορεί να πραγματοποιήσει ο επισκέπτης θαλάσσιες δραστηριότητες. Είναι το ζωτικό κομμάτι του τουρισμού της Λευκάδας, ενώ την εποχικότητα του θαλάσσιου τουρισμού, δύναται να καλύψει ο πολιτιστικός τουρισμός ο οποίος αποτελεί την δεύτερη τη τάξει μορφή εναλλακτικού τουρισμού που αναπτύσσεται με γοργούς ρυθμούς στο νησί.

Η πληθώρα πολιτιστικών στοιχείων, αρχαιολογικών μνημείων και άλλων πολιτισμικής αξίας ευρημάτων που απαντώνται στο νησί, το παγκοσμίου φήμης Διεθνές Φεστιβάλ Φολκλόρ, είναι μερικά μόνο από τα συστατικά στα οποία έχει στηριχθεί ο πολιτιστικός τουρισμός του νησιού. Όμως, δεν πρέπει να λησμονήσουμε να αναφέρουμε ότι η ανάπτυξη περισσότερων μορφών εναλλακτικού τουρισμού κρίνεται απαραίτητη για την τουριστική ανάπτυξη και τη βιωσιμότητα του τουριστικού προϊόντος του νησιού. Ο αγροτουρισμός, ο φυσιολατρικός τουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός, με συγκεκριμένες και στοχευμένες ενέργειες σε επίπεδο Περιφέρειας κατά κύριο λόγο, πρέπει να αναδειχθούν, με την ταυτόχρονη ανάπτυξη της κατάλληλης τουριστικής υποδομής για την εξυπηρέτηση τουριστών αυτών των ειδών τουρισμού.

Η ξενοδοχειακή υποδομή του Νομού Λευκάδας το 2003 – 2013 παρουσίασε ανοδική πορεία και πιο συγκεκριμένα, στο νησί της Λευκάδας υπήρχαν 75 ξενοδοχειακές μονάδες, το 2012 96 ξενοδοχειακές μονάδες και μόνο το 2013 παρατηρήθηκε μείωση των λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων στο νησί (92 ξενοδοχειακές μονάδες το 2013). Αποτελεί απόδειξη η πορεία του ξενοδοχειακού δυναμικού του Νομού Λευκάδας, της τουριστικής ανάπτυξης που παρατηρήθηκε στο νησί, παρά το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης το 2007. Ο ελληνικός τουρισμός και πιο συγκεκριμένα ο λευκαδίτικος τουρισμός αποδείχτηκε ανθεκτικός στις δύσκολες οικονομικές συγκυρίες από το 2007 και έπειτα. Στην ίδια κατεύθυνση και προς επίρρωση του παραπάνω ισχυρισμού μας, οι αφίξεις και ο αριθμός διανυκτερεύσεων την ίδια περίοδο 2003 – 2013 σημείωσε άνοδο, με πτωτική τάση την τελευταία τριετία, η οποία όπως παρατηρήσαμε, οφείλεται στις νέες συνθήκες που διαμόρφωσε η οικονομική κρίση. Το ποσοστό των αλλοδαπών επισκεπτών επηρεάστηκε λιγότερο από το ποσοστό των ημεδαπών επισκεπτών στο νησί της Λευκάδας. Τα ποσοστά των αφίξεων των ημεδαπών τουριστών υπερδιπλασιάστηκαν από το 2003 έως το 2013, ενώ οι αλλοδαποί επισκέπτες, παρά το γεγονός ότι είναι το 1/3 του συνόλου των επισκεπτών της Λευκάδας, σημείωσαν μεγαλύτερο ποσοστό διανυκτερεύσεων στο νησί από τους ημεδαπούς τουρίστες. Την τελευταία πενταετία μάλιστα, τα ποσοστά των αλλοδαπών επισκεπτών

σταθεροποιήθηκαν με τον αριθμό των αλλοδαπών επισκεπτών να κυμαίνεται μεταξύ 17.000 και 21.000.

Ακόμα και σε επίπεδο Περιφέρειας, η ξενοδοχειακή δυναμικότητα της Λευκάδας αυξήθηκε, ενώ στα υπόλοιπα νησιά του Ιονίου από το 2010 και έπειτα παρατηρήσαμε το φαινόμενο της μείωσης ή σταθεροποίησης των λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων. Μια ακόμα απόδειξη της ανοδικής πορείας του τουρισμού στην Λευκάδα, η οποία παρά τον έντονο ανταγωνισμό σε περιφερειακό επίπεδο, κατάφερε να ξεχωρίσει και να ορθοποδήσει. Προφανώς, οι πολιτιστικές δράσεις που λαμβάνουν χώρα στο νησί με σημαντικότερη από αυτές το Διεθνές Φεστιβάλ Φολκλόρ, είναι δυναμικές πάνω στις οποίες η Λευκάδα έχει στηρίξει ένα μεγάλο κομμάτι της τουριστικής της ανάπτυξης την δεκαετία 2003 – 2013.

Η ανάδειξη νέων εναλλακτικών μορφών τουρισμού στη Λευκάδα, η βελτίωση της ποιότητας της ξενοδοχειακής υποδομής, η έντονη και δραστήρια παρουσία της σε διεθνείς τουριστικές εκθέσεις, η βελτίωση της ανωδομής του νησιού, η κατασκευή δημοσίων έργων όπως ασφαλτοστρώσεις, διαγραμμίσεις, στηθαία ασφαλείας, και ενημερωτικές πινακίδες, κατασκευή ασφαλούς οδικού δικτύου, είναι ενέργειες οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν το έρεισμα πάνω στο οποίο θα ήταν ορθό να στηριχθούν οι στρατηγικές ανάπτυξης του τουρισμού στο νησί. Σε μια ιδιαίτερα ανταγωνιστική εποχή στην οποία ο τουρισμός δοκιμάζεται, οι πολιτικές διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα. Ο Νομός Λευκάδας έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα φυσικών πόρων και φυσικής ομορφιάς, έντονης πολιτιστικής και πολιτισμικής κληρονομιάς, τα οποία αποτελούν βάση για την ανοδική πορεία την περίοδο 2003 -2013.

Η εξέλιξη της τουριστικής κίνησης στην Ελλάδα την επόμενη δεκαετία προβλέπεται ευοίωνη. Ο ανταγωνισμός στον ελληνικό τουρισμό είναι ιδιαίτερα αυξημένος τα τελευταία χρόνια και ειδικότερα σε περιοχές όπου προσφέρεται συναφές τουριστικό προϊόν (Ιόνια Νησιά). Για τον λόγο αυτό, ο Νομός Λευκάδας οφείλει να διαφοροποιηθεί από τα υπόλοιπα νησιά του Ιονίου και να προωθήσει μορφές τουρισμού (θρησκευτικός, αγροτουρισμός κ.ά) με παράλληλη στήριξη των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται ήδη στο νησί και η δραστηριότητά τους εφάπτεται με το αντικείμενο του τουρισμού, που θα δώσουν ακόμα μεγαλύτερη ώθηση στον ήδη αναπτυσσόμενο τουρισμό του νησιού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Ανδριώτης, Κ. (2002), «Διεύθυνση Τουριστικών Επιχειρήσεων», Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης, Ηράκλειο.
- Ανδριώτης, Κ. (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός», Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα, σελ.96-97.
- Βαρβαρέσος, Σ. (1998), «Τουρισμός Έννοιες, μεγέθη, δομές. Η ελληνική πραγματικότητα», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα.
- Βαρβαρέσος, Σ. (2009), άρθρο στην Επιστημονική ημερίδα Τμήματος Τουριστικών Επιχειρήσεων ΤΕΙ Αθήνας « Διεθνής οικονομική κρίση και τουρισμός - Η κρίση του ελληνικού μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης και η διεθνής οικονομική κρίση», Απρίλιος 2009.
- Δημητριάδης, Ε., Μανδήλας, Α., Σπυρίδης, Θ. (2007), «Οι επιπτώσεις του τουρισμού σε μικρές κοινωνίες: Περιπτωσιολογική μελέτη νήσου Θάσου, λίμνης Πλαστήρα και Αγίας Νάπας (Κύπρου)», 20ο Πανελλήνιο Συνέδριο Στατιστικής, 11-15 Απριλίου 2007, Λευκωσία.
- Ζαχαράτος, Γ. Τσάρτας, Π. (1999), «Πολιτική και Κοινωνιολογία της Τουριστικής Ανάπτυξης», Πάτρα: Ε.Α.Π.
- Ηγουμενάκης, Ν. Γ., Κραβαρίτης Κ. & Λύτρας Π., (1998), «Εισαγωγή στον τουρισμό», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα.
- Ηγουμενάκης, Ν. Γ. (2000), «Τουρισμός και ανάπτυξη», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα.
- Ηγουμενάκης, Ν. Γ. (2001), «Τουριστική Οικονομία», Τόμος Β΄, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα.
- Ηγουμενάκης, Ν. Γ. (2004), «Τουρισμός : Βασικές έννοιες», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα.
- Ηλιοπούλου, Ε. (2010), «Στρατηγικός Σχεδιασμός του Τουρισμού στην Αθήνα – Αττική», Οργανισμός ρυθμιστικού πλαισίου και περιβάλλοντος Αθήνας.
- Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π. (2001), «Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και

Περιβάλλον», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

- Κώττη, Π. Χ., Κώττης Χ. (2001), «*Μακροοικονομική Θεωρία και Πολιτική*», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Λαγός, Δ. (2005), «*Τουριστική Οικονομική*», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Λαπαβίτσας, Κ. και ομάδα εργασίας (2010), «*Η Ευρωζώνη, ανάμεσα στη λιτότητα και την αθέτηση πληρωμών*», Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.
- Μυλωνόπουλος, Δ. (2005), «*Θαλάσσιος Τουρισμός*», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα.
- Παπαθανασίου, Μ. (2007), «*Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού και Προοπτικές Ανάπτυξης Αγροτουρισμού και Οινοτουρισμού: Η περίπτωση της Ιεράπετρας*», Πτυχιακή εργασία, Α.Τ.Ε.Ι. Κρήτης, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, Ιεράπετρα.
- Ροντογιάννης Π. Γ. (1980), «*Ιστορία της Νήσου Λευκάδος*», τ.Α', Αθήνα.
- Σωτηριάδης, Μ. & Φάρσαρη, Μ. (2009), «*Εναλλακτικές και Ειδικές Μορφές Τουρισμού. Σχεδιασμός, Management και Marketing*», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα: Interbooks.
- Τσάρτας, Π. (1996), «*Τουρίστες, ταξίδια, τόποι : Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*», Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα.
- Τσάρτας, Π. (1998), «*Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*», Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα, σελ 229-235.
- Φατούρος Δ. (1986), «*Η ζωή μου (βιογραφική ιστόρηση)*», Λευκάδα.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Belisle, F. J. and D. R. Hoy (1980), "*The Perceived Impact of Tourism By Residents*," Annals of Tourism Research 7 (1), pp. 83-101.
- Busch, K. (1992), «*Η Ευρώπη μετά το 1992: οικονομικές, οικολογικές και κοινωνικές προοπτικές της ενιαίας εσωτερικής αγοράς*», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Doxey, G. (1975), "*A Causation Theory of Visitor Residents Irritants*", Στο: Παππάς, Ν.(2006). *Σημειώσεις Μαθήματος Σχεδιασμός Τουριστικής Ανάπτυξης*. Κρήτη: ΑΤΕΙ Κρήτης Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης.

- Freitag, T. G. (1994), “*Enclave Tourism Development: For Whom the Benefits Roll?*”, *Annals of Tourism Research* 2, pp.538-554.
- Gartner, C. W. (2001), «*Τουριστική Ανάπτυξη, Αρχές, Διαδικασίες Και Πολιτικές*», Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα.
- Gartner, C. W. (2013), “*Factors affecting small firms in tourism: A Ghanaian perspective Small Firms In Tourism*”, *International Perspectives*, pp. 35-51.
- Savas M. M. (2012), «Greece and the World Capitalist Crisis», *Journal of Socialist Theory*, pp. 2-13.
- Weaver, D. (1993), “*Model of Urban Tourism for Small Caribbean Islands*”, Στο: Ανδριώτης, Κ. (2005). *Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα, σελ.96-97.

Άλλες Πηγές

- ΣΕΤΕ
- ΙΤΕΠ
- ΕΛΣΤΑΤ
- Λευκάδα πλήρης οδηγός, 2009
- Αραβανής, Ε., άρθρο «Ο Δήμος Λευκάδας για τη Διεθνή Έκθεση Τουρισμού στο Βελιγράδι», *Λευκαδίτικα Νέα*, <http://www.kolivas.de/archives/138564>.
- Έκθεση για την Τουριστική Οικονομική και Ελληνική Τουριστική Οικονομία στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Equal, Ιούλιος, 2006.
- Ιστοσελίδα Περιφερειακής Ενότητας Ιονίων Νήσων - Αθλητισμός - <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=929&langid=1>.
- Οδηγός της Λευκάδας, *Lefkada Slow Guide*, <http://www.lefkadaslowguide.gr>.
- Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας, <http://www.lefkasculturalcenter.gr/index.php/el/>
- Πολιτιστικός Σύλλογος Σφακιωτών «Ο Φωτεινός», <http://foteinos-sfakiotes.gr/>.

- Αφιέρωμα Καθημερινής για τη Λευκάδα: Η ιστορία του νησιού, <http://wwk.kathimerini.gr/kath/7days/1994/07/03071994.pdf>.
- Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, http://www.visitgreece.gr/el/activities/water_sports/lefkada_the_paradise_of_sea_sports.
- Τουριστική αγορά - <http://www.touristiki-agera.gr/article.asp?ID=246>.
- Πανελλήνιος Όμιλος Ιστιοπλοΐας Ανοικτής Θαλάσσης – Η θαλάσσια χελώνα Caretta-Caretta, http://www.horc.gr/themata.php?show=on&id=53&thema_id=6&lang=1.
- Human Resources and Development Planning on both sides of Ionian Sea, http://www.huredepis.eu/assets/mymedia/1176459763_upfile.pdf.
- Ευρωπαϊκή Ένωση – Μικρομεσαίες επιχειρήσεις, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/site-map/index_el.htm.
- Σοβαρή κάμψη για τις ΜμΕ στην Ελλάδα την τελευταία πενταετία, Capital, <http://www.capital.gr/news.asp?id=1915040>.
- Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας – Αρχαιολογικοί χώροι, <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageID=127&langID=1>.
- Προτάσεις για το Πρόγραμμα τουριστικής προβολής Νομού Λευκάδας, Ζούγρης, Travel Daily News, <http://traveldailynews.gr/news/article/11560>.
- Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας – Περιφέρεια Ιονίων Νήσων
- ΕΛΙΑΜΕΠ, Λουκάς Τσούκαλης, «Αντιμετωπίζοντας την ελληνική κρίση», Φεβρουάριος 2009.